

О. Шуайбова, **А. Ҳамидова**, М. Одилова, С. Рабиев,
М. Худойдодова, Э. Ҷонмирзоев, Ү. Ҳочибоева

МАТЕМАТИКА

Китоби дарсӣ барои синфи 3-юми
муассисаҳои таҳсилоти умумӣ

Нашри I

Вазорати маориф ва илми
Ҷумҳурии Тоҷикистон
тасдиқ кардааст

ДУШАНБЕ
МАОРИФ
2018

УДК 373. 167. 1
ББК-63.3 (2 тоҷик) Я 72
Ш-65

Ш-65. Шуайбова О., Ҳамидова А., Одилова М., Рабиев С., Худойдодова М., Ҷонмирзоев Э., Ҳочибоева Ҷ. **Математика.** Китоби дарсӣ барои синфи 3-юм. Душанбе, Маориф, 2018. 208 сах.

Хонандагони азиз!

Китоб манбаи донишу маърифат аст, аз он баҳравар шавед ва онро тоза нигоҳ доред! Кӯшиш кунед, ки соли таҳсили оянда ҳам ин китоб ҳамин гуна зебову ораста дастраси хонандагони дигар гардад ва онҳо низ аз он истифода баранд.

Ҷадвали истифодаи китоб

№	Ному насаби хонанда	Синф	Соли таҳсил	Ҳолати китоб (бахои китобдор)	
				Аввали сол	Охири сол
1					
2					
3					
4					
5					

ISBN 978-99947-1-525-1
Моликияти давлат

© «МАОРИФ», 2018

БОБИ I. ТАКРОРИ МАВОДИ СИНФИ ДУЮМ

ХОНДАН ВА НАВИШТАНИ АДАДҲО ДАР ДОИРАИ 100

Пеш аз машғулият ба аломатҳои ёрирасон, ки дар китоб истифода шудаанд, шинос мешавем.

	Фикр кунед		Супориши мушкил
	Кор дар гурӯҳ		Супориши хонагӣ
	Кори дунафарӣ		Кори амалӣ
	Нақл кунед		Бозӣ
	Иҷрои кор дар дафтар		Муқоиса кунед
	Рақамҳои супориш		Охири дарс

1.1) Дар зарфи 26 соли Истиқлолияти давлатӣ дар ҷумҳурӣ садҳо муассисаи таълимӣ бунёд гардидаанд, ки дар онҳо беҳтарин шароити таълиму тарбия муҳайё карда шудааст. 26 адади чандрақам аст?

2) Ададҳоро аз 1 то 9 ва аз 9 то 1 хонед ва нависед:

1	2	3	4	5	6	7	8	9
9	8	7	6	5	4	3	2	1

2. Ададҳои дурақамаро хонед ва тарзи дурусти навишти ададҳоро дар катаки дафтар нишон диҳед. Адади хурдтарин ва калонтарини дурақамаро номбар кунед:

10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
30	31	32	33	34	35	36	37	38	39
40	41	42	43	44	45	46	47	48	49
50	51	52	53	54	55	56	57	58	59
60	61	62	63	64	65	66	67	68	69
70	71	72	73	74	75	76	77	78	79
80	81	82	83	84	85	86	87	88	89
90	91	92	93	94	95	96	97	98	99

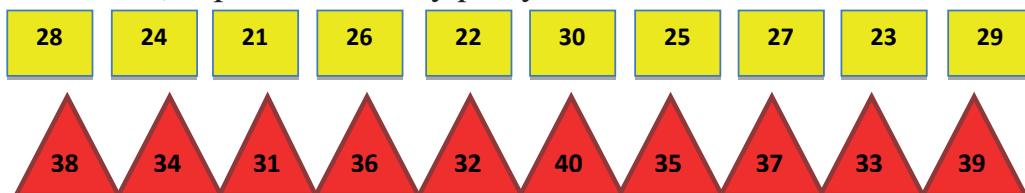
3. Ададҳои чуфтро дар як сатр, ададҳои тоқро дар сатри дигар нависед:

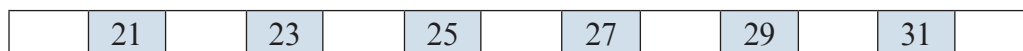
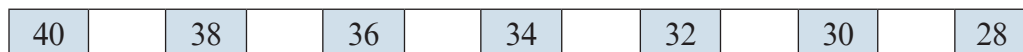
4. Даҳихоро бо тартиби зиёдшавӣ ва камшавӣ хонед, нависед:

5 Ададхоро бо тартиби зиёдшавӣ нависед ва зери ададҳои тоқ як хат, зери ададҳои чуфт ду хат кашед:

6. Ба катакҳои холӣ адади мувофиқ гузоред:

7. Ададҳои зеринро 10 – тоӣ зиёд карда хонед ва нависед:

88

75

66

59

47

8. Ададҳоро 20 – тоӣ кам карда хонед ва нависед:

21	32	43	54	65	76	86	98	99
----	----	----	----	----	----	----	----	----

9. Муқоиса кунед:

$17 * 20$

$16\text{см} * 2\text{дм}$

$1\text{дм} 3\text{см} * 1\text{дм} 5\text{см}$

$20 * 19$

$2\text{дм} * 20\text{см}$

$1\text{дм} 6\text{см} * 14\text{см}$

$29 * 31$

$100 * 99$

$32 * 23$

$78 * 75$

$88 * 59$

$18 * 12$

10. Шифохӣ ҳисоб кунед:

$27 + 40$

$40 - 36$

$97 - 89$

$38 + 21$

Λ

Λ

Λ

Λ

$20 \ 7$

$30 \ 6$

$90 \ 7$

$30 \ 8$

Ребуси математикӣ

$40 + 4 + \text{чашма}$

$100 + \text{барг}$

$4 + \text{боғ}$

$30 + \text{тора}$

ҶАМЪ ВА ТАРҶ ДАР ДОИРАИ 100

11. $18 + 3 = 21$

$18 + 4 =$

$5 + 18 =$

$6 + 18 =$

Λ

Λ

Λ

Λ

$2 \ 1$

$2 \ 2$

$3 \ 2$

$4 \ 2$

$$\begin{array}{r} + 18 \\ \underline{\quad} \\ 3 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 18 \\ \underline{\quad} \\ 4 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 5 \\ \underline{\quad} \\ 18 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 6 \\ \underline{\quad} \\ 18 \end{array}$$

12. Ҳисоб кунед:

$36 + 6$

$48 + 8$

$57 + 29$

$62 + 9$

$36 + 4 + 2$

$48 + 2 + 6$

$50 + 20 + 7 + 9$

$74 + 3 + 6$

$62 + 8 + 1$

$74 + 9$

$45 + 37$

$40 + 3 + 5 + 7$

13. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} 54 \\ + 38 \\ \hline \end{array}$$

$54 + 38$

$63 + 29$

$78 + 16$

$86 + 14$

$$\begin{array}{r} 38 \\ + 54 \\ \hline \end{array}$$

$38 + 54$

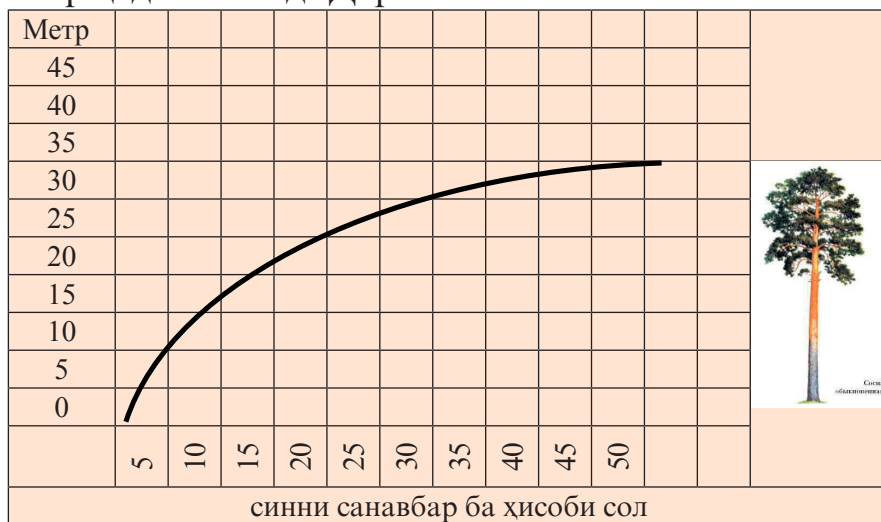
$38 + 26$

$49 + 17$

$33 + 51$

14. Синну сол ва баландии дарахти санавбарро бо ёрии диаграмма муайян кунед: Дарахти санавбар дар 15 - солағӣ чанд метр қад мекашад? Дар 30 - солағӣ - чӣ?

15. $78 - 34 = 44$

$$\begin{array}{r} 78 \\ - 34 \\ \hline 44 \end{array}$$

$78 - 34 = 44$

$$\begin{array}{r} 78 \\ - 34 \\ \hline 44 \end{array}$$

$64 - 22$

$56 - 24$

16. $44 - 18$

$73 - 17$

$55 - 45$

$44 - 28$

$73 - 18$

$55 - 36$

$44 - 38$

$73 - 19$

$55 - 47$

17. Бо роҳи осон ҳисоб кунед:

$64 - 9$

$37 + 5$

$85 - 15$

$46 - 40$

$7 + 37$

$4 + 28$

$58 - 50$

$46 - 6$

18. Ҳисоб кунед:

$8 + (40 + 14)$

$(38 - 20) + 3$

$7 + (89 - 20)$

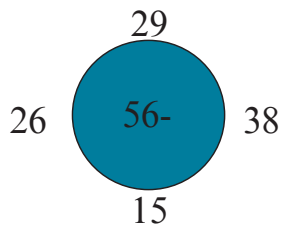
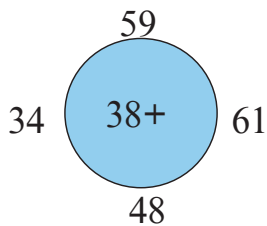
$8 + (64 + 20)$

$(57 - 30) + 6$

$5 + (75 - 30)$

19. Кӣ давраро зудтар давр мезанад?

20. Дар як рафи китобхонаи синфӣ 25-то ва дар рафи дуюм 28-то китоби бачагона буд. Дар ду раф чандто китоб ҳаст?

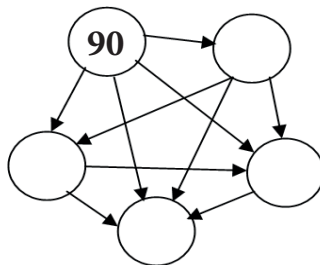
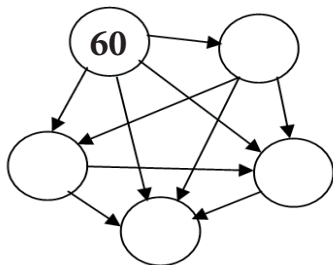

21. Фарқи адади калонтарини дурақама ва адади хурдтарини якрақамаро ёбед.

Ададҳоро чунон нависед, ки пайконакҳо аз адади калон ба адади хурд бошад.

56, 58, 57, 60, 59.

86, 89, 87, 90, 88

ЗАРБ ВА ТАҚСИМ ДАР ДОИРАИ 100

К.а

22. Аз рӯйи сатр ва сутуни чадвали зарб ифодаҳо тартиб дода ҳисоб кунед:

Намуна: $7 \cdot 8 = 56$ $56 : 7 = 8$ $56 : 8 = 7$

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2	2	4	6	8	10	12	14	16	18
3	3	6	9	12	15	18	21	24	27
4	4	8	12	16	20	24	28	32	36
5	5	10	15	20	25	30	35	40	45
6	6	12	18	24	30	36	42	48	54
7	7	14	21	28	35	42	49	56	63
8	8	16	24	32	40	48	56	64	72
9	9	18	27	36	45	54	63	72	81

К.а

23. Ҳисоб кунед:

2	3	4	5	6	7	8	9	10	· 4
5	10	15	25	30	35	40	45	50	: 5

К.а

24. Ҳисоб кунед.

$$\begin{array}{lll}
 5 \cdot (3 + 2) & 6 \cdot 3 + 47 & (45 - 40) \cdot (67 - 63) \\
 4 \cdot (7 + 1) & 4 \cdot 7 + 54 & 5 \cdot 5 + 7 \cdot 6 \\
 3 + 3 + 3 + 3 = & 6 : 3 \cdot 10 : 5 & 8 : 2 + 8 : 4
 \end{array}$$

25. Қимати ифодаҳоро ёфта чадвалҳоро пур кунед.

Намуна: $5 \cdot 2 = 10$ $35 : 5 = 7$

a	5	5	5	5	5	5	6	6	6	6	6	6
b	2	9	3	1	4	4	4	1	6	7	2	2
a·b	35	45	30	5	20	20	48	6	54	42	12	12

с	7	7		7	7		7	8	8		8	8		8
k	7		4	1		9	2	5		6	7		3	8
с·k		21	28		42	63			8	48		16	24	

26.1) Адади 7 - ро 9 маротиба зиёд кунед.

2) Ададҳои 36, 54, 63, ва 81 - ро 9 маротиба кам кунед.

3) Бо амали зарб иваз кунед: $8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8 =$

27. Нодира 28- то гул чид. Назира 4 маротиба камтар гул чидааст. Назира чанд дона гул чидааст?

28. Дар як қатор 27 бех ва дар қатори дигар 2 маротиба зиёд анҷир буд. Дар қатори дуюм чанд бех анҷир ҳаст?

29. Ҳисоб кунед.

$$45 : 5 + 63 : 7$$

$$96 - 7 \cdot 8$$

$$36 : 6 + 45 : 5$$

$$63 : 9 + 24 : 4$$

$$81 + 5 \cdot 3$$

$$56 : 8 - 20 : 4$$

$$24 : 3 - 32 : 4$$

$$24 : 6 + 74$$

$$2 \cdot 9 - 18 : 2$$

Тезгӯякҳо

Шаш карат шаш,

Панҷ карат панҷ,

Шавад сию шаш.

Шавад бисту панҷ.

Зарби шашу ҳашт,

Шаш карат чор,

Шавад чилу ҳашт.

Шавад бисту чор

ЗИЁД ВА КАМ ҚАРДАНИ АДАДҲО

30. Ададҳои зеринро хонед, 10 - тоӣ зиёд карда, нависед:
10, 35, 48, 54, 28, 85, 90.

31. Ададҳои зеринро хонед, 10 - тоӣ кам карда нависед:
100, 75, 46, 58, 92, 67, 39.

32. Адади 84-ро 9 воҳид зиёд ва 7 воҳид кам кунед.

33. Муқоиса кунед: $25 + 18 * 32 - 12$ $67 - 15 * 48 + 12$

34. 1) Умед шафтолуҳои рехтаро дар ду сабад ҷамъ кард. Агар ҳар як сабад 26 - донагӣ шафтолу дошта бошад, дар ду сабад чанд дона шафтолу ҳаст?

2) Умед як сабад шафтолуи ҷамъкардаи худро ба Умеда тухфа кард. Дар дасти Умед як сабад шафтолу монд. Оё гуфта метавонем, ки шафтолуҳои ҷамъкардаи Умед ду маротиба кам шуд?

$$26 + 26 = 52$$

$$26 \cdot 2 = 52$$

$$52 - 26 = 26$$

$$52 : 2 = 26$$

Дар ин ифодаҳо адади 52 чиро нишон медиҳад? Адади 2 - чӣ?

Адади 26 - чӣ?

35. 1) Адади 27-ро се маротиба зиёд кунед.

2) Барои адади 28-ро ду маротиба кам кардан онро ба ду тақсим кунед.

3) Адади 48-ро ба кадом адад бояд тақсим кард, ки он се маротиба кам шавад?

4) Адади 40-ро 4 маротиба кам кунед.

36. Чӣ тавр дарозии ресмонро 25 см кӯтоҳ кардан мумкин аст?

Чӣ тарз дарозии ресмонро 2 ва 4 маротиба зиёд ва кам кардан мумкин аст?

37. Ҳисоб кунед:

$8 \cdot 2$

$48 + 9$

$18 - 9$

$20 : 4$

$5 \cdot 67$

$7 + 7$

$32 - 8$

$32 : 8$

$$\begin{array}{r} 4 \cdot 5 \\ 9 \cdot 4 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 86 + 6 \\ 48 + 8 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 42 - 7 \\ 6 - 6 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 48 : 6 \\ 54 : 9 \end{array}$$

38. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} +46 \\ 12 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} +72 \\ 54 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} -72 \\ 20 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} -62 \\ 13 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} -95 \\ 7 \\ \hline \end{array}$$

Ачиб! Осон!

$$9 \cdot 9 = 10 \cdot 9 - 9 = \square$$

$$81 : 9 = 90 : 9 - 1 = 90 : 10 = \square$$

САВОЛУ ҶАВОБ

Арзёбии дониш, малака ва маҳорати шифоҳии хонандагон пас аз омӯзиши боби якум

1. Ададҳои якҷамамаро номбар кунед.
2. Аломатҳои, ки барои навиштани ададҳо лозим аст, чӣ ном дорад?
3. Амалҳои арифметикиро номбар кунед.
4. Оид ба тартиби иҷрои амалҳо чиҳоро медонед? Мисолҳо гӯед.
5. Аз иваз кардани ҷойи ҷамъшавандаҳо ё зарбшавандаҳо қимат тағйир меёбад ё не? Шарҳ диҳед.
6. Ҳангоми санҷиши ҷамъ, тарҳ, зарб ва тақсим чиҳоро бояд донед?
7. Ҷадвали ҷамъ ва зарбро киҳо пурра дар хотир доранд?
8. Алоқамандии байни ададҳо дар ҷадвалҳои зарб ва тақсимро бо мисолҳо фаҳмонед.
9. Қадом мавридҳои махсуси ҷамъу тарҳ ва зарбу тақсимро медонед?
10. Ифодаҳои ҳарфӣ аз ифодаҳои ададӣ бо чӣ фарқ мекунад? Якто ифодаи ададӣ ва якто ифодаи ҳарфӣ гӯед.
11. Мисоле гӯед, ки ҳангоми ҷамъ қимат аз даҳӣ мегузарад.

12.	$9 \cdot 9$	$5 \cdot 5$	$25 : 5$	$18 + 0$	$85 + 5$
	$6 \cdot 8$	$4 \cdot 4$	$36 : 6$	$15 - 0$	$85 - 5$
	$6 \cdot 6$	$3 \cdot 3$	$81 : 9$	$29 \cdot 0$	$32 + 48$

13. Ҷадвали зарби адади 2 ва зарб ба адади 2-ро чӣ хел мефаҳмед?

14. Ҷадвали зарб ва тақсими адади 5-ро аз ёд гӯед.

15. Адади 5-ро бо кадом ададҳо зарб кунем, ҳосили зарб 25, 35, 45 мешавад?

16. Барои ба саёҳат рафтани 36 хонанда чанд мошинаи 12-ҷойи нишаст дошта лозим аст?

17. Адади 7-ро 7 маротиба кам карда, баъд онро 7 воҳид зиёд кунед, кадом адад ҳосил мешавад?

18. Аз адади 94 суммаи ададҳои 40 ва 50-ро кам кунед.

19. Ҳосили зарби ададҳои 6 ва 8-ро 9 воҳид зиёд кунед.

20. Дар кадом маврид ҳосили тақсими ду адад ба як баробар мешавад?

21. Барои адади 45-ро ду маротиба зиёд кардан онро ба кадом адад зарб мекунем?

ХУДАМРО МЕСАНҶАМ!

Дарси ҷамъбасти ва натиҷагирӣ аз боби якум

1. Адади 7-ро 9 воҳид зиёд кунед. Кадом адад ҳосил мешавад?

A. 17

B. 16

2. Адади 7-ро 9 маротиба зиёд кунед, кадом адад ҳосил мешавад?

A. 63

B. 7

3. Ададҳои 36, 48, 54, 42-ро 6 маротиба зиёд кунед. 6 воҳиди кам кунед.

4. Муқоиса кунед: $54 * 38$ $63 * 29$ $78 * 16$

5. Хатогиро ёбед: Зарбшавандаи якум 7, зарбшавандаи дуюм номаълум аст:

A. $7 \cdot x$

B. $x \cdot 7$

6. Ифодаеро, ки дар он тарҳшаванда номаълум бошад, муайян намоед:

A. $14 - x$

B. $x - 30$

7. Азифодаҳои додашуда ҳамонашро нависед, ки ҷамъшавандаи дуюм номаълум бошад:

A. $x + 45$

B. $19 - x$

C. $91 + x$

8. Аз ифодаҳо ҳамонашро нависед, ки зарбшаванда номаълум аст: А. $5 \cdot x$ В. $x \cdot 90$

9. Дар кадом маврид ҳосили зарби ду адад ба сифр баробар мешавад? А. $10 \cdot 0$ В. $0 \cdot 48$

10. Кадоме аз ин сутуни мисолҳо хатогӣ дорад?

А. $25 + 18 = 43$ В. $75 - 24 = 51$ С. $81 : 9 + 91 = 100$

$47 + 26 = 73$ $63 - 28 = 35$ $84 + (9 \cdot 8 + 10) = 2$

$88 + 12 = 100$ $54 - 12 = 42$ $27 : 3 \cdot 5 = 45$

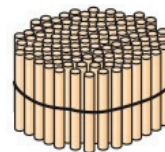
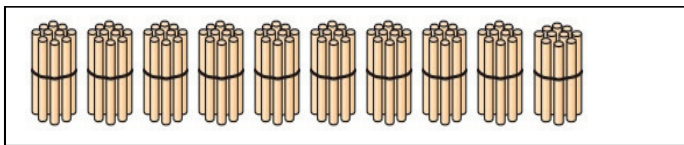
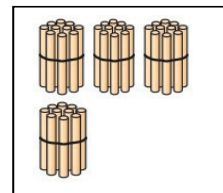
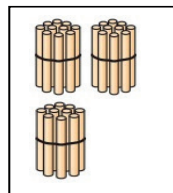
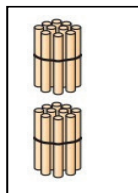
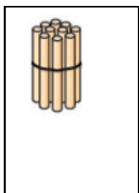
$66 + 28 = 94$ $99 - 88 = 11$ $6 \cdot 6 = 36$

БОБИ II. ҲАЗОРӢ. НУМЕРАТСИЯ

ХОНДАН ВА НАВИШТАНИ САДИҶО ДАР ДОИРАИ 1 000

39. Дар ҳар як расм чандтогӣ чӯбча ҳаст?

10 даҳӣ

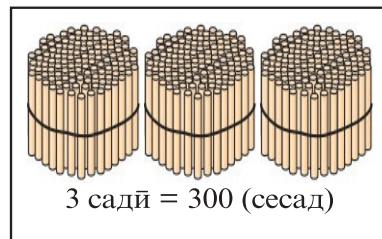
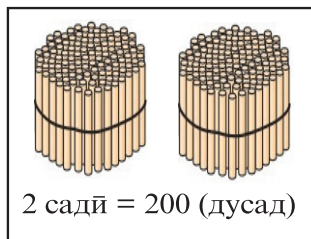
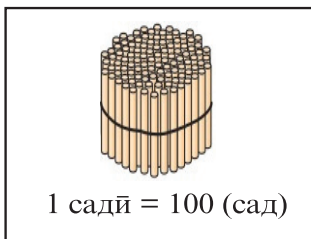
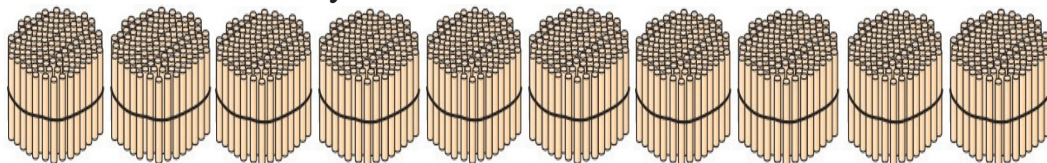
1 садӣ

1) Як садӣ чанд даҳӣ дорад? Як бандча 10-то чӯбча дорад? 2 бандча чанд чӯбча дорад? 3, 4, 8 ва 10 бандча-чӣ?

2) Аҳмад 10 банд чӯбчаро 10-тоӣ баст. Аҳмад чанд чӯбчаро якҷоя баст?

40. Чанд садї чўбча хаст?

41. Падар 10-то 100-сомонї маош гирифт. Падар чанд сомонї маош гирифт?

42. Ададҳои яклухтро хонед ва нависед.

1 садї		сад - 100
2 садї		дусад - 200
3 садї		сесад - 300
4 садї		чорсад - 400
5 садї		панҷсад - 500
6 садї		шашсад - 600
7 садї		хафтсад - 700
8 садї		хаштсад - 800
9 садї		нуҳсад - 900
10 садї		ҳазор - 1000

Адади ҳазор ин тавр навишта мешавад -

43. Дар даҳ чанд воҳид ҳаст? Дар сад чанд даҳӣ ҳаст? Дар ҳазор чанд садӣ ҳаст?

44. Хонед, нависед:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100
 100 200 300 400 500 600 700 800 900 1 000

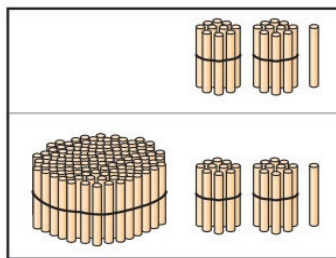
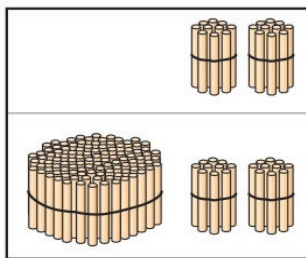
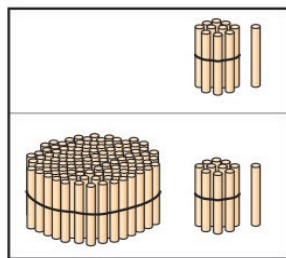
45. 1) Адади 1 000-ро то ҳосил шудани 100 садтой кам кунед.
 2) Дар як бандча 100 дона қалам буд. Дар ду бандчаи миқдораш якхела чанд дона қалам ҳаст? Дар 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 ва 10 ҳамин хел бандча чанд дона қалам ҳаст?
 3) Ба даҳ даҳтой то ҳосил шудани 100 илова кунед. Ба 100 садтой то ҳосил шудани 1 000 илова кунед.

46. Хонед ва нависед:

Садҳо	Даҳҳо	Воҳидҳо
1	2	3
5	3	0
3	0	4
2	9	6
8	8	1

Намуна: 123 – яксаду бисту се 530 – панҷсаду сӣ

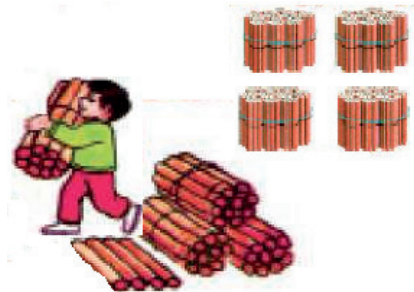
Намуна: 11, 111.....

47. Ҳисобро шарҳ диҳед:

$$434 + 10 = 444$$

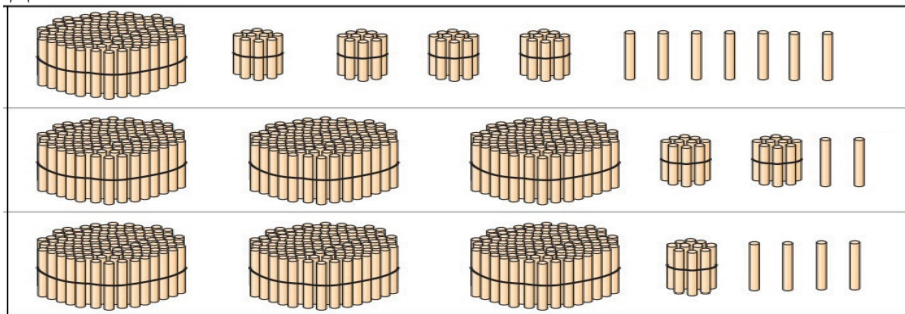

$$444 - 10 = 434$$

ХОНДАН ВА НАВИШТАНИ АДАДҲО БО РАЗРЯДҲО

48. Миқдори чӯбчаҳоро ҳисоб карда бо адад нависед ва хонед.

Намуна: 147 – яксаду чилу ҳафт

49. Хонед ва нависед:

Садӣ (разряди III)	Даҳӣ (разряди II)	Воҳид (разряди I)
4	5	0
1	8	6
9	9	9

50. Ададҳоеро номбар карда нависед, ки аз 5 садӣ, 2 даҳӣ ва 8 воҳид; аз 7 садӣ, 4 даҳӣ ва 6 воҳид иборат бошад.

51. Ададҳои 463, 649, 340, 507, 900-ро ба разряди садӣ, даҳӣ ва воҳид ҷудо кунед:

Намуна: 463 – 4 садӣ 6 даҳӣ 3 воҳид

52. Хурдтарин ва калонтарин адади сарақамаро гӯед ва нависед.

53. Ададҳои зеринро хонед ва ба разрядҳо ҷудо карда нависед:

875, 928, 101, 110, 626, 900, 111, 550, 1 000, 999, 768.

54. Пас аз адади 999, 998, 600 кадом адад меояд, нависед.

55. Ададҳои сарақаммаи аз 900 то 999-ро номбар кунед ва нависед.

56. Ададҳои 9, 5, 6-ро истифода бурда 3-то адади сарақамма нависед.

57. Адиба ва дугонаҳояш аз як гармхона 400 кг ва аз гармхонаи дигар 500 кг бодиринг ҷамъоварӣ карданд. Аз ду гармхона чанд килограмм бодиринг ҷамъ оварданд?

58. Рақамҳоро ба чадвал гузошта адади ҳосилшударо бо разрядҳо хонед:

Садӣ (Раз-3)	Даҳӣ (Раз-2)	Воҳид (Раз-1)

1) Рақами 4-ро аз тарафи рост, зери воҳидҳо гузored. Вай кадом разряд ва ададро ифода мекунад?

2) Рақами 4-ро аз тарафи рост зери даҳҳо гузored. Вай кадом разряд ва ададро ифода мекунад?

3) Рақами 4-ро аз тарафи рост дар ҷойи сеюм, зери садҳо гузored. Вай кадом разряд ва ададро ифода мекунад?

4) Аз тарафи рост дар ҷойи якум рақами 6, дар ҷойи дуум рақами 9 ва дар ҷойи сеюм рақами 5 гузored. Вай кадом ададро ифода мекунад?

5) Дар ҷадвал аз тарафи чап рақамҳои 7 садӣ, 3 даҳӣ, 6 воҳидро гузored ва адади ҳосилшударо хонед.

Кӣ зудтар?!

	-9
61	
42	
33	
54	
75	
86	
17	
28	

	+9
91	
73	
64	
45	
56	
37	
28	
19	

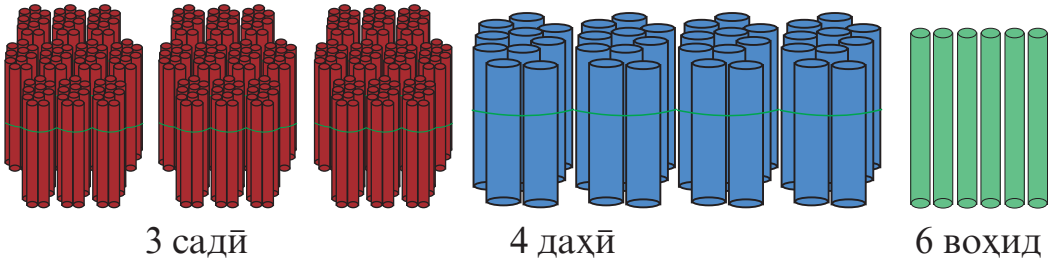
	-8
63	
45	
35	
57	
78	
89	
20	
31	

	+8
92	
75	
68	
49	
57	
33	
24	
18	

БА СУММАИ ҶАМЪШАВАНДАҶОИ РАЗРЯДӢ НАВИШТАНИ АДАДҶО

К.а

59. Чанд бандча чӯбча ранги сурх дорад? Чанд бандча ранги кабуд дорад? Чанд чӯбча ранги сабз дорад? Чӯбчаҳоро бо адад ифода карда хонед ва нависед.

$$300 + 40 + 6 = 346$$

$$346 = 300 + 40 + 6$$

60. Кадом ададҳо навишта шудаанд? Ададҳоро ба суммаи разрядї иваз кунед.

Намуна: $125 = 100 + 20 + 5$

Ададҳо	Садї	Даҳї	Воҳид
125	1	2	5
459	4	5	9
732	7	3	2

61. Аз рӯи намуна бо суммаи чамъшавандаҳои разрядї нависед.

$111 = 100 + 10 + 1$	$221 = 200 + 20 + 1$
$112 = 100 + \square + \square$	$222 = \square + \square + \square$
$113 = 100 + \square + \square$	$223 = \square + \square + \square$
$114 = \square + \square + \square$	$224 = \square + \square + \square$
$115 = \square + \square + \square$	$225 = \square + \square + \square$

62. Ададҳои дар хабарҳои нав овардашударо ба суммаи разрядї чудо кунед.

Дар шаҳруноҳияҳои Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон ба таълими фанни “Технологияи иттилоотӣ” 237 нафар омӯзгор машғуланд. Дар 239 муассисаи таҳсилоти миёнаи умумӣ 241 синфхонаи фанни мазкур пайваста фаъолият мебаранд. Дар давоми сол 230 адад компютер аз таъмир баромаданд.

63. $7 \cdot (17 - 10)$ $25 + 7 \cdot 2$ $(34 - 27) \cdot (92 - 91)$
 $7 \cdot (68 - 62)$ $48 - 7 \cdot 6$ $(41 - 34) \cdot (41 - 31)$

64. 1) Падар ба 64 сомони гӯшт, ба 32 сомони лимӯ, афлесун, банан, себ, нок ва кивӣ харид. Ба ҳамаи харид чанд сомони сарф шуд?

2) Агар 1 кг гӯшт 32 сомони бошад, ба 64 сомони чанд килограмм гӯшт харидан мумкин аст?

3) Якчанд масъала тартиб диҳед.

БАРОВАРӢ ВА НОВАРОВАРИӢОИ АДАДӢ

65. Адади сарақамаи хурдтаринро бо адади сарақамаи калонтарин муқоиса кунед: $100 * 999$

66. Оё адади дурақама аз адади сарақама калон шуда метавонад?

$99 * 111$ $742 * 76$ $87 * 780$ $578 * 89$ $800 * 999$

67. Ададхоро аз рӯи рақамҳои разряди садиҳо муқоиса кунед.

$345 * 545$ $678 * 978$ $932 * 898$

68. Ададхоро аз рӯи рақамҳои разряди даҳҳо муқоиса кунед:

$253 * 263$ $348 * 328$ $574 * 594$

69. Ададхоро аз рӯи рақамҳои разряди воҳидҳо муқоиса карда, зери воҳидҳо хат кашед:

$648 * 649$ $754 * 755$ $993 * 992$

70. Ададҳои ҳар як сатр ва сутунро хонед, нависед ва муқоиса кунед:

101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109;
201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209.

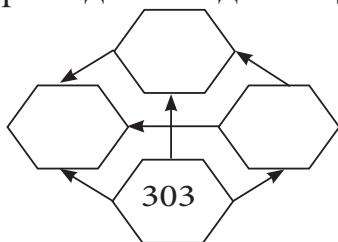
71. Ададхоро хонед ва муқоиса кунед:

210, 220, 230, 240, 250, 260, 270, 280, 290;
310, 320, 330, 340, 350, 360, 370, 380, 390.

72. Ададхоро чунон нависед, ки пайконакҳо аз адади калон ба адади хурд нигаронида шавад. Ин ададхоро муқоиса кунед:

205
303
99
16

ЧАМЪИ АДАДҲОИ СЕРАҚАМАИ ЯКЛУХТ

73. Ҳисобкуниро шарҳ диҳед:

$$2 \text{ садӣ} + 2 \text{ садӣ} = 4 \text{ садӣ}$$

$$1 \text{ садӣ} + 1 \text{ садӣ} = 2 \text{ садӣ}$$

$$200 + 200 = 400$$

$$100 + 100 = 200$$

74. Ҳисоб кунед:

$$3 \text{ садӣ} + 1 \text{ садӣ} =$$

$$4 \text{ садӣ} + 5 \text{ садӣ} =$$

$$100 + 200 =$$

$$300 + 100 =$$

$$400 + 500 =$$

$$200 + 100 =$$

$$3 \text{ садӣ} + 2 \text{ садӣ}$$

$$5 \text{ садӣ} + 5 \text{ садӣ} =$$

$$200 + 300 =$$

$$300 + 200 =$$

$$500 + 500$$

$$300 + 200 =$$

$$6 \text{ садӣ} + 3 \text{ садӣ} =$$

$$7 \text{ садӣ} + 3 \text{ садӣ} =$$

$$600 + 200 =$$

$$600 + 300 =$$

$$700 + 300 =$$

$$200 + 600 =$$

75. Аввал бо тартиби зиёдшавӣ ва баъд бо тартиби камшавӣ хонед:

100 200 300 400 500 600 700 800 900

76. Масъала.

Бибӣ бо наберааш рӯзи аввал 100-то, рӯзи дуюм 100-то ба куртаҳо тугма дӯхтанд. Бибию набера дар 2 рӯз ба куртаҳо чандто тугма дӯхтанд?

77. 1) Садиҳои яклухтро аз рӯйи намуна ба суммаи чамъшавандаҳо ҷудо кунед:

$$\text{Намуна: } 200 = 100 + 100$$

$$300 = 100 + 100 + 100$$

2) Ададҳои ҳар як сутунро муқоиса кунед:

311 321 331 341 351 361 371 381 391

411 421 431 441 451 461 471 481 491

511 521 531 541 551 561 571 581 591

78. Ҳисоб кунед:

$$100 + 300$$

$$400 + 100$$

$$300 + 400$$

$$500 + 500$$

$100 + 600$

$400 + 200$

$500 + 400$

$400 + 400$

$100 + 700$

$400 + 300$

$200 + 100$

$300 + 300$

79. Қимати ифодаро бо пайконакҳо нишон диҳед:

$400 + 200$

$100 + 100$

$200 + 200$

$500 + 100$

700

200

400

800

600

500

$300 + 200$

$500 + 200$

$500 + 300$

$700 + 100$

Дикқат! Дикқат! Муаммо

Дар росткунҷаҳо кадом рақамҳоро навиштан лозим аст?

$$\square \square + 1 = \square \square \square$$

$$\square \square + 2 = \square \square \square$$

ТАРҲИ АДАДҲОИ СЕРАҚАМАИ ЯКЛУХТ

80. Барои боғи назди мактаб 3 садӣ дарахти зардолу оварданд. Бачаҳо то бегоҳӣ 2 садӣ дарахтро шинонданд. Чанд садӣ дарахтро ҳоло нашинондаанд?

81. Ҳисоб кунед.

$5 \text{ садӣ} - 4 \text{ садӣ}$

$6 \text{ садӣ} - 1 \text{ садӣ}$

$200 - 100$

$7 \text{ садӣ} - 3 \text{ садӣ}$

$8 \text{ садӣ} - 5 \text{ садӣ}$

$400 - 200$

$9 \text{ садӣ} - 7 \text{ садӣ}$

$4 \text{ садӣ} - 3 \text{ садӣ}$

$600 - 300$

К.а

82. Манижа 200 чӯбча, Баҳром 100 дона кам чӯбча тайёр кард. Баҳром чанд дона чӯбча тайёр кард?

83. Тархро ичро кунед:

$$900 - 100 \qquad 600 - 400 \qquad 900 - 300$$

$$800 - 200 \qquad 500 - 200 \qquad 800 - 500$$

$$700 - 300 \qquad 400 - 100 \qquad 700 - 600$$

84. Қимати ифодаҳоро ёбед:

$$(900 - 400) - 300 = \qquad (800 - 200) - 400 =$$

$$700 - (500 - 200) = \qquad 600 - (300 - 100) =$$

85. Масъала.

Ба ошхонаи мактаб 200 дона самбӯса ва 300 дона кулчақанд оварданд. Ба ошхона чӣ қадар хӯрокворӣ оварданд?

86. Масъала.

1) Дар чарогоҳ 300 сар гӯсфанду буз мечариданд. Агар 100 сар буз бошад, дар рама чанд сар гӯсфанд буд?

2) Шарт ва саволи масъаларо хонед. Масъаларо бо амалҳои алоҳида ҳал кунед.

Дар як гурӯҳ 90 нафар коргар, дар гурӯҳи дуюм 80 нафар ва дар сеюмаш назар ба ду гурӯҳи аввал 50 нафар камтар кор мекунанд. Дар гурӯҳи сеюм чанд нафар коргар кор мекунад?

Барои ҳалли масъала аввал ба кадом саволи иловагӣ ҷавоб додан зарур аст?

Амалеро, ки ба саволи иловагӣ ҷавоб медиҳад, нависед. Ин амалро шарҳ диҳед. Амали дуюмро ичро карда, ҷавоби масъаларо нависед. Дурустии ҳалли масъаларо санҷед.

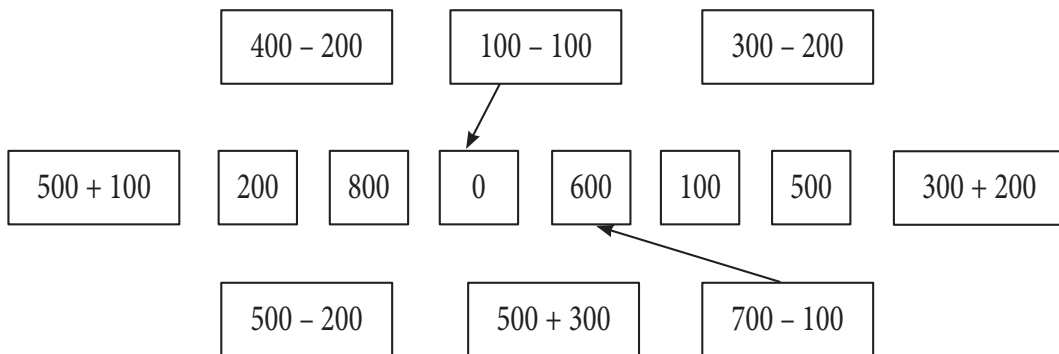
Ҳал : $90 + 80 = 170$ шумораи коргарони гурӯҳҳои якум ва дуюм.

$$170 - 50 = 120 \text{ шумораи коргарони гурӯҳи сеюм.}$$

Ҷавоб : 120 коргар

87. Қимати ифодаро бо пайконакҳо нишон диҳед:

Диққат! Диққат! Муаммо
Дар росткунҷаҳо кадом рақамҳоро навиштан лозим аст?

$$\square \square \square - 1 = \square \square$$

$$\square \square \square \square - 1 = \square \square \square$$

ҶАМЪ ВА ТАРҲИ АДАДҲОИ СЕРАҚАМА АЗ ДАҲӢ НАГУЗАШТА

88. Ҳисоб кунед:

$360 + 2$

$360 + 20$

$245 + 453$

$520 + 130$

$450 + 150$

$127 + 162$

$245 + 100$

$517 + 110$

$675 + 124$

89. $162 + 133$

$460 + 20$

$440 + 220$

$208 + 160$

$226 + 421$

$500 + 180$

$552 + 400$

$900 + 99$

$402 + 322$

$600 + 145$

$782 + 115$

$888 + 101$

90. Ҳисоб кунед:

$672 + 322$

$460 + 234$

$354 + 122$

$74 + 500$

$561 + 326$

$330 + 615$

$173 + 322$

$74 + 200$

91. Дар се моҳи тобистон дар истироҳатгоҳи “Истиклолият” 720 нафар наврас истироҳат кард, ки 220 нафари онҳо дар моҳи июн ва 300 нафарашон дар моҳи июл истироҳат карданд. Моҳи август чанд нафар наврас истироҳат кардааст?

92. Ҳисоб кунед.

$288 - 188$	$294 - 182$	$522 - 122$
$280 - 180$	$198 - 166$	$667 - 122$
$866 - 222$	$148 - 112$	$995 - 583$

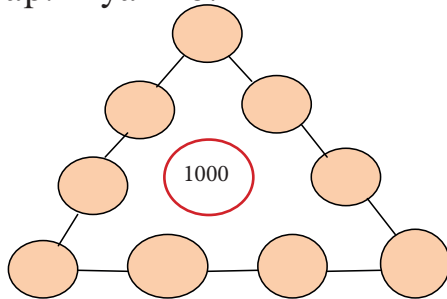
93. Ҳисоб кунед:

$20 \cdot 3 + 231$	$4 \cdot 7 + 351$	$2 \cdot 8 - 7$	$175 + 423$
$20 \cdot 7 - 40$	$4 \cdot 2 - 8$	$2 \cdot 9 + 2$	$741 + 234$
$30 \cdot 4 + 636$	$3 \cdot 9 + 131$	$6 \cdot 8 - 18$	$974 - 843$
$30 \cdot 5 - 50$	$3 \cdot 6 - 12$	$4 \cdot 9 - 36$	$355 - 233$

Кӣ тез?

Бозии шавқовар! Муаммо.

Ба доирачаҳо ададҳои гузуред, ки аз ҳар тараф хонед 1000 ҳосил шавад.

94. Дар ҳар як адади додашуда чанд даҳӣ ҳаст?

100; 200; 300; 400; 500; 600; 700; 800; 900.

95. Ададҳои додашударо 269- тоӣ зиёд кунед:

100; 200; 300; 400; 500; 600.

96. Ададҳои додашударо 100- тоӣ кам кунед:
999; 799; 599; 899; 699; 466; 366; 266.

97. Ҳангоми чамъи кадом садаҳои «яклухт» адади 700 ҳосил мешавад? Ҳамаи ҳолатҳои имконпазиро нависед:
Намуна : $600 + 100 = 700$

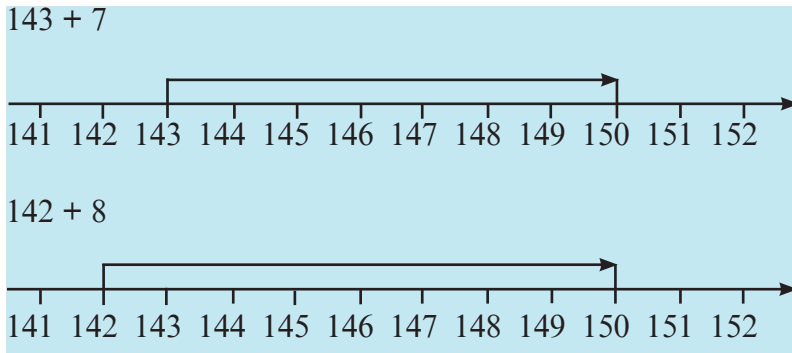
98. Ҳангоми тарҳи кадом садаҳои «яклухт» адади 100 ҳосил мешавад? Панҷ ҳолати имконпазиро нависед:
Намуна : $200 - 100 = 100$

99. Қимати ифодаҳои зеринро ҳисоб кунед:
 $673 + 325$ $(266 + 622) - 122$ $288 + (588 - 400)$
 $876 - 423$ $899 - (399 + 200)$ $(569 + 422) - 722$

100. Бо ёрии нури адади амалҳоро иҷро кунед:

Кӣ зуд ва беҳато?!

$168 - 7$	$142 + 6$	$176 - 3$	$150 + 180$
$159 - 8$	$142 + 4$	$176 - 30$	$118 + 50$
$137 - 5$	$173 + 5$	$198 - 5$	$180 + 140$

ЧАМЪ ВА ТАРҲИ АДАДҲОИ СЕРАҚАМА АЗ ДАҲӢ ГУЗАШТА

101. Шарҳ дода ҳисоб кунед:

$$199 + 146 = (200 + 146) - 1 = 346 - 1 = 345$$

$$199 + 460 = (199 + 400) + 60 = 599 + 60 = 659$$

$$199 + 172 \quad 398 + 175 \quad 243 + 99 \quad 154 + 387$$

$$286 + 183 \quad 398 + 137 \quad 562 + 98 \quad 172 + 199$$

$$888 + 109 \quad 328 + 477 \quad 298 + 439 \quad 155 + 258$$

102. Бо роҳи осон ҳисоб кунед:

$$435 - 199 = (435 - 200) + 1 = 235 + 1 = 236$$

$$435 - 199 \quad 446 - 139 \quad 988 - 599$$

$$298 - 198 \quad 755 - 436 \quad 666 - 327$$

103. Адади 672 аз 154 чандто зиёд аст? 154 аз 672 чандто кам аст? Ададҳои 672 ва 154-ро ба суммаи чамъшавандаҳои разрядӣ ҷудо кунед

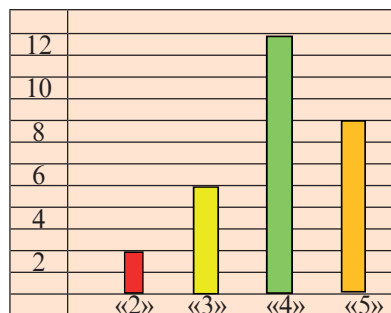

104. Савол гузошта масъаларо ҳал кунед.

Хонандагони як мактаб 475 кг рустании доругӣ (шифобахш) чамъ оварданд. Баъди хушк кардан вазни онҳо 175 кг шуд.

105. Аз 33 нафар хонанда дар дарси санҷиш чанд нафар баҳои 2, 3, 4, 5 гирифтаанд? Баҳои чор аз панҷ чандто зиёд?

106. Ҳангоми ёфтани қимати ифодаҳои зерин аз зарби ҷадвалӣ истифода баред:

$$296 + 597 - 6 \cdot 8$$

$$800 + 3 \cdot 5 + 95$$

$$400 + 6 \cdot 7 + 279$$

$$673 - 286 + 81 : 9$$

$$500 + 5 \cdot 8 - 176$$

$$700 + 3 \cdot 3 - 359$$

107. Ба ҷойи ситораҷаҳо рақамҳо гузоред, то ки баробарӣ ва нобаробарӣҳои дуруст ҳосил шаванд:

$$** 5 = * 0 *$$

$$8 * 8 > 887$$

$$* 87 < 2 **$$

108. Аз байни ададҳо калонтаринашро ба ададҳои боқимонда ҷамъ кунед:

435 299 306 486 109 510 333

109. Аз байни ададҳо хурдтаринашро ёбед ва аз ададҳои боқимонда онро тарҳ кунед:

305 520 199 400 302 460 438

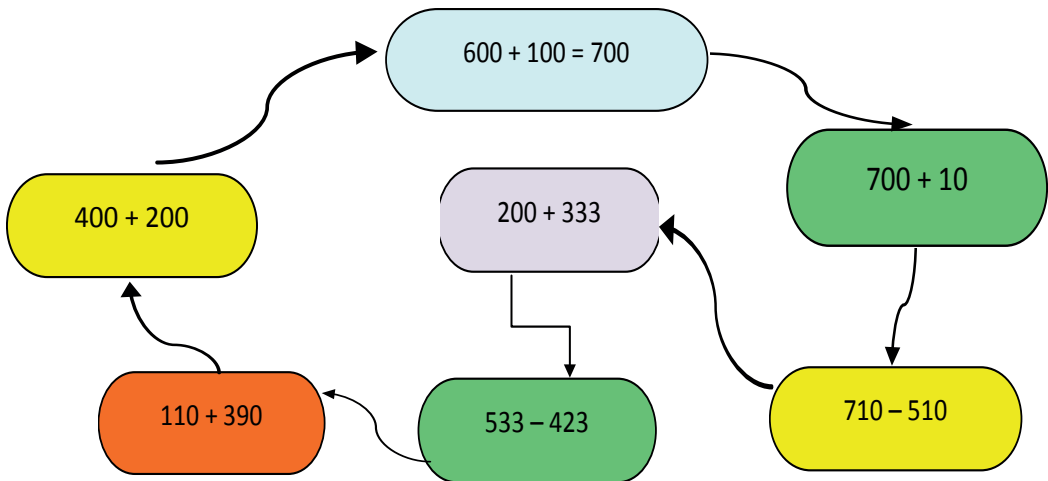

110. Барои ҳосил шудани адади 0 аз 800 чанд маротиба 200-ро тарҳ кардан лозим?

800 – 200 600 – 200 400 – 200 200 – 200

111. Мисолҳои даврӣ.

112. Ададҳоро шифохӣ ба ҷамъшавандаҳо ҷудо карда қиматҳоро ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r r r} 276 + 389 & 537 + 294 & 532 - 195 \\ 139 + 605 & 482 + 354 & 378 - 189 \\ 996 - 787 & 786 + 139 & 834 - 458 \end{array}$$

113. Шифохӣ

$$\begin{array}{r r r} 822 - 495 & 368 + 579 & 686 - 389 \\ 672 - 549 & 737 + 125 & 177 + 689 \\ 996 - 787 & 843 + 139 & 922 - 896 \end{array}$$

114. 672 аз 174 чандто зиёд аст? 174 аз 672 чандто кам аст?

115.

$$\begin{array}{r r r r} 356 + 479 - 236 & 401 - 179 & 5 \cdot 90 \\ 187 + 668 - 406 & 804 - 638 & 50 \cdot 9 \\ 735 + 190 - 350 & 503 - 297 & 80 \cdot 4 \end{array}$$

116.

$$\begin{array}{r r r} 632 - 189 & 108 + 696 & 800 - 279 \\ 918 - 159 & 649 + 157 & 900 - 332 \\ 826 - 139 & 194 + 479 & 700 - 544 \end{array}$$

117. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r r r} 527 - 184 & 637 + 284 & 215 + 149 - 189 \\ 731 - 403 & 534 + 497 & 548 + 195 - 376 \\ 653 - 379 & 345 + 486 & 932 - 173 + 124 \\ 725 - 256 & 187 + 598 & 987 - 398 + 296 \end{array}$$

118. Савол гузошта масъаларо ҳал кунед.

Дар як шабонарӯз ба як сар гови зотӣ 3 кг қоҳ, 1 кг кунҷора, 6 кг силос, 40 кг бедаи хушк, 2 кг сабӯс, 40 г намак медиҳанд.

119. Ҷадвалҳоро пурра кунед:

	438	187	566	745	259	334	185	878
+	175	306	236	199	687	198	247	63

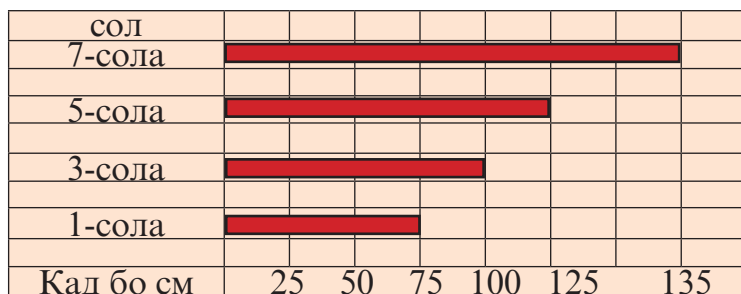
	840	716	770	964	652	570	936	514
–	185	199	352	717	440	228	560	346

120. Дар бозиҳои варзишӣ 287 нафар писарон ва 269 нафар духтарон иштирок доштанд. Ҳамагӣ чанд нафар? Духтарон аз писарон чанд нафар кам иштирок доштанд?

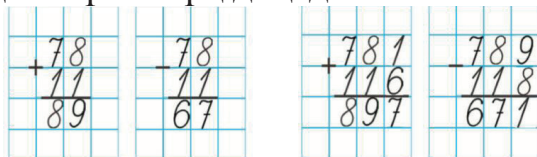
121. Аз ададҳо ва диаграмма истифода карда масъалаҳо тартиб дода, ҳал кунед. Қади Машҳура дар яксолагиаш 75 см, дар сесолагиаш 100 см, дар панҷсолагиаш 125 см ва дар ҳафтсолагиаш 135 см буд. Аз рӯи ин ададҳо диаграмма сохтан мумкин аст.

ҶАМЪ ВА ТАРҶИ ХАТТИИ АДАДҲОИ СЕРАҚАМА АЗ ДАҲӢ НАГУЗАШТА

122. Тарзи ҳисобро шарҳ диҳед.

123. Хаттӣ ҳисоб кунед ва шарҳ диҳед:

$$215 + 124$$

$$418 + 421$$

$$436 + 42$$

$$\begin{array}{ccc} 235 + 314 & 315 + 402 & 348 + 141 \\ 246 + 133 & 473 + 214 & 312 + 293 \end{array}$$

124. Сутунӣ ҳисоб кунед ва шарҳ диҳед:

$$\begin{array}{ccc} 845 - 231 & 444 - 124 & 475 - 142 \\ 992 - 121 & 473 - 253 & 533 - 232 \\ 337 - 224 & 882 - 472 & 575 - 264 \end{array}$$

125. Тарзи чамъ ва тарҳи разрядиро истифода бурда ифодаҳоро шарҳ диҳед:

	Разряди садӣ	Разряди даҳӣ	Разряди воҳид
Чамъшаванда	2	2	4
Чамъшаванда	1	2	2
Ҳосили чамъ	3	4	6

	Разряди садӣ	Разряди даҳӣ	Разряди воҳид
Тарҳшаванда	2	2	4
Тарҳкунанда	1	2	2
Ҳосили тарҳ	1	0	2

126. Дар сутунча навишта ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{ccc} 215 + 182 & 636 + 221 & 456 - 232 \\ 574 + 421 & 812 + 121 & 668 - 32 \\ 224 + 122 & 564 - 234 & 999 - 876 \\ 252 + 143 & 873 - 861 & 849 - 447 \end{array}$$

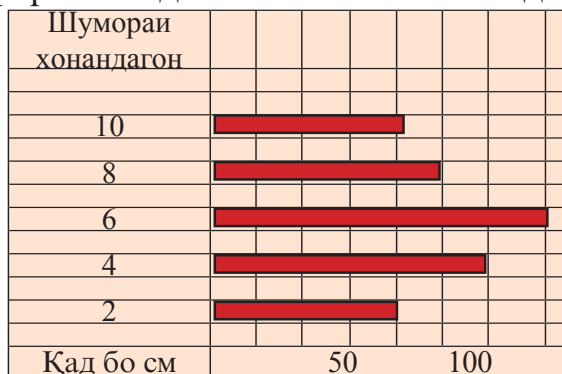
Диққат! Диққат!

Масъала ҳал менамоем:

Аз матни масъала амалҳои арифметикиро муайян кунед.
Нозанин китоб мехонд, вақте ки вай рӯзи якум 14 саҳифа,
рӯзи дуюм 26 саҳифа китоб хонд, 54 саҳифаи китоб нохонда
монд. Китоб аз чанд саҳифа иборат аст?

127. Аз рӯи диаграмма ҳисоб кунед.
Қади чанд нафар хонандагон аз 100 см баланд аст?

128. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{ccc} 356 - 132 & 898 - 545 & 235 - 124 \\ 880 - 250 & 769 - 648 & 607 - 404 \end{array}$$

129. Чадвали зарбро истифода карда, ҳосили тақсимро ёбед:

$$\begin{array}{cccccc} 7 \cdot 7 = 49 & 49 : 7 = & 7 \cdot 9 = & 63 : 7 = & 63 : 9 = & \\ 9 \cdot 8 = 72 & 72 : 9 = & 92 : 8 = & 24 : 3 = & 45 : 5 = & \end{array}$$

130. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{cccc} 279 + 320 & 514 - 212 & 396 + 103 & 862 - 632 \\ 564 + 122 & 612 - 311 & 545 + 244 & 685 - 332 \end{array}$$

131. $43 + 80 : 8$ $12 : 2 - 6 : 2$ $16 : 4 - 24 : 8$

$$40 \cdot 1 + 30 : 1 \quad 50 \cdot 2 + 24 : 8 \quad 20 \cdot 8 - 10 \cdot 9$$

132. Масъала бо кадом амалҳо ҳал карда мешавад?

Дар шаҳраки Бӯстон мактаби махсуси таълими фанни математика кушода шуда, дар он 399 нафар хонанда таълим мегирад, ки аз он 189 нафар духтарон мебошанд. Дар мактаб чанд нафар писар таълим мегирад?

133. Ба масъала савол гузошта ҳал кунед.

Шаҳраки Гулистон барои маркази инкишофи кӯдак мактаби махсус кушод, ки дар он 200 нафар кӯдак таълим мегирад. 50 нафар кӯдак аз деҳаи Зарзамин тавассути нақлиёти махсус ба таълим ҷалб карда шудааст.

ВАРАҚАИ 1.

1. Ҳосили ҷамъро ёбед:

$$\begin{array}{r} + 293 \\ + 382 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 121 \\ + 532 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 445 \\ + 234 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 710 \\ + 118 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 432 \\ + 410 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 258 \\ + 741 \\ \hline \end{array}$$

2. Фарқро ёбед:

$$\begin{array}{r} - 657 \\ - 125 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 753 \\ - 342 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 874 \\ - 252 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 653 \\ - 12 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 753 \\ - 412 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 853 \\ - 631 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 917 \\ - 415 \\ \hline \end{array}$$

ВАРАҚАИ 2

1. Ҳосили ҷамъро ёбед:

$$\begin{array}{r} + 743 \\ + 212 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 458 \\ + 321 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 815 \\ + 164 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 761 \\ + 118 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 432 \\ + 456 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 368 \\ + 131 \\ \hline \end{array}$$

2. Фарқро ёбед:

$$\begin{array}{r} - 427 \\ - 321 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 653 \\ - 452 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 664 \\ - 352 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 633 \\ - 422 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 763 \\ - 442 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 754 \\ - 642 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 817 \\ - 615 \\ \hline \end{array}$$

ҲОСИЛ КАРДАНИ АДАДҲОИ СЕРАҚАМАИ ЯКЛУХТ

134. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} + 317 \\ + 483 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 333 \\ + 467 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 154 \\ + 246 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 365 \\ + 335 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 443 \\ - 343 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 598 \\ - 398 \\ \hline \end{array}$$

135. Шарҳ дода ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} + 464 \\ + 436 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 578 \\ + 322 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 456 \\ + 444 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 689 \\ - 89 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 764 \\ - 464 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 300 \\ - 200 \\ \hline \end{array}$$

136. Шарҳ дода ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{cccc} 582 + 18 & 622 + 78 & 355 + 355 & 389 + 211 \\ 572 + 28 & 622 + 178 & 355 + 255 & 634 + 266 \\ 562 + 38 & 622 + 278 & 355 + 155 & 727 + 173 \end{array}$$

137. Муқоиса кунед:

$$\begin{array}{ccc} 960 * 100 & 540 * 100 & 750 * 690 \\ 990 * 100 & 100 * 100 & 300 * 400 \\ 440 * 440 & 390 * 290 & 120 * 230 \end{array}$$

Чистон.

Дар бағали як оча

Дар оғӯши як модар

Ҳазору як бача

Ғунҷад дусад бародар

138. Аз ҷадвал ифодаҳо тартиб дода хаттӣ ҳисоб кунед:

Тарҳшаванда		720	750		
Тарҳкунанда	370			280	450
Фарқ	610	430	350	720	500

Дар хотир доред!

Номи амалҳо ва аломати он	Ифодаҳо ва қимати онҳо	Номи адад дар амалҳо	Номи ададҳо ҳангоми иҷрои амалҳо
Чамъ ва аломати чамъ (+)	754+ 231-сумма 754+231=985 985 - сумма, ҳосили чамъ, қимат	754 - чамъшаванда 231 - чамъшаванда 985 - ҳосили чамъ, қимат	Ададҳоеро, ки чамъ карда мешаванд, чамъшавандаҳо меноманд. Ададҳоеро, ки ҳангоми чамъ ҳосил мешаванд, ҳосили чамъ (қимат, сумма) меноманд.

Тарх ва аломати тарх (-)	739 - 218 - фарқ 739 - 218=521 521 - фарқ, ҳосили тарх, қимат	739 - тарх-шаванда 218 - тарх-кунанда 521 - фарқ, ҳосили тарх, қимат	Ададе, ки аз вай кам мекунад, тархшаванда. Ададери, ки онро кам мекунад тархкунанда меноманд. Ададери, ки дар натиҷаи тарх ҳосил мешавад фарқ ё ҳосили тарх меноманд.
--------------------------	---	--	---

139. 1) Баъд аз 30 саҳифаи китобро хондани Акбар боз хондани 45 саҳифаи дигар монд. Китоб чанд саҳифа дорад?

2) Дар моҳи сентябр ба китобхонаи мактабӣ 112 нафар писарон ва 188 нафар духтарон аъзо шуданд. Дар моҳи сентябр хамагӣ чанд нафар аъзо шуданд?

3) Як талаба 4 китоб, талабаи дигар назар ба талабаи якум 3-то зиёд китоб хонд. Талабаи дуюм чанд китоб хондааст? Онҳо якҷоя чанд китоб хондаанд?

4) Амали ҷамъро хаттӣ ҳисоб кунед:

+	519	258	744	618	800	300	324	671
	381	442	156	182	200	500	476	129

140. Амали тархро хаттӣ ҳисоб кунед:

-	740	810	920	670	330	570	750	290
	240	610	820	470	130	470	450	190

Осон! Кӣ тез?

$29 + 71 + 30 + 45 + 25$	$265 - 65$
$42 + 38 + 4 + 96 + 20$	$329 - 29$
$57 + 28 + 210 + 190 + 15$	$365 - 265$
$271 + 125 + 229 + 75$	$573 - 473$

ЧАМЪ ВА ТАРҲИ ХАТТИИ АДАДҲОИ СЕРАҚАМА АЗ ДАҲӢ ГУЗАШТА

141. $356 + 467$ Мисолҳоро зери ҳам менависем. Воҳидҳоро чамъ мекунем. $6 + 7 = 13$, 3 воҳидро зери воҳид менависем, 1 даҳиро ба хотир мегирем. Даҳиҳоро чамъ карда онро ба натиҷаи даҳиҳо чамъ мекунем. $5 + 6 = 11$, $11 + 1 = 12$, 2 даҳиро зери даҳӣ менависем. 1 садиро ба хотир мегирем. Садиҳоро чамъ карда онро ба натиҷаи садиҳо чамъ мекунем. $3 + 4 = 7$, $7 + 1 = 8$ садиро ба хонаи садӣ менависем.

	3	5
	4	6
	8	2

$238 + 476$

$613 + 378$

$198 + 299$

142. Дурустии иҷрои амалро санҷед:

$362 + 526 = 888$

$375 + 217 = 592$

$856 - 325 = 531$

143. Ҳисоб кунед:

$15 \cdot 5 + 450$

$730 - 245 + 120$

$249 + 378$

$12 : 4 + 259$

$205 + 47 - 252$

$356 + 597$

144. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$583 + 299$

$851 - 446$

$985 - 106$

$426 + 288$

$923 - 586$

$369 + 630$

145. Амалҳоро иҷро кунед:

$9 \cdot (356 - 351)$

$(864 - 859) \cdot 8$

$(766 - 736) : 15$

$(754 - 750) : 2$

146. Як шарту якчанд савол.

1) Дар боғ 157 бех дарахти чормағз ва 496 бех дарахти бодом ҳаст. Дар боғ ҳамагӣ чанд бех дарахт ҳаст?

Чормағз – 157

Бодом – 496

Ҳал : + 157

Ҳамагӣ–?

$$\begin{array}{r} 496 \\ + 157 \\ \hline 653 \end{array}$$

Ҷавоб : 653 бех

2) Дар боғ 157 бех дарахтони чормағз ва 496 бех дарахтони бодом ҳаст. Дарахтони бодом назар ба дарахтони чормағз чанд бех зиёд аст?

$$\begin{array}{r} \text{Ҳал : } \quad 496 \\ \quad \quad 157 \\ \hline \quad \quad 339 \end{array}$$

Ҷавоб: 339 бех

Саволи масъалаҳоро хонед. Онҳо чӣ монандӣ доранд? Онҳо бо чӣ фарқ мекунанд? Ду масъалаи додашуда шартӣ якхела доранд. Бинобар ин онҳоро якҷоя кардан мумкин аст.

3) Дар боғ 157 бех дарахтони чормағз ва 496 бех дарахтони бодом ҳаст. Дар боғ ҳамагӣ чанд бех дарахт ҳаст? Дарахтони бодом назар ба дарахтони чормағз чанд бех зиёд аст? Ҷавоби ҳар ду саволро нависед.

4) Масъалаи чорумро ҳал кунед. Барои ҳал ва ёфтани ҷавоб масъалаи панҷумро истифода баред.

Дар боғ 328 буттаи гули зард ва 399 бутта зиёд гули сафед шинонданд. Микдори буттаҳои гули сафедро ёбед?

5) Масъала.

Дар боғ 328 бутта гули сурх ва 399 бутта зиёд гули сафед шинонданд. Дар боғ ҳамагӣ чанд буттаи гулҳоро шинонданд?

6) Ду масъала тартиб диҳед, ки шартӣ якхела ва гуногун дошта бошанд. Дар ҷамъомади тантанавии мактаб 510 нафар хонандагон, 20 нафар омӯзгорон ва 6 нафар меҳмонон иштирок намуданд.

147. Ҳисоб кунед:

$54 : 9 \cdot 8$	$680 + 40 - 70$	$277 + 356$
$36 : 6 \cdot 6$	$560 - 80 - 80$	$738 + 166$
$24 : 3 \cdot 5$	$370 + 50 - 80$	$549 + 278$
$45 : 5 \cdot 9$	$240 + 90 - 100$	$455 + 367$

Дар вақти холӣ

Ададҳоро ба намуди суммаи ҷамъшавандаҳои разрядӣ нависед.

706 691 309 508 146 106

148.

	Разряди садиҳо	Разряди даҳҳо	Разряди воҳидҳо
Тарҳшаванда	8	5	2
Тарҳкунанда	1	4	3
Ҳосили тарҳ	7	0	9

Шарҳ: Воҳидҳоро тарҳ мекунем: аз 2 воҳид 3 воҳидро тарҳ карда намешавад. Аз 5 даҳӣ 1 даҳиро мегирем, 4 даҳӣ мемонад. Барои фаромӯш нашудан болои 5 нуқта мегузorem. 1 даҳиро бо 2 воҳид ҷамъ мекунем – 12 ҳосил мешавад. Аз 12 воҳид 3 воҳидро тарҳ мекунем 9 воҳид мемонад. Аз 4 даҳӣ 4 даҳиро тарҳ намоем 0 мемонад. Аз 8 садӣ 1 садиро тарҳ кунем 7 даҳӣ мемонад. Ҳосили тарҳ 709 мешавад.

Тарзи навишти хаттӣ:

8	5	2
1	4	3
7	0	9

149. Ҳисоб кунед:

$\begin{array}{r} _207 \\ _198 \end{array}$
 $\begin{array}{r} _452 \\ _343 \end{array}$
 $\begin{array}{r} _574 \\ _286 \end{array}$
 $\begin{array}{r} _603 \\ _15 \end{array}$
 $\begin{array}{r} _733 \\ _475 \end{array}$
 $\begin{array}{r} _851 \\ _689 \end{array}$
 $\begin{array}{r} _914 \\ _15 \end{array}$

150. Ҳисоб кунед:

- 1) $807 - 269$ $632 - 548$ $754 - 486$ $904 - 530$
 $675 - 392$ $854 - 271$ $981 - 534$ $777 - 333$
- 2) $742 + 195$ $453 + 398$ $551 - 214$ $675 + 249$

872 – 489	466 + 258	455 + 395	767 + 154
394 + 587	738 + 128	945 – 788	666 + 255
888 – 689	678 + 465	785 + 965	754 + 1

К.а

Дар вақти холи

Аз рӯи чадвали зерин машқро иҷро намоед.

Кӣ тез?! Кӣ бисёртар?! Кӣ метавонад?

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
А	60	130	290	400	420	580	700	710	870	940
Б	10	150	220	370	460	540	630	780	850	990
В	40	190	250	330	480	520	670	750	810	960
Г	70	110	260	350	500	600	650	740	890	930
Д	20	170	280	360	490	510	640	720	830	980
Е	50	120	230	310	430	570	690	770	880	950
Ж	100	160	210	390	450	550	610	790	840	1000
З	30	140	270	320	410	590	680	730	860	970
И	90	180	300	340	470	530	660	800	820	910
К	80	200	240	380	440	560	620	760	900	920

1) Ададҳои сутунчаи I - ро ба II, II-ро ба III, III-ро ба IV, IV-ро ба V, V-ро ба VI чамъ кунед.

2) Аз ададҳои сутунчаи пасоянда ададҳои сутунчаи пешоянда-ро тарҳ кунед.

САНЦИШИ ЧАМЪ ВА ТАРҲ

151. Амали чамъро бо амали тарҳ санҷед:

325 + 432	628 + 358	744 + 157
-----------	-----------	-----------

Намуна:

325	757	757
432	432	325
757	325	432

152. Амали тархро бо амали ҷамъ ва тарҳ санҷед:

$$945 - 480 \qquad 732 - 349 \qquad 998 - 761$$

Намуна:

$$\begin{array}{r} \underline{945} \\ - 480 \\ \hline 465 \end{array} \qquad \begin{array}{r} + 465 \\ + 480 \\ \hline 945 \end{array} \qquad \begin{array}{r} \underline{945} \\ - 465 \\ \hline 480 \end{array}$$

153. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} 840 - 50 \\ 790 + 50 \\ 840 - 790 \end{array} \qquad \begin{array}{r} 378 - 139 \\ 239 + 139 \\ 378 - 239 \end{array} \qquad \begin{array}{r} 666 - 335 \\ 331 + 335 \\ 666 - 331 \end{array}$$

Ҳангоми ҳисобкунӣ ба чӣ хулоса омадед?

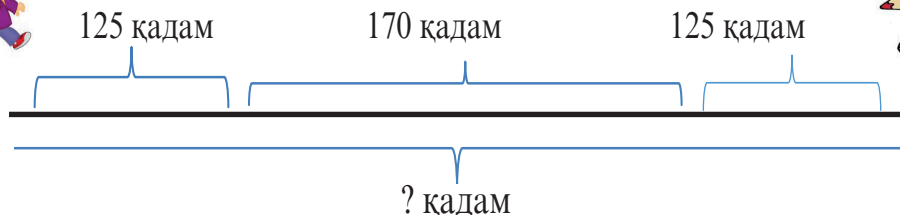
154. Ҳисоб кунед ва санҷед:

$$\begin{array}{r} + 126 \\ + 254 \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} + 276 \\ + 345 \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} + 448 \\ + 452 \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} + 716 \\ + 148 \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} + 432 \\ + 458 \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} + 158 \\ + 750 \\ \hline \end{array}$$

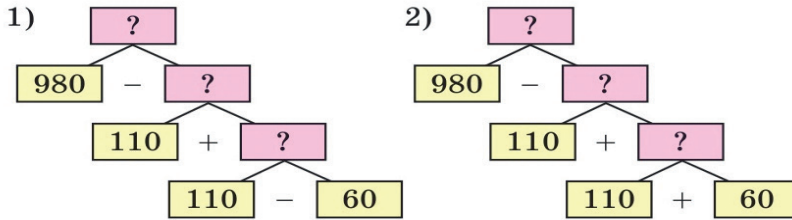
$$\begin{array}{r} \underline{612} \\ - 318 \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} \underline{796} \\ - 475 \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} \underline{899} \\ - 182 \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} \underline{327} \\ - 118 \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} \underline{465} \\ - 298 \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} \underline{558} \\ - 512 \\ \hline \end{array}$$

155. Ду духтарак дар як вақт рӯ ба рӯи якдигар ба роҳ баромада, пас аз 125 қадамӣ роҳ гаштан байни онҳо 170 қадам роҳ боқӣ монд. Ҳамаи роҳ чанд қадам аст?

Худро санҷед. Ҳисобро аз поён оғоз кунед.

САВОЛУ ҶАВОБ

Арзёбии дониш, малака ва маҳорати шифоҳии хонандагон пас аз омӯзиши боби дуюм

1. Адад аз рақам чӣ фарқ дорад?
2. Ададҳои якрақам ҳамагӣ чандто? Ададҳои дурақам – чӣ? Ададҳои серақам – чӣ?
3. Шумор аз кадом адад сар мешавад? Адади дар шумор аз паси адади додашуда меомадагиро чӣ тавр ҳосил мекунанд?
4. Барои аз як то 10 номбар кардани ададҳо чандто ададҳои гуногун зарур аст? Аз як то сад - чӣ? Аз як то ҳазор - чӣ?
5. Дар як ҳазор чанд садӣ ҳаст? Дар як ҳазор чанд ҳазорӣ ҳаст?
6. Разряди адади 988-ро номбар кунед.
7. Адади 40-ро ба 4 ҷамъшавандаи якхела ҷудо кунед.
8. Аз 50 дона гул чанд дастагул сохтан мумкин аст, ки ҳар кадомаш 2-тоӣ гул дошта бошад?
9. Як ошёнаи бино 6 хона дорад. Дар бинои 8 - ошёна чанд хона ҳаст?

ХУДАМРО МЕСАНҶАМ

Дарси ҷамъбасти ва натиҷагирӣ аз боби дуюм

1. Кадоме аз ин ададҳо адади чоррақам аст:
A. 748 B. 543 C. 99 D. 1 000

2. Навишти кадом адад 912-ро ифода мекунад?
 А. нуҳсаду ду
 В. нуҳсаду дувоздаҳ
 С. яксаду дувоздаҳ
3. Дар навишти адади 1 000 рақами 0 чиро мефаҳмонад?
 А. ҳазориро
 В. воҳидро
 С. садиро
 D. набудани разряди воҳид, даҳӣ, садиро
4. Кадоме аз ин ададҳо ба суммаи разрядӣ дуруст ҷудо карда шудааст?
 А. $754 = 500 + 40 + 7$
 В. $754 = 700 + 50 + 4$
 С. $754 = 7 + 5 + 4$
5. Ададҳои зеринро хонед: 436, 218, 654, 740, 408, 900, 222, 111, 999, 1 000. Адади 436 чанд воҳиди ҳар як разрядро дорад? 218 - чӣ? Ҳар кадоми ин ададҳо чанд даҳӣ доранд? Чанд воҳид доранд? Садӣ - чӣ?
6. Ададҳо нависед, ки он: 8 садию 2 даҳию 6 воҳид; 9 садию 3 воҳид; 4 садӣ; 6 садию 5 даҳию 8 воҳид; 9 садию 3 даҳӣ; 10 садӣ дошта бошад.
7. Якто ҳазорӣ чандто садӣ дорад? Якто ҳазорӣ чандто даҳӣ дорад? Якто ҳазорӣ чандто воҳид дорад?
8. Рақамҳои 2, 5, 3-ро истифода бурда (дар навишти як адад ҳамон як рақам такрор нашавад), ададҳои имконпазирро нависед. Яке аз ин ададҳо ба намуди суммаи ҷамъшавандаҳои разрядиаш ифода кунед:
9. Амалҳоро иҷро кунед.
$100 + 9$	$870 - 70$	$354 - 4$
$100 + 90$	$870 - 800$	$354 + 4$
$100 + 900$	$870 - 870$	$319 - 300$

10. Дурустии амалро санҷед:

$$\begin{array}{r} _ 315 \\ - 214 \\ \hline 101 \end{array} \quad \begin{array}{r} _ 315 \\ - 214 \\ \hline 109 \end{array}$$

11. Тарҳро иҷро кунед:

$$451 - 448 \quad 425 - 421 \quad 255 - 250 \quad 62 - 56$$

12. Ҳисобро иҷро намуда, онҳоро санҷед

$$700 - 256 \quad 349 + 297 \quad 606 - 89 \quad 987 - 887$$

13. Масъаларо бо тарзҳои гуногун ҳал кунед.

Дар майдончаи варзишӣ 18 нафар бачаҳо буданд. Ба назди онҳо боз 3 нафар духтарон ва 4 нафар писарон омаданд. Дар майдонча чанд нафар бачагон шуданд?

14. Ифодаҳоро ҳисоб накарда, муқоиса кунед:

$$520 - (180 + 240) * (520 - 180) - 240$$

A. $520 - (180 + 240) > (520 - 180) - 240$
B. $520 - (180 + 240) = (520 - 180) - 240$
C. $520 - (180 + 240) < (520 - 180) - 240$

БОБИ Ш. ЗАРБ ВА ТАҚСИМИ ҒАЙРИҚАДВАЛӢ

ЗАРБИ ШИФОӢИ АДАДӢОИ ЯКЛУХТ

156. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{cccc} 100 \cdot 5 & 8 \cdot 100 & 2 \cdot 20 & 3 \cdot 90 \\ 100 \cdot 4 & 9 \cdot 100 & 2 \cdot 30 & 4 \cdot 90 \\ 100 \cdot 7 & 10 \cdot 100 & 2 \cdot 40 & 5 \cdot 90 \end{array}$$

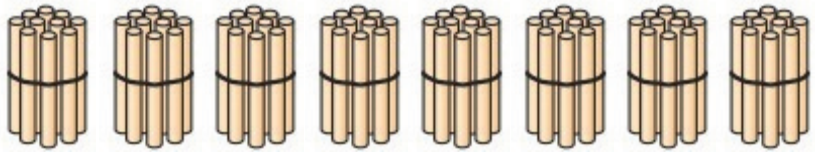

157. Баробариҳоро шарҳ диҳед:

$$\begin{aligned} 20 + 20 + 20 + 20 + 20 &= 20 \cdot 5 \\ 50 + 50 + 50 &= 50 \cdot 3 \\ 100 + 100 + 100 + 100 &= 100 \cdot 4 \\ 300 + 300 + 300 &= 300 \cdot 3 \end{aligned}$$

К.а

158. Қоидаи ҷойивазкунии зарбро ба хотир оварда ҳисоб кунед:

$20 \cdot 4 = \square$

$4 \cdot 20 = \square$

$80 \cdot 4 = \square$

$2 \text{ даҳӣ} \cdot 4 = 8 \text{ даҳӣ}$

$20 \cdot 4 = 80$

$8 \text{ даҳӣ} \cdot 4 = 32 \text{ даҳӣ}$

$20 \cdot 4 = 80$

$4 \cdot 20 = 80$

$80 \cdot 4 = 320$

159. Шарҳ дода ҳисоб кунед:

$300 \cdot 2$

$80 \cdot 3$

$60 \cdot 2$

$100 \cdot 9$

$100 \cdot 5$

$90 \cdot 3$

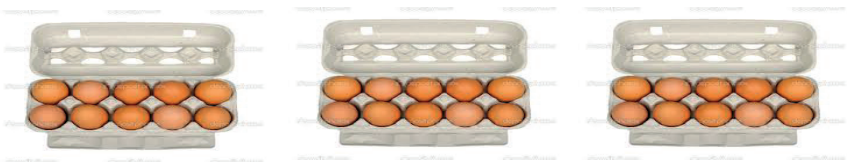
$50 \cdot 5$

$90 \cdot 10$

Шарҳ: $30 \cdot 2 = 60$. 3 даҳиро бо 2 зарб кардем 6 даҳӣ ҳосил шуд, ба паси 6 сифр (0) гузоштем 60 ҳосил шуд.

К.а

160. 1) 3 даҳӣ тухмхоро 10- тоӣ ба қуттиҳо ҷой карданд. Чандто тухмро дар қуттиҳо ҷой карданд?

$10 + 10 + 10 = 10 \cdot 3 = \square$

2) Ба 3 қуттӣ 10 - тоӣ тухм ҷой карданд. Ҳамагӣ чанд тухм ҷой карданд?

$3 \cdot 10 = \square$

161. Ададҳои зеринро 10 маротибагӣ зиёд кунед:

- 20, 60, 90, 40, 10, 70, 50, 30, 80.

162. Ҳисоб кунед:

$10 \cdot 1$

$100 \cdot 1$

$28 \cdot 10$

$100 \cdot 10$

$$\begin{array}{cccc}
 10 \cdot 2 & 100 \cdot 2 & 75 \cdot 10 & 10 \cdot 100 \\
 10 \cdot 3 & 100 \cdot 3 & 99 \cdot 10 & 100 \cdot 9
 \end{array}$$

163. Аз рӯйи расм масъала тартиб дода ҳал кунед:

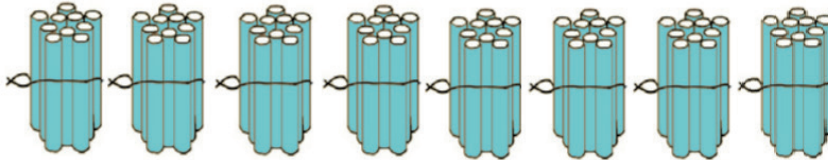

$$10 \cdot 3$$

ТАҚСИМИ ШИФОҶИИ АДАДҶОИ ЯКЛУХТ

164. $80 : 40$

$$80 : 40 =$$

$$40 \cdot 2 = 80$$

$$8 \text{ даҳӣ} : 4 \text{ даҳӣ} = 2$$

$$80 : 40 = 2$$

$$80 : 10 =$$

$$10 \cdot 8 = 80$$

$$8 \text{ даҳӣ} : 1 \text{ даҳӣ} = 8$$

$$80 : 10 = 8$$

Агар тақсимшаванда ва тақсимкунанда бо 0 (сифр) тамом шаванд, он гоҳ аз ҳар ду тараф 0 - ҳоро партофта ҳисоб кардан осон аст.

165. Ҳисоб кунед:

$$30 : 10$$

$$40 : 20$$

$$3 \cdot 20 : 6$$

$$800 : 10$$

$$50 : 10$$

$$60 : 30$$

$$60 : 3 : 10$$

$$500 : 10$$

$$60 : 10$$

$$80 : 40$$

$$80 : 2 : 2$$

$$900 : 10$$

166. Адади номаълумро ёбед:

$$\square + 20 = 40$$

$$80 + \square = 100$$

$$8 + \square = 8$$

167. Масъала.

100 дона қаламро ба 2 қуттӣ баробар тақсим карда ҷой карданд. Ба ҳар як қуттӣ чанд донагӣ қалам ҷой карданд?

168. Савол гузошта масъаларо ҳал кунед.

Аз як майдонча 900 кг, аз майдончаи дигар 3 маротиба кам сабзӣ ҷамъ оварданд.

169. Ҳисоб кунед:

$$40 : 20$$

$$100 : 20$$

$$3 \cdot 30 : 90$$

$$320 : 2$$

$$90 : 30$$

$$60 : 20$$

$$4 \cdot 20 : 90$$

$$480 : 4$$

$$80 : 10$$

$$100 : 10$$

$$50 \cdot 2 : 5$$

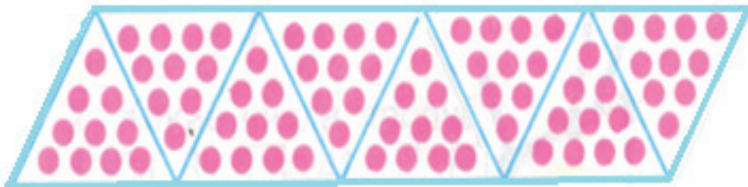
$$500 : 5$$

Дар хотир доред!

Зарб (•)	$12 \cdot 5 = 60$ $60 : 12 = 5$ $60 : 5 = 12$	Қиматро ба ҳамзарби якум тақсим кунем, ҳамзарби дуюм ҳосил мешавад. Қиматро ба ҳамзарби дуюм тақсим кунем, ҳамзарби якум ҳосил мешавад.
Тақсим (:)	$80 : 4 = 20$ $20 \cdot 4 = 80$ $80 : 20 = 4$	Қиматро ба тақсимкунанда зарб кунем, тақсимшаванда ҳосил мешавад. Тақсимшавандаро ба қимат тақсим кунем, тақсимкунанда ҳосил мешавад.

170. Бо ёрии расм ҳисоб кунед:

$$10 \cdot 8 =$$

$$80 : 8 =$$

$$80 : 10 =$$

ЗАРБИ ШИФОҲИИ АДАДҲОИ ДУРАҚАМА БА АДАДИ ЯКРАҚАМА

171. Ададҳои зеринро ба суммаи разрядӣ ҷудо кунед:
 $36, 16, 24, 18, 45$ $36 = 30 + 6$

172. Тарзи ҳалро шарҳ диҳед:
 $25 \cdot 2 = (20 + 5) \cdot 2 = 20 \cdot 2 + 5 \cdot 2 = 40 + 10 = 50$
 $2 \cdot 25 = 50$

173. Амалҳоро аз рӯйи намуна иҷро намоед.

$26 \cdot 2$	$26 \cdot 5$	$44 \cdot 4$	$28 \cdot 3$
$2 \cdot 26$	$5 \cdot 26$	$43 \cdot 3$	$2 \cdot 45$
$5 \cdot 47$	$86 \cdot 3$	$4 \cdot 25$	$88 \cdot 3$

Намуна: $26 \cdot 2 = 40 + 12 = 52$ $2 \cdot 26 = 52$

\wedge
 $20 \ 6$

174. Ҳисоб кунед:

$37 \cdot 2 = 74$	$5 \cdot 19 = 95$	$14 \cdot 3$	$54 \cdot 2$	$72 \cdot 4$
\wedge	\wedge	\wedge	\wedge	\wedge
$30 \ 7$	$10 \ 9$	$10 \ 4$	$50 \ 4$	$70 \ 2$

175. Ҳисоб кунед:

$14 \cdot 6$	$15 \cdot 6$	$19 \cdot 4$	$5 \cdot 26$	$3 \cdot 16$	$2 \cdot 18$
$58 \cdot 2$	$39 \cdot 4$	$95 \cdot 2$	$88 \cdot 4$	$99 \cdot 3$	$49 \cdot 2$

Намуна: $99 \cdot 3 = 297$

\wedge
 $90 \ 9$

176. Адади мувофиқ гузоред:

$25 + \square = 750$	$46 + \square = 90$	$420 - \square = 164$
$70 + \square = 780$	$\square - +20 = 199$	$618 - \square = 322$

177. Коргар аз маоши худ 50 сомонӣ ба хонапулӣ, 35 сомонӣ барои хизмати коммуналӣ, 16 сомонӣ ба чиптаи театр ва 200 сомонӣ барои рӯзгор сарф кард. Дар дасти коргар 443 сомонӣ боқӣ монд. Маоши коргарро муайян кунед.

178. Ҳосили зарбҳои қиматашон якхеларо ёбед ва онҳоро чуфт-чуфт нависед:

$60 \cdot 3$	$90 : 2$	$60 \cdot 4$	$60 : 2$
$80 \cdot 3$	$80 : 2$	$30 \cdot 4$	$40 : 4$

ТАҚСИМИ ШИФОҲИИ АДАДИ ДУРАҚАМА БА АДАДИ ЯКРАҚАМА

179. Ададҳои 48, 52, 44, 56-ро ба суммаи ду ададе нависед, ки ба 4 бебақия тақсим шавад:

Намуна: $48 = 40 + 8$

180. Адади 72-ро ба суммаи 2 ададе нависед, ки ба 3 бебақия тақсим шавад. Роҳҳои ҳисобро шарҳ диҳед:

$$72 : 3 \quad 72 : 3 = (60 + 12) : 3 = 60 : 3 + 12 : 3 = 20 + 4 = 24$$

Λ

$$60 \quad 12 \quad 72 : 6 = \dots$$

181. Ҳисоб кунед:

$36 : 2$	$78 : 2$	$96 : 4$	$52 : 4$	$90 : 5$
Λ	Λ	Λ	Λ	Λ
20 16	60 18	80 16	40 12	50 40

182.

$96 : 3$	$42 : 3$	$99 : 9$	$360 : 30$
$96 : 6$	$77 : 7$	$88 : 8$	$840 : 20$
$60 : 4$	$99 : 3$	$66 : 6$	$480 : 40$
$50 : 2$	$96 : 8$	$55 : 5$	$220 : 20$

183. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{lll} 200 + 547 & 698 - 399 & 500 + 90 + 9 \\ 400 + 295 & 495 - 295 & 999 - 90 - 90 \\ 187 + 800 & 818 - 418 & 99 + 900 \\ 40 \cdot (4 + 6) & (18 + 10) \cdot 4 & (40 - 5) : 7 \end{array}$$

184. $30 : 2$ $50 : 2$ $64 : 2$ $84 : 6$
 $80 : 4$ $60 : 3$ $84 : 7$ $96 : 4$

185. Дар анбор 28 банка шакароб ва 32 банка шарбати ангур буд. Ба ду дукон онро баробарӣ тақсим карданд. Ба ҳар дукон чанд банкагӣ шакаробу шарбат расид?

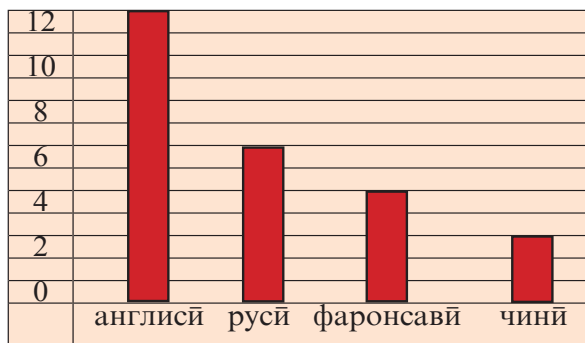

186. Ҳисоб кунед:
 $230 + (170 + 40 : 2)$ $(51 + 16 \cdot 3) : 3$

187. Масъала: Дар диаграмма шумораи хонандагони маҳфилҳое, ки шунавандагони омӯзиши забони англисӣ, русӣ, фаронсавӣ, чинӣ мебошанд, ҷой дода шудааст.

Шумораи хонандагони маҳфилҳоро муқоиса кунед:

$$\begin{array}{lll} 12 : 6 & 12 : 4 & 12 : 2 \\ 12 - 6 & 6 - 4 & 4 - 2 \\ 6 - 4 & 4 - 2 & 4 : 2 \end{array}$$

2) Аз рӯи қимати ҳосилшуда суҳбат кунед.

188. $45 : 3$ $51 : 3$ $85 : 5$ $70 : 5$
 $64 : 4$ $68 : 4$ $75 : 5$ $78 : 6$

189. Ададҳои дурақамае нависед, ки ба 11, 12, 13, 14 ва 15 тақсим шаванд.

190. Ҳосили тақсими ададҳои 12 ва 3-ро 420 воҳид зиёд кунед.

191. Ба мактаб дар соли таҳсили нав 40-то курсӣ ва 2 маротиба кам миз оварданд. Чандто миз оварданд?

Диққат! Диққат! Диққат!
Муаммо.

$$2 \cdot 30 + 20 \cdot 9 = 720$$

$$140 - 70 : 7 - 5 = 135$$

$$2 \cdot 30 + 20 \cdot 9 = 240$$

$$140 - 70 : 7 - 5 = 35$$

$$2 \cdot 30 + 20 \cdot 9 = 420$$

$$140 - 70 : 7 - 5 = 125$$

ЗАРБИ ХАТТИИ АДАДИ ДУРАҚАМА БА АДАДИ ЯҚРАҚАМА

192. Ҳалро шарҳ диҳед.

	6	9
	4	
2	7	6

Зарбшаванда – 69

Зарбкунанда – 4

Ҳосили зарб – 276

Зарби хаттии $69 \cdot 4$ чунин шарҳ дода мешавад: ададҳоро зери ҳам менависем ва аломати зарб (x)-ро истифода бурда, ҳисоб мекунем. 4 маротиба 9, 36, 6-ро зери воҳид менависем. 3 даҳӣ дар хотир. 4 маротиба 6 даҳӣ, 24 даҳӣ 3, даҳии дар хотир бударо чамъ мекунем 27 даҳӣ мешавад. 27 даҳӣ аз 2 сadiю 7 даҳӣ иборат буда, 7 даҳиро зери даҳӣ ва садиро зери садӣ менависем. 276 ҳосили зарб мешавад.

193. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{cccc} 45 \cdot 5 & 62 \cdot 2 & 54 \cdot 6 & 32 \cdot 1 \\ 81 \cdot 4 & 73 \cdot 3 & 95 \cdot 7 & 28 \cdot 9 \end{array}$$

194. Дар маркази шаҳр ба муносибати 25 - солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон бинои чоршӯна сохтанд. Ҳар як ошӯна 12 ҳучра дорад. Бинои сохташуда чанд оиларо бо манзили истиқоматӣ таъмин мекунад?

195. Бо роҳи осон зарб кунед:

$$\begin{array}{ccc} 7 \cdot 2 \cdot 5 & 4 \cdot 5 \cdot 3 & 29 \cdot 2 \cdot 5 \\ 5 \cdot (4 \cdot 5) & (5 \cdot 4) \cdot 2 & (5 \cdot 2) \cdot 4 \end{array}$$

196. Адади номаълумро ёбед.

- 1) Кадом ададро ба 28 зарб кунем, 252 ҳосил мешавад?
- 2) Кадом ададро ба 54 зарб кунем, 432 ҳосил мешавад?

197.
$$\begin{array}{cccc} 90 \cdot 6 & 50 \cdot 9 & 70 \cdot 8 & 80 \cdot 7 \\ 30 \cdot 5 & 60 \cdot 4 & 40 \cdot 3 & 20 \cdot 2 \end{array}$$

198. Кроссворд.

10						a								
100						a								
1000						a								
700						a								
800						a								

199.
$$\begin{array}{cccc} 39 \cdot 8 & 75 \cdot 4 & 54 \cdot 2 & 47 \cdot 3 \\ 99 \cdot 9 & 68 \cdot 8 & 83 \cdot 8 & 29 \cdot 5 \end{array}$$

200. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{ccc} 8 \cdot 6 & 80 \cdot 6 & 60 \cdot 6 + 40 \\ 7 \cdot 9 & 70 \cdot 9 & 90 \cdot 5 + 50 \end{array}$$

К.а

201. 1) Барои мактаб мизу курсӣ хариданд. Нархномаеро, ки фурушанда ба мактаб додааст, санҷед. Мактаб ба чанд сомонӣ мизу курсӣ харидорӣ кардааст?

НАРХНОМА

Номи ашё	Миқдор	Нарх		Арзиш	
		сомонӣ	дирам	сомонӣ	дирам
Миз	4	98	00	392	00
Курсӣ	8	49	00	392	00
Ҷамъ:	12			?	?

- 1) Якчанд нархномаи мактабатонро санҷед.
- 2) Барои хариди оилаатон якчанд нархнома тартиб диҳед.

202. 95-ро ба ҳосили зарби ададҳои 2 ва 4 зарб кунед.

203. Соли гузашта хоҷагии гулпарварӣ дар Рӯзи Модар – 8-уми март ба муассисаи таълимӣ 84 дона гул фиристод, ки ин назар ба гулҳои имсол фиристодааш 4 маротиба кам буд. Хоҷагии гулпарварӣ имсол чанд дона гул фиристодааст?

204. $60 = 2 \cdot 30$ $3 \cdot 20$ $4 \cdot 15$ $5 \cdot 12$ $6 \cdot 10$
 $72 = 2 \cdot 36$ $3 \cdot 24$ $4 \cdot 18$ $6 \cdot 12$ $8 \cdot 9$
 $90 = 2 \cdot 45$ $3 \cdot 30$ $5 \cdot 18$ $6 \cdot 15$ $9 \cdot 10$
 $96 = 2 \cdot 48$ $3 \cdot 32$ $4 \cdot 24$ $6 \cdot 16$ $8 \cdot 12$

Дуруст эътибор диҳед. Ҳисоби осон!

$$28 \cdot 9 = 28 \cdot 10 - 28 = 252$$

$$34 \cdot 9$$

$$55 \cdot 9$$

$$44 \cdot 9$$

$$33 \cdot 9$$

ТАҚСИМИ ХАТТИИ АДАДҲОИ ДУРАҚАМА БА АДАДИ ЯКРАҚАМА

205. Ҳосили тақсимро ёбед:

$$24 : 4 = (20 + 4) : 4 = 20 : 4 + 4 : 4 = 5 + 1 = 6$$

Тақсими хаттиро ҳисоб кардан осон аст:

Дар тақсими хаттӣ аломати тақсим (:) бо аломати (—) нишон дода мешавад. Дар тарафи чапи аломат тақсимшаванда, дар тарафи рост дар болои хатча тақсимкунанда ва дар зери хатча ҳосили тақсим навишта мешавад.

	2	4	4
	2	4	6
		0	

206. Шарҳ дода ҳисоб кунед.

	1	8	2
	1	8	9
		0	

	1	7	2
	1	6	8
		1	

Дар мисоли якум 18-ро ба 2 тақсим кардем, 9 ҳосил шуд, 9-ро ба 2 зарб карда, натиҷааш 18-ро дар зери тақсимшаванда навиштем, аз 18 ҳаждахро тарҳ кардем, сифр монд. Тақсими хаттӣ иҷро шуд. Дар мисоли дуюм 8 ҳосили тақсим буда, 1 бақия аст.

$21 : 3$

$32 : 8$

$72 : 6$

$72 : 3$

207. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$18 : 9$

$88 : 4$

$18 : 6$

$36 : 6$

$19 : 6$

$48 : 8$

$81 : 9$

$64 : 8$

208. Тақсимкуниро аз адади калон оғоз кунед:

$77 : 7$

$99 : 9$

$36 : 3$

$48 : 4$

$55 : 5$

$66 : 3$

$24 : 2$

$18 : 3$

$50 : 2$

$76 : 4$

$99 : 3$

$45 : 9$

$16 : 2$

$40 : 2$

$65 : 5$

$92 : 4$

$44 : 2$

$33 : 3$

$90 : 2$

$12 : 1$

$(60 + 6) : 6$

$(90 + 9) : 9$

$(60 : 6) : 2$

$(50 - 5) : 9$

$(80 - 4) : 4$

$(88 : 4) : 2$

$$(100 - 10) : 2$$
$$(35 + 5) : 4$$

$$(60 - 5) : 5$$
$$(77 + 3) : 8$$

$$(12 \cdot 4) : 4$$
$$(36 \cdot 2) : 6$$

Варақаи 1.

Чадвали зарби адади 8-ро аз рӯйи намуна давом дода, натиҷаи зарбро ба 8 тақсим кунед:

$$1 \cdot 8 = 8 \quad 8 : 8 = 1$$
$$2 \cdot 8 = 16 \quad 16 : 8 = 2$$
$$\dots \quad \dots$$
$$\dots \quad \dots$$

Варақаи 2.

Чадвали зарби адади 9-ро аз рӯйи намуна давом дода, натиҷаи зарбро ба 9 тақсим кунед:

$$1 \cdot 9 = 9 \quad 9 : 9 = 1$$
$$2 \cdot 9 = 18 \quad 18 : 9 = 2$$
$$\dots \quad \dots$$
$$\dots \quad \dots$$

Варақаи 3.

Чадвали зарби адади 4-ро аз рӯйи намуна давом дода, натиҷаи зарбро ба 4 тақсим кунед:

$$1 \cdot 4 = 4 \quad 4 : 4 = 1$$
$$2 \cdot 4 = 8 \quad 8 : 4 = 2$$
$$\dots \quad \dots$$
$$\dots \quad \dots$$

Варақаи 4.

Чадвали зарби адади 5-ро аз рӯйи намуна давом дода, натиҷаи зарбро ба 5 тақсим кунед:

$$1 \cdot 5 = 5 \quad 5 \cdot 5 = 1$$
$$2 \cdot 5 = 10 \quad 10 : 5 = 2$$
$$\dots \quad \dots$$
$$\dots \quad \dots$$

209. 1) Агар як килограмм гӯшт 32 сомонӣ бошад, 3 кг гӯшт чанд сомонӣ мешавад?

2) Ба 96 сомонӣ 3 кг гӯшт хариданд. 1 кг гӯшт чанд сомонӣ аст?

210. 5 варақ қоғази ранга 45 дирам аст. Ба 90 дирам чандто хамин хел варақ харидан мумкин аст?

211. Омӯзгорони мактаб қарор доданд, ки аз музди меҳнати якрӯзаи худ ба фонди сулҳ 3 сомонӣ гузаронанд. Дар мактаб 80 нафар омӯзгор кор мекунад. Пули додашуда чанд сомониро ташкил медиҳад?

212. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$48 : 4$	$60 : 2$	$64 : 2$
$69 : 3$	$32 : 2$	$72 : 3$
$65 : 5$	$96 : 8$	$91 : 7$
$28 : 2$	$32 : 4$	$75 : 5$

213. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$(50 + 2) : 4$	$(69 + 3) : 3$	$(91 + 7) : 7$
$(44 - 8) : 2$	$(26 - 5) : 3$	$(75 - 15) : 6$
$(98 - 18) : 8$	$(32 + 32) : 4$	$(64 - 32) : 4$
$(99 - 24) : 3$	$(54 + 30) : 7$	$(94 - 40) : 9$

214. Ҳар як амалро алоҳида ҳисоб карда, қиматро нишон диҳед. Намуна:

$\begin{array}{r} 1) \ 84 \overline{) 7} \\ \underline{7} \ 12 \\ \underline{14} \\ \underline{14} \\ 0 \end{array}$	$\begin{array}{r} 2) \ + 12 \\ \underline{35} \\ 47 \end{array}$	$\begin{array}{r} 3) \ 47 \\ \underline{47} \\ 0 \end{array}$
--	--	---

Варақай 1	Варақай 2	Варақай 3
$84 : 7 + 35 - 47$	$51 + 54 : 9 - 3$	$65 : 5 + 64 : 8$
12		
47		
0		
Варақай 4	Варақай 5	Варақай 6
$48 + 51 : 3 + 17$	$28 + 3 \cdot 22 - 11$	$100 - 5 \cdot 17 - 13$
Варақай 7	Варақай 8	Варақай 9
$80 - 19 \cdot 3 + 34$	$100 + 25 \cdot 4 : 2$	$(36 + 42 : 3) \cdot 2$

Ациб! Шарх диҳед.

$$84 : 4 = 20 + 1$$

$$72 : 3 = 20 + 4$$

$$25 \cdot 11 = 25 \cdot 10 + 25$$

$$57 \cdot 11 = 57 \cdot 10 + 57$$

ЗАРБИ АДАДИ ДУРАҚАМА БА АДАДИ ДУРАҚАМА

215. Шарх диҳед:

Ҳангоми зарби хаттии адади дурақама ба адади дурақама 2 воҳидро бо 74 зарб карда, натиҷаро аз хонаи воҳид оғоз карда, менависем. Баъд 1 даҳиро бо 74 зарб карда натиҷаро аз зери хонаи даҳиро

		7	4
		1	2
	1	4	8
	7	4	
	8	8	8

менависем. Ҳосили зарби нопурра 148-ро бо ҳосили зарби нопурра 74 чамъ мекунем, 888 ҳосил мешавад, ки он ҳосили зарби пурра аст.

216. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{cccc} 33 \cdot 22 & 59 \cdot 14 & 28 \cdot 22 & 44 \cdot 18 \\ 45 \cdot 12 & 78 \cdot 11 & 17 \cdot 35 & 55 \cdot 15 \end{array}$$

217. Кадом адад аз 18 ҳаждаҳ маротиба калон ва кадом адад аз 18 бист маротиба зиёд аст?

218. Ба дастгоҳи равғанкашӣ дар ҳар як бидон 35-литрӣ, Ҳамагӣ дар 25 бидон шир оварданд. Чанд литр шир оварданд?

219. Барои гимназияи «Нур» 14 курсии 64-сомонӣ хариданд. Ҳамагӣ ба чанд сомонӣ курсӣ хариданд?

220. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{cccc} 44 \cdot 12 & 18 \cdot 11 & 15 \cdot 14 & 11 \cdot 22 \\ 38 \cdot 13 & 56 \cdot 14 & 75 \cdot 12 & 21 \cdot 18 \end{array}$$

221. Дар сардхонаи замонавӣ ба 37 қуттӣ 24-килограммӣ себ андохта монданд. Чанд килограмм себро нигоҳ доштанд?

222. Адади 74 даҳӣ чанд воҳид дорад? 99 даҳӣ-чӣ?

223. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{cccccc} 26 \cdot 12 & 35 \cdot 22 & 61 \cdot 15 & 27 \cdot 26 & 24 \cdot 25 \\ 24 \cdot 19 & 11 \cdot 85 & 32 \cdot 31 & 12 \cdot 72 & 15 \cdot 35 \end{array}$$

224. Амалҳоро иҷро кунед:

$$\begin{array}{l} 700 - 27 \cdot 22 + 190 = 296 \\ \begin{array}{r} 27 \\ \times 22 \\ \hline 54 \\ 594 \\ \hline 594 \end{array} \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 888 - 14 \cdot 13 - 115 \\ 749 + 11 \cdot 13 - 366 \\ 55 \cdot 16 - 25 \cdot 15 \\ 28 \cdot 11 + 96 : 6 \end{array}$$

К.а

$$225. (13 \cdot 14) + (16 \cdot 12) + (18 : 9) \quad (366 + 215) - (148 - 59)$$

$$24 \cdot 33 + 75 : 5 + 193 \quad 18 \cdot 11 + 68 : 4 + 342$$

226. Набзи инсон дар як дақиқа 70 маротиба мезанад. Дар муддати 10 дақиқа набзи инсон чанд маротиба мезанад?

227. Супориши тестӣ:

а) Ҳосили зарби ададҳои 26 ва 32 ба чанд баробар аст?

А. 832 Б. 732 В. 58 Г. 822

б) Кадоме аз ин истифодаҳо зарби ғайриҷадвали аст?

А. $5 \cdot 5$ Б. $2 \cdot 9$ В. $16 \cdot 7$ Г. $10 \cdot 3$

К.а

Ҳисоби осон!

Натиҷаи зарби ададҳои аз 12 то 19 бар ададҳои якҷама

Намуна:

$$12 \cdot 2 = 24 \quad \text{ё} \quad 2 \cdot 12 = 24$$

$$19 \cdot 9 = 90 + 81 = 171$$

$$\begin{array}{r} \wedge \\ 10 \quad 9 \end{array}$$

	12	13	14	15	16	17	18	19
2	24	26	28	30	32	34	36	38
3	36	39	42	45	48	51	54	57
4	48	52	56	60	64	68	72	76
5	60	65	70	75	80	85	90	95
6	72	78	84	90	96	102	108	114
7	84	91	98	105	112	119	126	133
8	96	104	112	120	128	136	144	152
9	108	117	126	135	144	153	162	171

Осон! Кани кӣ зиёдтар?

Аз ҷадвали зарби ададҳои аз 12 то 19 истифода карда, мисолҳо тартиб дода ҳисоб кунед.

ТАҚСИМИ АДАДИ ДУРАҚАМА БА АДАДИ ДУРАҚАМА

228. $87 : 29$

Шарҳ: Адади 29-ро бо кадом адад зарб кунем, 87 ҳосил мешавад? Ҳосили тақсими бо тарзи интиҳоб ҷустуҷӯй мекунем. Ба ҷойи ҳосили тақсим 2-ро интиҳоб карда, месанҷем: $29 \cdot 2 = 58$. Бо тақсимшаванда муқоиса мекунем: $58 < 87$, адади 2 мувофиқ намеояд. Ба ҷойи ҳосили тақсим 3-ро интиҳоб карда, месанҷем: $29 \cdot 3 = 87$. Бо тақсимшаванда муқоиса мекунем: $87 = 87$, адади 3 мувофиқ меояд. Пас, $87 : 29 = 3$

229. Ҳисоб кунед:

$45 : 15$	$32 : 16$	$75 : 25$	$64 : 16$
$48 : 24$	$36 : 12$	$88 : 11$	$57 : 19$
$48 : 16$	$64 : 32$	$54 : 18$	$85 : 17$

230. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$84 : 42$ $57 : 19$ $76 : 19$ $50 : 25$ $48 : 16$

231.

$80 : 20$	$78 : 13$	$84 : 12$	$72 : 36$
$81 : 27$	$72 : 24$	$96 : 6$	$51 : 17$
$76 : 19$	$90 : 15$	$91 : 13$	$70 : 14$

232. Агар велосипедрон бо суръати 15 км роҳ равад, 45 км-ро дар чанд соат тай мекунад?

233. Ба 75 дирам чанд дона тугмаи 25-дирамӣ харидан мумкин аст?

234. Аз 28 м чит 14-то пешдоман дӯхтанд. Аз 50 м чит чандто пешдоман дӯхтан мумкин аст?

235. 36 нафар хонанда дар дарси тарбияи ҷисмонӣ 18-нафарӣ саф кашиданд. Хонандагон дар чанд қатор саф кашиданд?

236. Агар аз 75 л шир 3 кг равған ҳосил шавад, аз 50 л шир чанд килограмм равған ҳосил мешавад?

Муҳокимаронӣ:

Адади 45 чандто 15-тогӣ дорад?

Адади 48 чандто 24-тогӣ дорад?

Чандто 16 адади 32 мешавад?

Адади 16-ро ба кадом адад зарб кунем, ки 32 ҳосил шавад?

237. Ин мисолҳоро шифоҳӣ ҳисоб кунед:

$$24 : 12 \quad 45 : 15 \quad 88 : 44 \quad 66 : 33$$

238. $48 : 24 \quad 75 : 25 \quad 30 + 2 \cdot 28 - 36$

$$36 : 18 \quad 64 : 32 \quad 50 - 96 : 6 + 40$$

$$88 : 11 \quad 85 : 17 \quad 39 \cdot 2 + 22 - 74$$

239. Ҳисоб кунед ва санҷед:

$$19 \cdot 33 \quad 24 \cdot 22 \quad 28 \cdot 14 \quad 75 \cdot 12$$

240. Ҳисоб кунед:

$70 - 27 \cdot 2 + 19$

$38 + 56 : 14 - 10$

$7 \cdot 8 - 2 \cdot 12$

241. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$60 : 3$

$60 : 30$

$80 : 40$

$100 : 2$

$100 : 20$

К.а 242.

40 :	2, 4, 5, 8, 10, 20, 40
60 :	1, 2, 3, 6, 10, 20, 30

Кй тезтар?! Осон!

Қавсро тавре гузored, ки баробариашон тағйир наёбад.

$$140 - 96 : 4 \cdot 5 = 55 \quad 120 - 15 \cdot 4 : 2 = 30$$

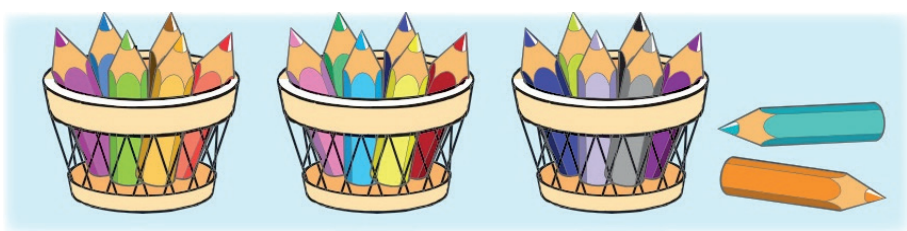
$$140 - 96 : 4 \cdot 5 = 580 \quad 120 - 15 \cdot 4 : 2 = 90$$

$$140 - 96 : 4 \cdot 5 = 20$$

ТАҚСИМИ БАҚИЯДОР

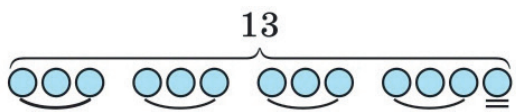
243. Тақсими бақиядор чй тавр ичро шуд, шарҳ диҳед:

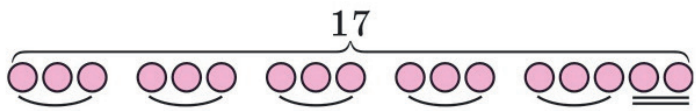
$$20 : 3 = 6 \text{ (бақия 2)}$$

Бақия ҳамеша аз тақсимкунанда хурд аст.

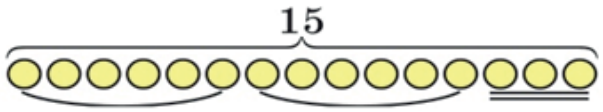
13 : 4

17 : 3

15 : 6

244. Бо ёрии расмҳо ҳисоб кунед:

10 : 3 10 : 4 10 : 6

5 : 2 5 : 3 5 : 4

245. Ҳосили тақсим ва бақияро ёбед:

25 : 2	56 : 5	64 : 30	56 : 25
34 : 3	74 : 9	25 : 20	77 : 20
45 : 2	64 : 3	35 : 30	84 : 25
37 : 3	64 : 5	98 : 90	99 : 40

246. Амали тақсим чӣ тавр иҷро шуд, фаҳмонед?

$$\begin{array}{r} 15 \overline{) 4} \\ - 12 \overline{) 3} \text{ (3 бақия)} \\ \hline 3 \end{array}$$

247. Хатгӣ ҳисоб кунед:

$\underline{24} : 6$	$92 : 3$	$83 : 4$	$44 : 7$	$65 : 3$	$22 : 6$
$\underline{22} \overline{) 5}$					
20 4 (2 б.)					
2					

22 чор маротиба 5-тоғӣ дорад. 4 маротиба 5 бист мешавад. Бақия 2 ба 5 тақсим намешавад.

248. $78 : 10$ $88 : 40$ $66 : 30$ $33 : 20$ $95 : 90$
 $96 : 88$ $24 : 11$ $99 : 84$ $33 : 28$ $76 : 54$
 $36 : 19$ $23 : 16$ $17 : 12$ $99 : 10$ $86 : 20$

Варақои 1.

1. Ҳосили тақсимро ёбед:

$25 : 2 =$

$34 : 3 =$

2. Ҳосили тақсимро ба дафтар нависед:

$$12: \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline 3 & 4 & 6 & 12 \\ \hline & & & \\ \hline \end{array}$$

$$16: \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline 2 & 4 & 1 & 16 \\ \hline & & & \\ \hline \end{array}$$

Варақай 2.

1. Ҳосили тақсимро ёбед: $45 : 2 =$ $37 : 3 =$

2. Ҳосили тақсимро ба дафтар нависед:

$$18: \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline 1 & 2 & 3 & 9 \\ \hline & & & \\ \hline \end{array}$$

$$45: \begin{array}{|c|c|c|c|c|} \hline 1 & 9 & 4 & 3 & 8 \\ \hline & & & & \\ \hline \end{array}$$

Варақай 3.

1. Ҳосили тақсимро ёбед: $56 : 5 =$ $74 : 9 =$

2. Ҳосили тақсимро ба дафтар нависед:

$$15: \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline 3 & 5 & 1 & 15 \\ \hline & & & \\ \hline \end{array}$$

$$40: \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline 2 & 4 & 5 & 9 \\ \hline & & & \\ \hline \end{array}$$

249. Ҷадвалро дар асоси намуна пур кунед:

Тақсимшаванда	18	19	20	21	23	24	25	26	27
Тақсимкунанда	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Ҳосили тақсим	6	6							
Бақия	0	1							

250. Шарҳ дода ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} - 34 \overline{) 9} \\ \underline{27} \\ 7 \end{array} \quad (7 \text{ бақия})$$

Шарҳ. 34-ро ба 9 тақсим кардан лозим аст. Ба сифати ҳосили тақсим адади 2-ро мегирем. Месанҷем: $9 \cdot 2 = 18$. Бақияро меёбем ва онро бо тақсимкунанда муқоиса мекунем: $34 - 18 = 16$ $16 > 9$, яъне 2 кам аст. Ба сифати ҳосили тақсим адади 3-ро мегирем. Месанҷем; $9 \cdot 3 = 27$, бақияро меёбем ва онро бо тақсимкунанда муқоиса мекунем:

$$34 - 27 = 7 \quad 34 : 9 = 3 \text{ (бақия 7)}$$

251. Тақсими бақиядорро иҷро кунед:

$$53 : 8 \quad 78 : 9 \quad 25 : 10 \quad 38 : 11 \quad 50 : 20$$

252. Дар фурудгоҳ 20-то тайёра ҳаст. Агар ҳар соат 3 тайёра парвоз кунад, баъди шаш соат дар фурудгоҳ чанд тайёра мемонад?

253. Нонвойхона дар се рӯз 48 халта ордро сарф кард. Агар ҳар рӯз ба миқдори якхела орд сарф кунад, 80 халта орд ба чанд рӯз мерасад?

254. Самбӯсапаз 19 дона самбӯса пухт. 19 дона самбӯса ба се нафар чандтоғӣ мерасад ва чандто самбӯса боқӣ мемонад?

Ҳал ва ҷавоби дурустро интиҳоб кунед ва онро нависед:

$$19 : 3 = 5 \text{ (бақия 4)} \quad \text{ё} \quad 19 : 3 = 6 \text{ (бақия 1)}$$

255. Оҳангар 18 наъл дошт. Бо ин наълҳо пой чанд аспро наъл задан мумкин аст ва чандто наъл боқӣ мемонад?

256. Кадоме аз ададҳои калонтарини то 23 ба 3, ба 4, ба 5, ба 6, ба 7 тақсим мешаванд?

257. Тарзи ҳалли ин мисолхоро фаҳмонед ва натиҷаро ҳисоб кунед:

$$630 : 90 = 63 : 9 = 7$$

258. Тақсими бақиядор низ ба монанди мисоли боло иҷро карда мешавад:

$$320 : 66 \quad 476 : 60 \quad 598 : 80$$

Шарҳ: 638-ро ба 90 тақсим кардан лозим аст: 638-ро аввал ба 10 ва натиҷаи ҳосилшуда (63)-ро ба 9 тақсим карда (кӯтоҳтар баён кардан ҳам мумкин аст, яъне, 63-ро ба 9 тақсим мекунем), 7 ҳосил мекунем. Дар ҳосили тақсим ҳамин қадар воҳид ҳосил мешавад. 90-ро ба 7 зарб карда, 630 ҳосил мекунем-ҳамин қадар воҳидро тақсим кардем. Аз 638 адади 630-ро тарҳ карда, 8 ҳосил мекунем, ки ин бақия мебошад. Бақияро бо тақсимкунанда муқоиса менамоем: 8 аз 90 хурд аст. Ҷавобро мехонем: ҳосили тақсим 7, бақия 8.

259. Ҳосили тақсим ва бақияро ёбед:

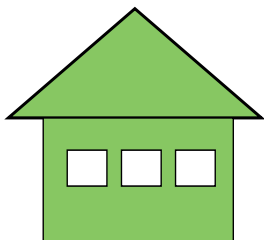
$$\begin{array}{cccc} 270 : 56 & 340 : 48 & 457 : 58 & 266 : 47 \\ 230 : 34 & 385 : 65 & 318 : 35 & 360 : 76 \end{array}$$

Дар хотир нигоҳ доред.

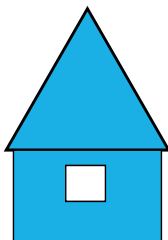
Номи амал ва аломати он	Ифодаҳо ва қимати онҳо	Номи адад дар амалҳо	Номи ададҳо ҳангоми иҷрои амалҳо
Зарб ва аломати зарб(•)	$641 \cdot 2 = 1282$	641 зарбшаванда 2- зарбкунанда 1282 ҳосили зарб	Зарбшаванда ва зарбкунандаро ҳамзарбҳо меноманд. Ададе, ки дар натиҷа ҳосил мешаванд, ҳосили зарб меноманд.

Тақсим ва аломати тақсим (:)	$120:10=12$	120-тақсим- шаванда 10- тақсим- кунанда 120:10 ҳосили тақсим 12-қимат, ҳо- сили тақсим	Ададҳо, ки тақсим мекунад, тақсимшаванда меноманд. Ададҳо, ки ба он тақсим мекунад, тақсимкунанда меноманд. Ададҳо, ки дар натиҷа ҳосил мешавад, ҳосили тақсим (қимат) меноманд.
--	-------------	---	--

Кӣ тез соҳиби хона мешавад?

$34 : 23$
 $57 : 14$
 $59 : 27$

$79 : 12$
 $48 : 35$
 $82 : 11$

$57 : 13$
 $48 : 37$
 $95 : 28$

САВОЛУ ҶАВОБ

Арзёбии дониш, малака ва маҳорати шифоҳии хонандагон
пас аз омӯзиши боби сеюм

1. Ададҳои сарақамаи яклухтро номбар кунед.
2. Ададҳои 100, 200, 300, 400, 500-ро 2-маротибагӣ зиёд кунед.
3. Ададҳои 600, 700, 800, 900, 1000-ро 2-маротибагӣ кам кунед.
4. Ададҳои 10, 20, 30, 40, 50-ро 20-маротибагӣ зиёд кунед.
5. Ададҳои 20, 40, 60, 80, 100-ро 20-маротибагӣ кам кунед.
6. Чӣ тавр дарозии арғамчинро 2, 3, 4 маротиба зиёд ва кам кардан мумкин аст?
7. Адади 48-ро 2 маротиба зиёд, сипас адади ҳасилшударо чор маротиба кам кунед.
8. Адади 52-ро ба суммаи ду адад тавре ҷудо кунед, ки ҳар кадоме ба 4 бебақия бо роҳи осон тақсим шавад.
9. Адади 9-ро бо 5 зарб кунед, натиҷаро ба суммаи ду адад

тавре чудо кунед, ки ҳар кадоме ба 5 бебақия бо роҳи осон тақсим шавад.

10. Кадом ададро ба 84 зарб кунем, 588 ҳосил мешавад?
11. Кадом ададро ба 74 зарб кунем, 888 ҳосил мешавад?
12. 74-ро ба 12 зарб кунед, кадом адад ҳосил мешавад?
13. Ҳангоми зарби хаттӣ чиро ба назар мегиред?
14. Ҳангоми тақсими хаттӣ чиро ба назар мегиред?
15. Адади 85-ро ба 10 тақсим кунед кадом адад ҳосил шуда, кадом адад бақия мемонад?
16. Бақия аз тақсимкунанда калон ё хурд аст?

ХУДАМРО МЕСАНҶАМ!

Дарси ҷамъбасти ва натиҷагирӣ аз боби сеюм

1. Дар асоси намуна ҷадвалро пур кунед.

_ в _ $200 \cdot 4$	а. 420
___ $60 \cdot 7$	б. 240
___ $50 \cdot 6$	в. 800
___ $5 \cdot 90$	г. 900
___ $30 \cdot 8$	ғ. 300
___ $600 \cdot 1$	д. 450
___ $300 \cdot 3$	е. 600

2. Супориши тестӣ:

а) Ҳосили тақсими ададҳои 96 ва 6 ба чанд баробар аст?

А. 12 В. 16 С. 24 Д. 14

б) Кадоме аз ин ифодаҳо тақсими ғайриҷадвалӣ аст?

А. $45 : 5$ В. $12 : 3$ С. $56 : 2$ Д. $90 : 9$

в) Адади 25-ро 3 маротиба зиёд карданд. Кадом адад ҳосил шуд?

А. 75 В. 27 С. 65 Д. 76

3. Ҳисоб кунед:

$400 \cdot 2$	$200 \cdot 4$	$100 \cdot 7$	$300 \cdot 1$
$70 \cdot 10$	$20 \cdot 10$	$40 \cdot 20$	$30 \cdot 30$

4. Зарбро ичро кунед:

$$\begin{array}{cccc} 81 \cdot 4 & 76 \cdot 6 & 55 \cdot 7 & 16 \cdot 3 \\ 32 \cdot 5 & 45 \cdot 9 & 21 \cdot 8 & 98 \cdot 2 \end{array}$$

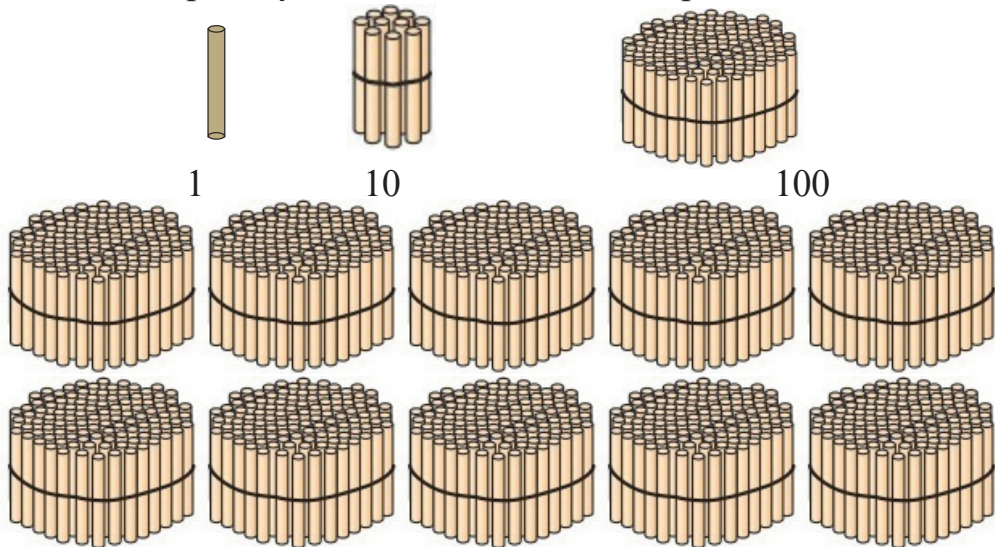
5. Таксимро ичро кунед:

$$\begin{array}{cccc} 80 : 2 & 80 : 20 & 20 : 2 & 70 : 10 \\ 60 : 3 & 60 : 30 & 20 : 4 & 90 : 3 \\ 28 : 10 & 50 : 8 & 18 : 5 & 19 : 2 \end{array}$$

БОБИ IV. АДАДҲОИ БИСЁРРАҚАМА. НУМЕРАТСИЯИ АДАДҲО АЗ 1 000 ТО 10 000

260. Ба ёрии чӯбчаҳо 1, 10, 100, 1 000-ро нишон диҳед.

$$10 \text{ даҳӣ} = 1\,000$$

261. Дар як бандча 1 000 дона чӯбча ҳаст. Дар ду хамин хел бандча чанд чӯбча ҳаст? Дар 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 ва 10 хамин хел бандча чанд чӯбча ҳаст?

262. Ба ҳазор 100-гоӣ ҳамроҳ кардан гиред, то ки 2 000 ҳосил шавад:

100, 200, ..., ..., 1900, 2000.

263. Ба ҳазор 500-тоғ ҳамроҳ кардан гиред, то ки 5 000 ҳосил шавад:

500, 1000, 1500, ..., ..., 4500, 5000.

264. Хонед ва нависед:

1 ҳазорӣ = як ҳазор = 1 000	6 ҳазорӣ = шаш ҳазор = 6 000
2 ҳазорӣ = ду ҳазор = 2 000	7 ҳазорӣ = ҳафт ҳазор = 7 000
3 ҳазорӣ = се ҳазор = 3 000	8 ҳазорӣ = ҳашт ҳазор = 8 000
4 ҳазорӣ = чор ҳазор = 4 000	9 ҳазорӣ = нуҳ ҳазор = 9 000
5 ҳазорӣ = панҷ ҳазор = 5 000	10 ҳазорӣ = даҳ ҳазор = 10 000

265. Ҳисобкуниро шарҳ диҳед:

1 ҳазор + 1 ҳазор = 2 ҳазор	4 000 + 2 000 =
1 000 + 1 000 = 2 000	4 000 – 2 000 =
2 ҳазор + 2 ҳазор = 4 ҳазор	4 000 + 4 000 =
2 000 + 2 000 = 4 000	4 000 – 3 000 =
3 ҳазор – 1 ҳазор = 2 ҳазор	4 000 + 5 000 =
3 000 – 1 000 = 2 000	4 000 – 1 000 =

БОЗИИ МАТЕМАТИКӢ

	+		–	27	=	11
–		+		–		+
12	–	8	+		=	
+		–		+		–
	–	2	+		=	
=		=		=		=
26	+		–		=	10

ХОНДАН ВА НАВИШТАНИ АДАДҲО ДАР ДОИРАИ 10 000

266. Шифоҳӣ.

Ба ҳазор яквоҳидӣ то ҳосил шудани 1 010 илова кунед:
1 001, 1 002, ..., ..., 1 009, 1 010.

267. Ба ҳазор як даҳӣ илова кардан гиред, то ки як ҳазору панҷоҳ ҳосил шавад: 1 010, 1 020, ..., ..., 1 050.

268. Ба ҳазор садтоӣ илова кардан гиред, то ки ду ҳазор ҳосил шавад: 1 100, 1 200, ..., ..., 2 000.

269. Ба ҳазор 1 000-тоӣ илова кардан гиред, то ки 10 000 ҳосил шавад: 1 000, 2 000, ..., ..., 10 000.

270. Ададҳои дар ҷадвал навишташударо хонед ва нависед:

Даҳҳазорӣ	Ҳазорӣ	Садӣ	Даҳӣ	Воҳид
	1	0	9	1
	2	5	8	9
	8	4	2	5
	9	9	9	9
1	0	0	0	0

271. Ададҳоро хонед ва нависед:

2 698, 5 281, 7 300, 6 070, 9 050, 8 095, 10 000.

272. Шифоҳӣ:

$$2\,000 + 5\,000$$

$$4\,000 + 3\,000$$

$$7\,000 + 3\,000$$

$$5\,000 - 2\,000$$

$$4\,000 - 3\,000$$

$$8\,000 - 2\,000$$

$$9\,999 + 1$$

$$10\,000 - 1$$

$$998 + 1$$

$$1\,000 \cdot 2$$

$$2\,000 \cdot 3$$

$$4\,000 : 2$$

К.а Ҷумҳурии Тоҷикистон 9-уми сентябри соли 1991 истиқлолияти давлатӣ ба даст овард. Соли 2016 чандсолагии Истиқлолияти давлатиро чашн гирифтем? Соли равон чӣ?

Моҳ ва солҳоро дар хотир нигоҳ доред.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар иҷлосияи XVI Шӯрои Олӣ дар шаҳри Хучанд ноябри соли 1992 Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон интихоб шуда, 6-уми ноябри соли 1994 бори якум, 6-уми ноябри соли 1999 бори дуюм, 6-уми ноябри 2006 бори сеюм ва 6-уми ноябри 2013 бори чорум ба тариқи раъйдихии умумихалқӣ Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон интихоб гаштааст.

РАЗРЯДИ ДАҲҲАЗОРИҲО

273. 1) Разрядҳоро хонед. Разрядҳо бо чӣ фарқ мекунад?

Разряди даҳҳазорӣ	Разряди ҳазорӣ	Разряди садӣ	Разряди даҳӣ	Разряди воҳид
1	5	3	9	8
2	7	4	8	9
3	0	4	5	7
4	4	0	2	3
5	8	7	6	8
1	0	2	0	0

2) Дар ҷадвал чандто разряд ҳаст?

3) Разряди даҳҳазориҳо кадом рақамҳоро нишон дода метавонад?

1, 2, ..., ..., 9, 0.

4) Ҳар як разряд кадом рақамҳоро нишон дода метавонад?

1, 2, ..., ..., 9, 0.

5) Дар разрядҳо рақамҳо чиро ифода мекунад?

6) Ададҳои дар ҷадвал навишташударо хонед. Разрядҳоро номбар кунед ва нависед.

274. Ададҳоро хонед ва нависед:

66 555, 89 321, 56 032, 43 007, 10 000,
90 409, 50 100, 5 200, 41 000, 90 706.

275. Ададҳоро бо рақамҳо нависед.

Чилу ҳашт ҳазору сесаду ҳаштод, бист ҳазору шашсаду сӣ, наваду се ҳазору дусаду панҷ, сию шаш ҳазору чил, шаст ҳазору ҳаштод, навад ҳазор.

276. Ҳисоб кунед:

12 000 + 18 000	6 000 · 5	24 000 : 4
28 000 – 10 000	5 000 · 4	68 000 : 2
45 000 – 2 000	10 000 · 8	76 000 : 3

277. Ададҳоро бо рақамҳо нависед:

Шумораи дарёҳои Тоҷикистон, ки аз даҳ километр дарозтаранд, нухсаду ҳафтто буда, дарозии умумии онҳо бисту ҳашт ҳазору панҷсад километрро ташкил мекунад.

278. Адади калонтарин ва хурдтарини панҷрақам ва разряди онро номбар кунед.

279. Муқоиса кунед:

10 000 * 1 000	7 000 * 70 000	98 000 * 99 000
24 000 * 32 000	20 000 * 2 000	77 000 * 86 000
46 000 * 73 000	17 000 * 16 000	42 000 * 54 000

280. Ададҳоро хонед:

10, 100, 1 000, 10 000.

10 000, 1 000, 100, 10.

281. Ба 1 000 ҳазортой ҳамроҳ кардан гиред, то ки 10 000 ҳосил шавад:

282. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{ll} 3000 \cdot 4 : 2 + 1\ 000 & 4\ 000 : 4 \cdot 2 \\ 6000 + 1\ 000 - 4\ 000 + 3\ 000 & 3\ 000 : 3 \cdot 5 \\ 8000 : 4 : 2 - 1\ 000 & 8\ 000 : 8 \cdot 9 \\ 6000 : 3 \cdot 4 - 5\ 000 & 5\ 000 : 5 \cdot 8 \end{array}$$

283. Ададҳои зеринро ба суммаи разрядӣ иваз кунед:

$$47\ 000, 17\ 000, 30\ 100, 85\ 020, 40\ 005.$$

Намуна: $47\ 000 = 40\ 000 + 7\ 000$

Оё ҳисоб карда метавонед?

Худро санҷед!

$$3 \cdot 33 + 333 : 3 - 33$$

$$x : 3 = 111$$

ҶАДВАЛИ СИՆՖՁО ВА РАЗРЯДИ САДЁАЗОРЇ

284. Ҷадвалро аз назар гузаронед:

Синфи II Ҳазориҳо			Синфи I Воҳидҳо		
Разряди садӣ	Разряди дахӣ	Разряди воҳид	Разряди садӣ	Разряди дахӣ	Разряди воҳид
	7	6	8	4	3
		4	0	3	0
	1	0	1	0	8
		8	5	9	9
		5	0	0	0
	9	9	9	9	9
1	0	0	0	0	0

- 1) Ҳар як синф чанд разряд дорад?
- 2) Разрядҳои синфи якумро номбар кунед.
- 3) Разрядҳои синфи дуюмро номбар кунед.
- 4) Ададҳои ҷадвалро хонед ва нависед.

Воҳиди одӣ воҳидҳои разряди якум номида шуда, аз тарафи рост дар ҷойи якум навишта мешаванд.

Даҳиҳо воҳидҳои разряди дуҷум номида шуда, аз тарафи рост дар ҷойи дуҷум навишта мешаванд.

Садиҳо воҳидҳои разряди сеҷум номида шуда, аз тарафи рост дар ҷойи сеҷум навишта мешаванд.

Ҳазориҳо воҳидҳои разряди чорум номида шуда, аз тарафи рост дар ҷойи чорум навишта мешаванд.

Даҳҳазориҳо воҳидҳои разряди панҷум номида шуда, аз тарафи рост дар ҷойи панҷум навишта мешаванд.

Садҳазорӣ воҳидҳои разряди шашум номида шуда, аз тарафи рост дар ҷойи шашум навишта мешаванд.

285. Ададҳоро хонед ва нависед:

72 040, 22 456, 21 500, 83 456, 68 910,
11 333, 44 555, 60 200, 10 600, 99 999.

Ададҳоро бо рақамҳо менависанд.

Ададҳоеро, ки барои навиштани онҳо як рақам лозим аст, ададҳои якрақам, ададҳо, ки барои навиштани онҳо ду рақам лозим аст, ададҳои дурақам, ададҳоеро, ки барои навиштани онҳо шаш рақам лозим аст, ададҳои шашрақам менаманд.

286. Рақамҳои 8, 6, 0, 5, 2-ро истифода бурда панҷ адади панҷрақам нависед.

287. Ададҳоеро номбар кунед ва нависед, ки 76 воҳиди синфи ҳазорӣ; аз 300 воҳиди синфи якум; аз 37 воҳиди синфи дуҷум ва 380 воҳиди синфи якум иборат бошанд.

288. Ҳисоб кунед:

$10\ 000 + 10\ 000$	$60\ 000 - 20\ 000$	$38\ 000 + 50\ 000$
$20\ 000 + 30\ 000$	$70\ 000 - 40\ 000$	$90\ 000 - 80\ 000$

289. 1) Ададҳои зеринро хонед ва бо рақамҳо нависед:

Панҷоҳу ҳашт ҳазор, сию панҷ ҳазор, чилу чор ҳазору сесаду шаш, ҳафтоду шашҳазору ду, чилу нух ҳазор, чилу се ҳазору панҷсаду нух, наваду чор ҳазору яксаду бисту шаш, чил ҳазору ҳафтоду ду, ҳаштоду ҳашт ҳазору ҳаштсаду ҳаштоду ҳашт.

2) Ададҳоро бо рақамҳо нависед: Ҳашт ҳазору дусаду чилу чор, ҳазору шонздаҳ, чилу шаш ҳазору панҷсаду бист, даҳҳазору панҷсад, ҳафтод ҳазору сесаду дувоздаҳ, чордаҳ ҳазору панҷсаду сӣ, сию се ҳазору нух, ҳаштод ҳазору яксаду як, сад ҳазор, шасту шаш ҳазору шашсаду шасту шаш.

290. Муқоиса кунед:

$$\begin{array}{lll} 10\,000 * 15\,000 & 16\,300 * 12\,800 & 99\,798 * 99\,999 \\ 62\,500 * 72\,900 & 54\,754 * 74\,754 & 25\,146 * 95\,749 \end{array}$$

291.

$40\,000 + 3\,000$	$30\,549 - 3\,000$	$38\,000 + 620$
$54\,000 + 400$	$39\,100 - 9\,000$	$63\,800 - 800$

292. Ададҳо аз чанд воҳид, даҳӣ, садӣ, ҳазорӣ, даҳҳазорӣ ва садҳазорӣ иборат аст:

17 463 воҳид	88 888 воҳид
1 746 даҳӣ	8 888 даҳӣ
174 садӣ	888 садӣ
17 ҳазорӣ	88 ҳазорӣ
1 даҳҳазорӣ	8 даҳҳазорӣ

293. Ададҳоро ба намуди суммаи разрядӣ чудо кунед:
53 009, 42 500, 89 125, 39 908, 90 001.

САВОЛУ ҶАВОБ

**Арзёбии дониш, малака ва маҳорати шифоҳии хонандагон
пас аз омӯзиши боби чорум**

1. Дар ду ҳазор чанд ҳазорӣ ҳаст? Дар ҳашт ҳазор чанд ҳазорӣ ҳаст?

Дар як ҳазор чанд садӣ ҳаст? Дар даҳ ҳазорӣ чанд ҳазорӣ ҳаст?

2. Ададҳои якрақам ҳамагӣ чандтоянд? Ададҳои дурақам-чӣ? Ададҳои серақам-чӣ?
3. Калонтарин адади чоррақамаро гӯед.
4. Адади 2 000-ро то 3 000 садтоӣ зиёд кунед.
5. Адади 1 000-ро 1 000-тоӣ то ҳосил шудани 9 000 номбар кунед.
6. Ҳисоб кунед.
$5\,000 - 1\,000$	$3\,000 - 2\,000$	$7\,000 - 2\,000$
$9\,000 - 5\,000$	$6\,000 - 3\,000$	$8\,000 - 8\,000$
7. Дар як бандча 1 000 қалам ҳаст. Дар ду ҳамин хел бандча чанд қалам ҳаст? Дар 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 ва 10-то ҳамин хел бандча чанд қалам ҳаст?
8. Ҳисоб кунед:
$1\,000 \cdot 5$	$5\,000 : 5$	$2\,000 : 1$
$4\,000 \cdot 2$	$4\,000 : 2$	$6\,000 : 3$
$2\,000 \cdot 4$	$8\,000 : 4$	$3\,000 : 3$

ХУДАМРО МЕСАНЦАМ

Дарси чамъбасти ва натиҷагирӣ аз боби чорум

1. Бо ададҳо нависед ва хонед.					
45 ҳазор	32 ҳазор	70 ҳазор	58 ҳазор	69 ҳазор	16 ҳазор
45 000					

2. То 10 000 пурра кунед.						
5 000	4 000	7 000	2 000	8 000	9 000	6 000
5 000						
10 000						

3. Нависед:	
як ҳазор – 1 000	шаш ҳазор – ...
ду ҳазор – ...	ҳафт ҳазор – ...
се ҳазор – ...	ҳашт ҳазор – ...

4. Ададҳоро бо рақамҳо нависед:

Ҳаштоду як ҳазору чорсад, ҳафтоду ду ҳазору сесаду дувоздаҳ, чор ҳазору панҷсаду чил, сию се ҳазору панҷ, ҳафтод ҳазор, наваду ҳашт ҳазору нухсаду ҳаштоду нух, чилу чор ҳазору чорсаду чилу чор.

5. Ҳар як разряд чанд воҳид дорад? Ададҳоро муқоиса кунед:

7 300	29 608	30 220	40 400	90 960
7 340	29 680	30 020	40 004	60 901

6. Муқоиса кунед:

10 000 * 100 000	80 000 * 8 000	98 000 * 99000
25 000 * 32 000	10 000 * 20 000	77 000 * 86 000
46 000 * 70 000	17 000 * 16 000	54 200 * 54 000

7. Ҳисоб кунед:

30 000 + 50 000	50 000 – 30 000
40 000 + 20 000	80 000 – 50 000
60 000 + 10 000	90 000 – 70 000

8. Ададҳоро хонед ва дар ҷадвал нависед:

228000, 6 677, 10 030, 34 900, 54 098, 60 065, 72 130.

Синфи II ҳазориҳо			Синфи I воҳидҳо		
Разряди садӣ	Разряди даҳӣ	Разряди воҳид	Разряди садӣ	Разряди даҳӣ	Разряди воҳид

БОБИ V. ЧАМЪ ВА ТАРҲИ АДАДҲОИ БИСЁРРАҚАМА ЧАМЪ ВА ТАРҲИ ШИФОҲӢ ДАР ДОИРАИ 10 000

294. ШифохӢ:

$5000 + 5\ 000$	$7\ 000 + 3\ 000$	$999 + 1$
$6\ 000 + 4\ 000$	$9\ 000 + 1\ 000$	$9\ 999 + 1$
$3000 + 8\ 000$	$1\ 100 + 900$	$9\ 998 + 2$

295. Бо роҳи осон ҳисоб кунед:

$4\ 700 + 1\ 900 + 2\ 300$	$2\ 500 + 4\ 000 + 3\ 500$
$5\ 300 + 800 + 3\ 200$	$3\ 600 + 1000 + 5\ 400$
$6\ 900 + 1\ 400 + 3\ 100$	$4\ 200 + 3\ 000 + 2\ 800$

296. ШифохӢ:

$9\ 000 - 5\ 000$	$5\ 400 - 400$	$10\ 000 - 1$
$8\ 000 - 4\ 000$	$5\ 400 - 5\ 000$	$10\ 000 - 200$
$10\ 000 - 9\ 000$	$7\ 800 - 7\ 000$	$10\ 000 - 2\ 000$

297. Ҳисоб кунед:

$4\ 754 + 3\ 231$	$7\ 191 + 1\ 807$	$6\ 543 + 3\ 457$
$5\ 432 + 2\ 125$	$2\ 163 + 7\ 724$	$5\ 542 + 508$
$6\ 753 - 2\ 342$	$4\ 375 - 2\ 375$	$8\ 000 - 7\ 460$
$8\ 679 - 6\ 356$	$6\ 983 - 4\ 982$	$6\ 000 - 3\ 572$

298. Дар яке аз шабонарӯзи сол давомнокии шаб назар ба давомнокии рӯз 20 дақиқа кӯтоҳтар буд. Дар ин шабонарӯз давомнокии рӯз чӣ қадар аст?

299. Кормандони боғ ба ду тарафи кӯча 1798 буттагӣ гул шинонданд. Кормандони боғ хамагӣ чанд бутта гул шинондаанд?

ЧАМЪ ДАР ДОИРАИ 100 000

300. Ададхоро ба суммаи чамъшавандаҳои разрядӣ ифода кунед:

$$80504 = 80\ 000 + 500 + 4$$

$$30\ 201 = 30\ 000 + 200 + 1$$

$$30\ 021 = 30\ 000 + 20 + 1$$

3	5	4	6	2
1	4	3	2	1
4	9	7	8	3

2 воҳиду **1** воҳид **3** воҳид мешавад, **3**-ро зери воҳид менависем, **6** дахию **2** даҳӣ **8** даҳӣ, **4** садю **3** садӣ **7** садӣ, **5** ҳазорию **4** ҳазорӣ **9** ҳазорӣ, **3** даҳҳазорию **1** даҳҳазорӣ **4** даҳҳазорӣ. **49 783** ҳосил шуд. Ин кимат аст.

301. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} + 53\ 232 \\ 35\ 234 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 71\ 819 \\ 11\ 110 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 28\ 128 \\ 41\ 631 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 52\ 146 \\ 36\ 752 \\ \hline \end{array}$$

302. Ҳисоб кунед:

$$12\ 345 + 82\ 321$$

$$43\ 254 + 34\ 210$$

$$53\ 210 + 32\ 153$$

$$34\ 343 + 21\ 543$$

$$54\ 321 + 24\ 138$$

$$43\ 215 + 43\ 210$$

$$55\ 555 + 22\ 222$$

$$43\ 215 + 43\ 214$$

$$10\ 832 + 33\ 445$$

303 Шарҳ дода ҳисоб кунед:

1	4	0	8	9
9	8	1	3	
2	3	9	0	2

Ба **9** воҳид **3** воҳидро чамъ кунем, **12** воҳид ё **1** дахию **2** воҳид ҳосил мешавад. **2** воҳидро ба зери воҳидҳо навишта як дахию ба хотир медорем. Ба **8** даҳӣ **1** дахию чамъ карда **9** даҳӣ ва боз **1** дахию чамъ кунем **10** даҳӣ ё **1** садӣ

ҳосил мешавад. Ба зери даҳиҳо 0 садӣ навишта 1 садиро дар хотир медорем. $0 \text{ садӣ} + 8 \text{ садӣ} = 8 \text{ садӣ}$. Боз як садиро чамъ карда ба зери садиҳо 9 менависем. Ба 4 ҳазорӣ 9 ҳазорино чамъ кунем, 13 ҳазорӣ ё 1 даҳҳазорино 3 ҳазорӣ ҳосил мешавад. 3 ҳазорино ба зери ҳазориҳо навишта 1 даҳҳазорино ба 1 даҳҳазорӣ чамъ мекунем. Ду даҳҳазорӣ ҳосил мешавад, ки ба зери даҳҳазориҳо менависем. Ҳосили чамъ: 23 902

Оё медонед?

Сарзамини Тоҷикистон дар чануб бо Ҷумҳурии Ислонии Афғонистон – 1030 км, дар ғарбу шимол бо Ҷумҳурии Ўзбекистон – 970 км, дар шарқ бо Ҷумҳурии Халқии Чин – 430 км ва дар шимол бо Ҷумҳурии Қирғизистон – 630 км ҳамсарҳад мебошад.

304. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r}
 + 2\ 713 \\
 \hline
 6\ 554 \\
 \hline
 9\ 267
 \end{array}
 \qquad
 \begin{array}{r}
 + 5\ 470 \\
 \hline
 1\ 530
 \end{array}
 \qquad
 \begin{array}{r}
 + 31\ 489 \\
 \hline
 24\ 731
 \end{array}
 \qquad
 \begin{array}{r}
 + 79\ 999 \\
 \hline
 22\ 768
 \end{array}$$

305. Хомӯшона ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r}
 + 55\ 312 \\
 \hline
 36\ 765
 \end{array}
 \qquad
 \begin{array}{r}
 + 35\ 218 \\
 \hline
 45\ 897
 \end{array}
 \qquad
 \begin{array}{r}
 + 45\ 339 \\
 \hline
 34\ 771
 \end{array}
 \qquad
 \begin{array}{r}
 + 25\ 375 \\
 \hline
 49\ 635
 \end{array}$$

306. $70\ 408 + 3\ 292 + 14\ 621 = 88\ 321$

$$\begin{array}{r}
 + 70408 \\
 \hline
 3292 \\
 \hline
 73700
 \end{array}
 \qquad
 \begin{array}{r}
 \text{2) } + 73700 \\
 \hline
 14621 \\
 \hline
 88321
 \end{array}$$

$$45\ 312 + 24\ 118 + 573$$

$$32\ 673 + 28\ 318 + 1\ 257$$

307. Хатгї ҳисоб кунед:

$$45\ 648 + 25200$$

$$52908 + 19009$$

$$81223 + 33823$$

$$80008 + 59009$$

$$12690 + 18008$$

$$24687 + 30085$$

$$84000 + 27665$$

$$74007 + 30\ 908$$

308. То 100 000 пурра кунед:

600	2 500	3 000	7 000	45 000	67 000	999 000
				55 000		
				100000		

309. Аз ададҳои овардашуда масъалаҳо тартиб диҳед:

Дар Тоҷикистон тақрибан 6-7 ҳазор рустани мерӯяд, ҳайвоноти Тоҷикистон беш аз 80 намуди ширхӯр, 365 намуди паранда, 49 намуди ҳазанда, 7-8 ҳазор намуди ҳашарот, дар кӯлу дарёҳо ва обанборҳои кишвар 40 навъи моҳӣ вучуд дорад.

310. Оё медонед? Қаҳрамонони Тоҷикистон кай ба олами ҳастӣ омадаанд? Аз ҷадвал истифода бурда, соли раван чандсолагии ин қаҳрамон кайд карда мешавад, ҳисоб кунед:

Ном ва насаби қаҳрамон	Соли таваллуд	Ҳисоб кунед
Садриддин Айни	1878	
Бобочон Ғафуров	1909	
Эмомалӣ Раҳмон	1952	
Мирзо Турсунзода	1911	
Нусратулло Махсум	1881	
Шириншоҳ Шотемур	1899	

ТАРҲ ДАР ДОИРАИ 100 000

311. Хатгӣ ҳисоб кунед:

8	3	5	4
7	2	3	2
1	1	2	2

Аз 4 воҳид 2 воҳидро тарҳ мекунем, 2 воҳид мешавад. 2 воҳидро зери воҳид менависем, аз 5 даҳӣ 3 даҳиро гирем 2 даҳӣ мемонад, зери даҳӣ менависем. Аз 3 садӣ 2 садиро мегирем 1 садӣ

мемонад, зери садӣ менависем. Аз 8 ҳазорӣ 7 ҳазориро мегирем 1 ҳазорӣ мемонад, зери ҳазорихо менависем. 1 122 – фарқ.

312. Тарзи ҳисобро шарҳ диҳед:

$$\begin{array}{r} 60\ 500 \\ - 32\ 067 \\ \hline 28\ 433 \end{array} \qquad \begin{array}{r} 25\ 346 \\ - 13\ 407 \\ \hline 11\ 939 \end{array}$$

313. Ин ададҳоро хонед ва бо тартиби камшавиашон нависед:

9 589, 6 001, 63 548, 45 987, 99 065, 10 508, 36 548, 6 675.

314. Хомӯшона, тез ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} 57\ 692 \\ - 46\ 571 \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} 34\ 276 \\ - 23\ 245 \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} 99\ 999 \\ - 88\ 888 \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} 56\ 392 \\ - 13\ 171 \\ \hline \end{array}$$

315. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} + 32\ 512 \\ + 29\ 345 \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} - 59\ 873 \\ - 36\ 795 \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} + 33\ 218 \\ + 12\ 459 \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} - 28\ 453 \\ - 11\ 957 \\ \hline \end{array}$$

316. Хатгӣ ҳисоб кунед:

$$97\ 598 - 4\ 548 - 678 = 93\ 222 \qquad 73\ 248 - 3\ 248 - 1\ 000$$

$$1) \begin{array}{r} 97\ 498 \\ - 3\ 598 \\ \hline 93\ 900 \end{array} \qquad 2) \begin{array}{r} 93\ 900 \\ - 678 \\ \hline 93\ 222 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 94\ 366 - 62\ 233 - 754 \\ 29\ 760 - 10\ 548 - 1\ 200 \end{array}$$

317. Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон 6-уми ноябри соли 1994 ба тариқи раъйпурсии умумихалқӣ қабул шуда, 26-уми сентябри соли 1999, 22-юми июни соли 2003 ва 22-юми майи соли 2016 ба он тағйироту иловаҳо ворид карда шуд. Соли равон чандумин солгарди қабули Конституцияро истиқбол мегирем?

318. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} 40\ 048 - 25\ 200 \qquad 22\ 690 - 18\ 008 \qquad 58\ 008 - 23\ 006 \\ 54\ 607 - 40\ 083 \qquad 61\ 223 - 5\ 338 \qquad 74\ 000 - 20\ 045 \\ 48\ 008 - 23\ 009 \qquad 86\ 007 - 30\ 708 \qquad 74\ 045 - 20\ 000 \end{array}$$

319. То 100 000 пурра кунед:

600				1 000		
	2 500	3 000	7 000	99 000	67 000	99 999
100 000	100 000	100 000	100 000	100 000	100 000	100 000

320. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} 5\ 735 - 923 \qquad 4\ 812 - 3\ 752 \qquad 79\ 512 + 4\ 333 \\ 6\ 175 - 440 \qquad 75\ 179 - 69\ 004 \qquad 1\ 060 + 78\ 452 \end{array}$$

321. Ба ҷойи ситорачаҳо ададҳои мувофиқ гузоред:

$$\begin{array}{r} + \quad 1 * 7 * \\ + \quad * 2 * 2 \\ \hline 5\ 314 \end{array} \qquad \begin{array}{r} - \quad 5 * 2 * 4 \\ - \quad * 6 * 9 7 \\ \hline 4\ 33 * \end{array} \qquad \begin{array}{r} - \quad 1 * 6 * 8 \\ - \quad 5 * 4 * \\ \hline 6\ 896 \end{array}$$

Бозии «Телефон»

Савол: Амали чамъ бо кадом амал санҷида мешавад?

Ҷавоб: Бо амали тарҳ.

Савол: Амали тарҳро бо кадом амалҳо месанҷад?

Ҷавоб: Бо амали чамъ ва тарҳ.

ТАРТИБИ ИЧРОИ АМАЛҲО ДАР ИФОДАҲОИ БЕҚАВС

322. Амалҳои дараҷаи якуми беқавс бо кадом тартиб иҷро карда шудаанд?

$$1\ 450 + 1\ 250 - 1\ 350 = 2\ 700 - 1\ 350 = 1\ 350$$

$$3450 - 2\ 250 + 2\ 350 = 1200 + 2\ 350 = 3\ 550$$

323. Амалҳои дараҷаи дуҷуми беқавс бо кадом тартиб иҷро карда шудаанд?

$$7^1 \cdot 8^2 : 8 = 56 : 8 = 7$$

$$48^1 : 6^2 \cdot 2 = 8 \cdot 2 = 16$$

324. Амалҳои дараҷаи якуму дуҷуми беқавс бо кадом тартиб иҷро карда шудаанд?

$$28 + 2 \cdot 6 = 28 + 12 = 40$$

$$11 + 4 \cdot 3 - 18 = 11 + 12 - 18 = 5$$

$$2 \cdot 6 + 28 = 12 + 28 = 40$$

$$89 - 5 \cdot 5 + 12 = 89 - 25 + 12 = 76$$

$$56 : 7 + 34 = 8 + 34 = 42$$

$$55 - 35 - 10 \cdot 2 = 55 - 35 - 20 = 0$$

$$100 - 9 \cdot 9 = 100 - 81 = 19$$

$$10 + 20 + 30 \cdot 1 = 10 + 20 + 30 = 60$$

$$8 \cdot 8 - 16 = 64 - 16 = 48$$

$$5 \cdot 5 + 3 \cdot 3 = 25 + 9 = 34$$

325.

$$2\ 832 + 1\ 189 - 1\ 015$$

$$20 \cdot 14 + 30 \cdot 45$$

$$4\ 562 - 14 \cdot 44$$

$$7\ 688 - 3\ 189 + 21\ 076$$

$$25 : 5 + 23 \cdot 87$$

$$8\ 974 - 80 : 40$$

326.

$$47\ 250 + 1\ 439 - 14\ 694$$

$$22 \cdot 4 : 2$$

$$1\ 390 + 12 \cdot 92$$

$$54\ 798 + 23\ 433 - 51\ 489$$

$$56 : 7 \cdot 69$$

$$6 \cdot 8 + 2\ 578$$

$$28\ 543 - 13\ 754 + 28\ 719$$

$$81 : 9 \cdot 10$$

$$32 : 2 - 3 \cdot 5$$

$$61\ 256 - 41\ 048 + 21\ 719$$

$$2 \cdot 5 : 2$$

$$4\ 518 - 22 \cdot 9$$

327.

$$60 : 20 + 73\ 947 - 42\ 746$$

$$385 + 40 \cdot 5 + 32\ 912$$

$$55 - 16 + 81 : 9$$

$$11 \cdot 36 + 15 \cdot 16$$

$$98\ 742 - 48 \cdot 2 + 48 : 2$$

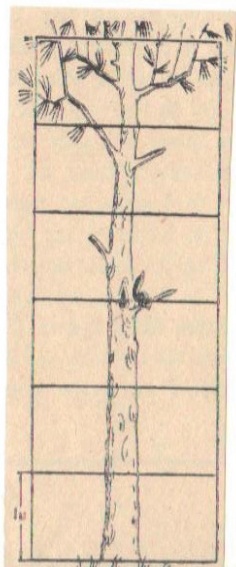
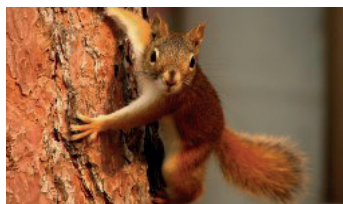
$$39\ 245 + 33 \cdot 3 - 33 : 3$$

$$80 : 20 + 5\ 479$$

$$7\ 642 - 15 \cdot 60$$

328. Санҷоб аз сӯрохи дарахт баромада, дар танаи дарахт болою поён метозад. Нишон диҳед, ки агар санҷоб аз сӯрохи дарахт 3 м дур равад, дар кучо воқеъ мешавад? Ба ин савол чанд ҷавоб гардондан мумкин аст?

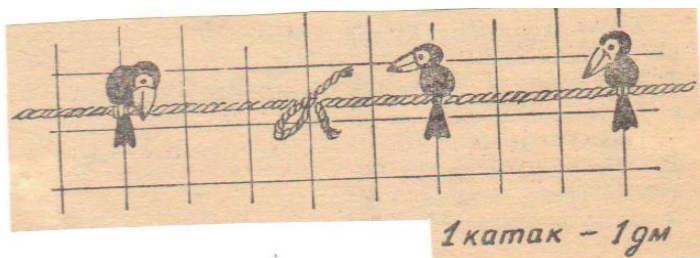
а) аз сӯрох 2 м боло бошад;

б) аз сӯрох 3 м боло бошад;

1 росткунча – 1 метр

329. Ҳар як паранда назар ба гиреҳи ресмон дар кучо ништастааст?

330. Тартиби иҷрои амалҳоро нишон дода, ҳисоб кунед:

$$1\ 734 - 359 + 1\ 242$$

$$7\ 000 - 3\ 288 + 4\ 549$$

$$15\ 356 + 13\ 139 - 14\ 539$$

$$3\ 999 + 5\ 202 - 7\ 495$$

$$6\ 452 + 5\ 386 + 9\ 782$$

$$10\ 000 - 5\ 284 - 3\ 799$$

331. Ҳисоб кунед:

$$18 \cdot 2 \cdot 4$$

$$20 : 4 : 5$$

$$50 : 2 \cdot 3$$

$$25 \cdot 4 \cdot 9$$

$$20 : 10 : 1$$

$$48 : 8 \cdot 5$$

$$40 \cdot 5 \cdot 10$$

$$100 : 10 : 2$$

$$6 \cdot 2 : 4$$

332. Қоидаи тартиби иҷрои амалҳои беқавсро ба хотир оварда, ҳисоб кунед:

$$800 + 25 \cdot 10$$

$$11 \cdot 8 + 7\ 856$$

$$83 \cdot 15 - 245$$

$$300 - 15 \cdot 10$$

$$34 \cdot 2 + 25\ 940$$

$$48 \cdot 48 - 2000$$

333. Ҳисоб кунед:

$$24 \cdot 22 + 48 : 2$$

$$54 : 9 - 18 : 9$$

$$13 \cdot 12 + 16 \cdot 20$$

$$25 \cdot 14 + 16 \cdot 17$$

$$44 \cdot 22 - 81 : 9$$

$$75 : 3 - 80 : 4$$

К.а

334. Рақамҳои болои амалҳо чиро мефаҳмонад?

$${}^3 60 - {}^1 7 \cdot {}^4 8 + {}^2 15 \cdot {}^1 15$$

$${}^1 64 : {}^4 8 + {}^2 27 : {}^5 27 - {}^3 63 : {}^1 3$$

$${}^1 68 \cdot {}^3 10 - {}^2 1\ 00 : {}^1 25$$

$${}^1 8 \cdot {}^3 4 + {}^2 45 : {}^4 15 + {}^1 738$$

335. $47\ 869 - 25\ 426 + 5\ 849 + 880$

$25 \cdot 89 + 5\ 000$

$77\ 945 - 35\ 634 + 3\ 527 + 790$

$77 \cdot 44 - 388$

336. Масъалаҳо тартиб дода ҳал кунед.

ТАРТИБИ ИҶРОИ АМАЛҲО ДАР ИФОДАҲОИ ҚАВСДОР

337. Амалҳои дараҷаи якуми қавсдор бо кадом тартиб иҷро карда шудаанд?

$$20 : 2 - (25 - 15)$$

1) $25 - 15 = 10$

2) $20 : 2 = 10$

3) $10 - 10 = 0$

$$(25 \cdot 4) + 600 - (44 : 4)$$

1) $25 \cdot 4 = 100$

2) $44 : 4 = 11$

3) $100 + 600 = 700$

4) $700 - 11 = 689$

338. Амалҳои дараҷаи дуҷуми қавсдор бо кадом тартиб иҷро карда шудаанд?

$$(9 \cdot 5) : 9 = 45 : 9 = 5$$

$$(63 : 7) \cdot 3 = 9 \cdot 3 = 27$$

$$8 \cdot (42 : 6) = 8 \cdot 7 = 56$$

$$24 : (4 \cdot 2) = 24 : 8 = 3$$

339. Ифодаҳои якҷанд қавсдоштаро дида бароед:

$$30 + (20 \cdot 2 - 20) = 30 + 40 - 20 = 50$$

$$2^3 \cdot (79^1 - 70) + (50^4 - 30)^2 = 2 \cdot 9 + 20 = 18 + 20 = 38$$

340. $(16 + 14) : 3$ $20 + 14 : 7$ $(5 \cdot 4) - (2 \cdot 2)$
 $(29 - 2) : 9$ $15 : 3 + 52$ $(32 : 8) \cdot (6 \cdot 1)$

341. $(540 - 80) + 76$ $24 : (110 - 107) + 50 \cdot (450 - 445)$
 $194 + (105 - 59)$ $(25 \cdot 8) + 400 - (64 : 8)$

342. Нигина ду маротиба ба назди чоҳ барои обгирӣ рафта омад. Чоҳ аз хона дар масофаи 50 м аст. Нигина чанд метр роҳро тай кард?

343. Кадом амалҳои арифметикиро медонед, номбар кунед.

344. Як ҷузъи ҷопии китоби дарсӣ 16 саҳифа аст. Агар китоби математика 14 ҷузъи ҷопӣ бошад, китоб аз чанд саҳифа иборат аст?

Ҳисоби шавқовар!

37- и сеҳрнок! Бовар надоред?!

Санчида бинед.

$$37 \cdot 3 = 111 \qquad 37 \cdot 18 = 666$$

$$37 \cdot 6 = 222 \qquad 37 \cdot 21 = 777$$

$$37 \cdot 9 = 333 \qquad 37 \cdot 24 = 888$$

$$37 \cdot 12 = 444 \qquad 37 \cdot 27 = 999$$

$$37 \cdot 15 = 555$$

345. Қоидаи тартиби иҷрои амалҳои қавсдорро ба хотир оварда, қимати ифодаҳоро ҳисоб кунед:

$$7\,000 - (3\,500 + 500) \qquad (3\,600 - 600) + 800$$

$$(3\,500 + 500) + 6\,000 \qquad (4\,750 - 4\,700) - 50$$

346. Ин ифодаҳоро тавре бе қавс нависед, ки натиҷаҳо тағйир наёбанд:

$$\begin{array}{lll} 650 - (400 + 120) & (450 - 250) \cdot 3 & (60 + 12) : 6 \\ (840 + 240) - 16 & 40 \cdot (5 + 4) & (75 + 25) : 10 \end{array}$$

347. Ифодаҳоро ҳисоб кунед.

$$\begin{array}{ll} (9010 - 8\ 147) + (50\ 106 - 4\ 903) & (22 + 18) : 4 \\ (79\ 534 + 17\ 425) - (43\ 623 + 10\ 578) & 18 : (5 + 4) \end{array}$$

348. Санҷед, ки баробариҳои зерин дурустанд? Дар баробариҳои нодуруст қавсҳоро тавре гузоред, ки онҳо дуруст шаванд:

$$\begin{array}{ll} 32 - 2 \cdot 6 + 3 = 183 & 32 - 2 \cdot 6 + 3 = 23 \\ 32 - 2 \cdot 6 + 3 = 17 & 32 - 2 \cdot 6 + 3 = 270 \end{array}$$

349. Қимати ифодаи $80:16+4 \cdot 6$ ба чанд баробар аст? Дар ин ифода қавсҳоро дар ҷойҳои гуногун гузошта, қиматашро ёбед.

350. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{lll} (20 : 10) \cdot 5 & 75 : 25 + (13 \cdot 3) & (27 + 18) : 9 \\ (70 : 10) \cdot 8 & (3 \cdot 21) - 78 : 13 & 7\ 800 - (400 + 15 \cdot 4) \end{array}$$

351. Тартиби иҷрои амалҳоро аз назар гузаронида, ифодаҳоро ҳал кунед.

$$\begin{array}{ll} (10\ 000 \overset{3}{-} 1\ 748) \overset{4}{+} (5 \overset{1}{\cdot} 4 \overset{2}{+} 1\ 000) & 3\ 000 \overset{3}{-} (900 \overset{2}{+} 49 \overset{1}{\cdot} 7) \\ (1100 \overset{2}{-} 80 \overset{1}{:} 4) \overset{3}{-} 9 \overset{4}{+} 300 & 6\ 290 \overset{3}{+} (800 \overset{2}{-} 96 \overset{1}{\cdot} 8) \\ 99 \overset{3}{:} 9 \overset{4}{+} (99 \overset{1}{\cdot} 2 \overset{2}{-} 9) = & \end{array}$$

352. Масъала:

100 кг ангурро 2 килограммӣ ба сабадчаҳо, 88 кг помидорро бошад 8 килограммӣ ба қуттиҳо ҷой карданд. Маълум аст, ки бодиринг ду маротиба кам аз помидор буда, онро низ 4 килограммӣ ба қуттиҳо ҷой карданд. Чӣ қадар сабад ва қуттӣ лозим шуд?

К.а

Оё ҳисоб карда метавонед? Худро санҷед!

Бузургони илму адаби тоҷик Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ соли 858, Абӯалӣ ибни Сино соли 980, Лоик Шералӣ – соли 1941 ба олами ҳастӣ омадаанд. Соли равон чандсолагии онҳоро қайд мекунем?

САВОЛУ ҶАВОБ

Арзёбии дониш, малака ва маҳорати шифоҳии хонандагон пас аз омӯзиши боби панҷум

1. Ададҳои додашуда ҳангоми ҷамъ чӣ номида мешавад?
2. Ададҳо, ки дар натиҷаи ҷамъ кардан ҳосил мешавад, чӣ меноманд?
3. Ададҳои додашуда ҳангоми тарҳ чӣ номида мешавад?
4. Ададҳо, ки дар натиҷаи тарҳкунӣ ҳосил мешавад, чӣ меноманд?
5. Тарҳ чӣ навъ ва бо кадом амал санҷида мешавад?
6. Ҳисобкунӣ ҳангоми ҷамъи хаттӣ аз кадом тараф оғоз меёбад? Дар ҳисобкунии шифоҳӣ-чӣ?
7. Ҳангоми муқоиса намудани ададҳои панҷрақамро аввал кадом разрядҳо, баъд кадом разрядҳоро муқоиса мекунед?
8. Аз калонтарин адади панҷрақамро хурдтарин адади панҷрақамаро тарҳ кунед, кадом адад ҳосил мешавад?
9. Аз хурдтарин адади панҷрақамро калонтарин адади чоррақамаро кам кунед.

10. Ба хурдтарин адади чоррақама адади 9000-ро чамъ кунед.

11. Ба 74500 адади 2550-ро чамъ кунед.

12. Аз 89800 адади 29800-ро тарҳ кунед.

$$\begin{array}{r} 13. \quad \quad \quad + 10760 \quad \quad + 32630 \quad \quad + 69900 \quad \quad + 68400 \\ \quad \quad \quad \underline{10740} \quad \quad \underline{32470} \quad \quad \underline{39900} \quad \quad \underline{28400} \end{array}$$

ХУДАМРО МЕСАНЧАМ!

Дарси чамъбасти ва натиҷагирӣ аз боби панҷум

1. Ҳосили чамъи кадоме аз ин ифодаҳо дуруст?

$$\begin{array}{r} \text{A. } + 69742 \\ \quad \quad \quad \underline{8598} \\ \quad \quad \quad 78340 \end{array} \quad \begin{array}{r} \text{B. } + 46825 \\ \quad \quad \quad \underline{13918} \\ \quad \quad \quad 50803 \end{array} \quad \begin{array}{r} \text{C. } + 72549 \\ \quad \quad \quad \underline{21986} \\ \quad \quad \quad 94565 \end{array}$$

2. Ҳосили тарҳи кадоме аз ин ифодаҳо дуруст?

$$\begin{array}{r} \text{A. } - 15436 \\ \quad \quad \quad \underline{13124} \\ \quad \quad \quad 92312 \end{array} \quad \begin{array}{r} \text{B. } - 98765 \\ \quad \quad \quad \underline{29467} \\ \quad \quad \quad 79298 \end{array} \quad \begin{array}{r} \text{C. } - 10000 \\ \quad \quad \quad \underline{95999} \\ \quad \quad \quad 94001 \end{array}$$

3. Рақамҳои тартибии иҷрои амалҳои беқавси кадоме аз ин ифодаҳо дуруст?

$$\begin{array}{ll} \text{A. } 87 \cdot 409 + 99 : 33 - 874 & \text{B. } 75 \cdot 5 + 420^3 - 249 \\ \text{C. } 28 \cdot 10^1 + 100^2 : 10^3 - 9 & \end{array}$$

4. Тартиби иҷрои амалҳо дар кадоме аз ин ифодаҳои қавсдор дуруст нишон дода шудааст?

$$\begin{array}{ll} \text{A. } (996 + 12 \cdot 50)^2 : 4 & \text{B. } (66 : 33)^2 \cdot 70 + 4 \cdot 289 \\ \text{C. } 89 \cdot 512 - (4 \cdot 236 + 30 : 3) & \end{array}$$

5. Ду хонанда масъалаҳоро ду хел ҳал карданд. Ба фикри шумо ҳалли кадоми онҳо дуруст аст?

Корхонаи хӯрокворӣ рӯзи якум 2 400-то нон ва рӯзи дуюм 307-то камтар нон пухт. Корхона дар ду рӯз чандто нон пухт?

Хонандаи якум

$$\begin{array}{r} \text{А. } +2400 \\ \quad 307 \\ \hline 2707 \end{array}$$

Хонандаи дуюм

$$\begin{array}{r} \text{В. } -2400 \\ \quad 307 \\ \hline 2093 \end{array} \quad \begin{array}{r} +2400 \\ \quad 2093 \\ \hline 4493 \end{array}$$

6. Ҳисоб кунед:

$$9 : 1 \quad 18 : 9 \quad 72 : 8 \quad 40 : 8 \quad 9 \cdot 1 \quad 9 \cdot 0$$

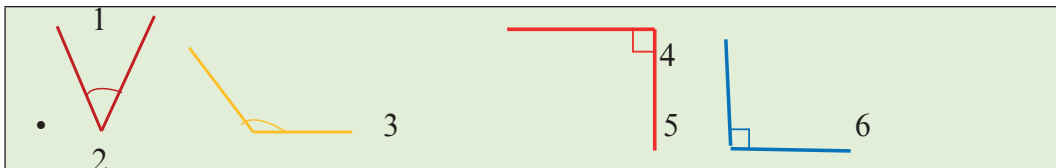
БОБИ VI. МАВОДИ ГЕОМЕТРӢ

КУНҶ. НАМУДҲОИ КУНҶ.

ҶЕН КАРДАН ВА МУҚОИСАИ КУНҶҲО

353. Кунҷхоро нишон диҳед.

Кунҷ шакле мебошад, ки аз ду нури як нуқтаи умумидошта ташкил шудааст.

Нурҳои ташкилдихандаи кунҷро тарафҳо ва нуқтаи умумии онҳоро қуллаи кунҷ меноманд.

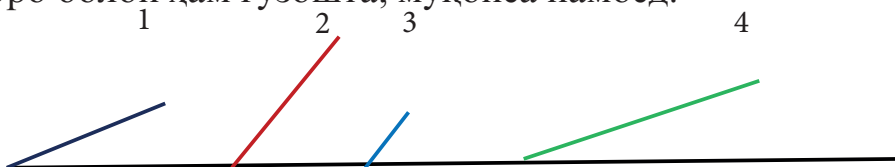
Кунҷе, ки аз кунҷи рост хурд аст, **кунҷи тез** номида мешавад.

Кунҷе, ки аз кунҷи рост калон аст, **кунҷи кунд** номида мешавад.

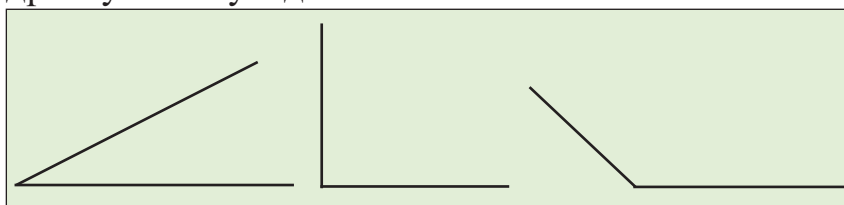
Кунҷе, ки хати ростро ташкил мекунад, **кунҷи кушод** номида мешавад.

Кунҷи кушод ба ду кунҷи **рост** баробар аст.

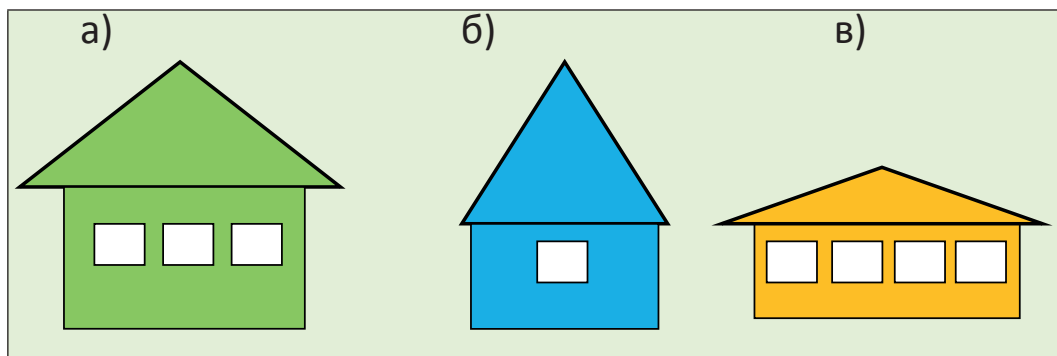
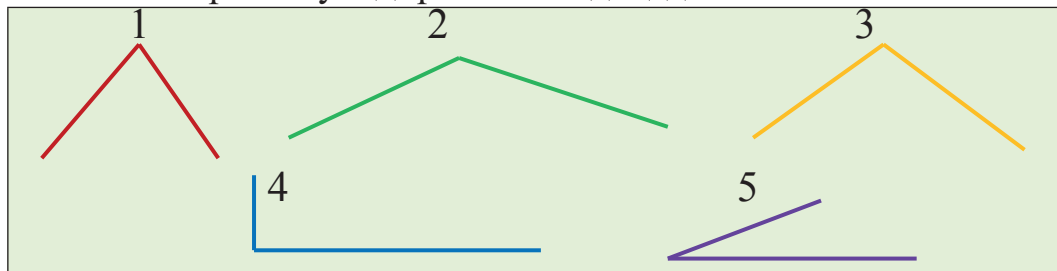
К.а 354. Дар вараки дафтар кунҷоро тасвир намуда, бурида, онҳоро болои ҳам гузошта, муқоиса намоед:

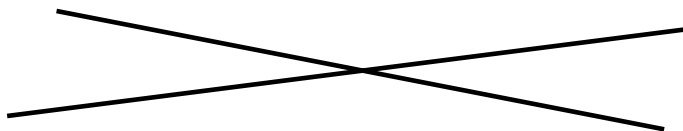
355. Бо хаткашаки секунҷаи росткунҷа кунҷҳои рост, тез ва кундро муайян кунед:

356. Аз расм кунҷоро нишон диҳед:

К.а 357. Дар варақи коғаз духати рости буранда кашед. Кунҷҳои ҳосилшударо бурида ҷудо кунед ва кунҷҳои баробарро ёбед.

358. Оё кунҷи тезро дар доҳили кунҷи рост ҷойгир кардан мумкин аст? Кунҷи кундро-чӣ? Барои чӣ? Кадом кунҷро дар доҳили кунҷи дигар ҷойгир кардан мумкин аст?

359. Муқоиса кунед:

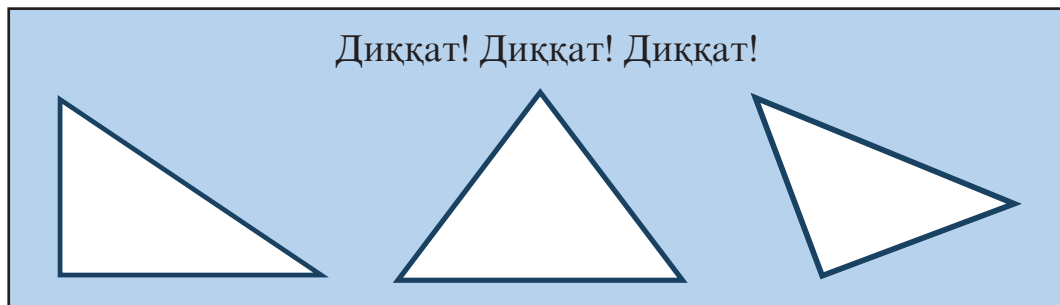
$2000 + 76 \text{ ва } 2000 + 78$

$6\,390 + 1450 \text{ ва } 1450 + 6390$

$1000 - 100 \text{ ва } 1000 - 200$

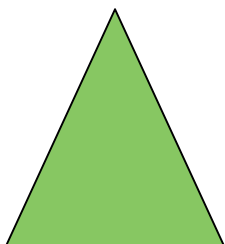
$3\,000 - 300 \text{ ва } 3000 - 4$

К.а Тарафҳои секунҷаҳои додашударо чен кунед ва аз коғазҳои ранга созед:

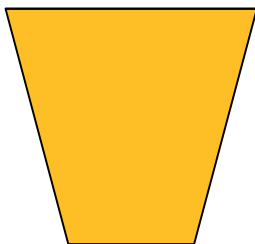

БИСЁРКУНҶА

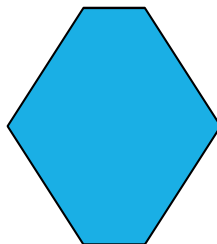

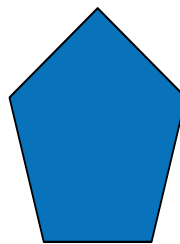
Секунча

Чоркунча

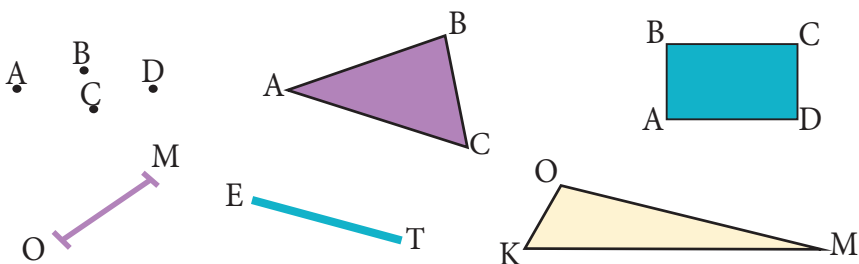
Шашкунча

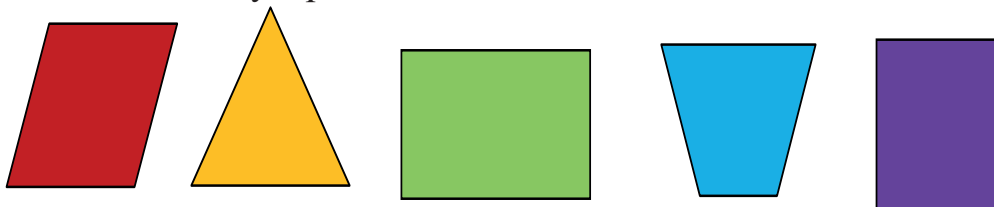
Панчкунча

360. Номи шаклҳои геометрии зеринро номбар кунед.

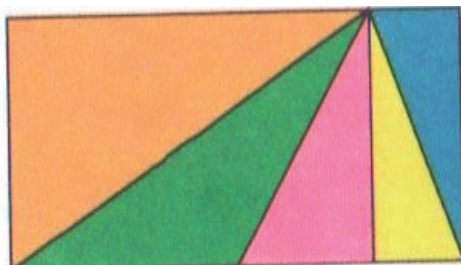

361. Бисёркунҷаҳоро номбар кунед ва ба қуллаҳо ҳарфи калони латинӣ гузоред:

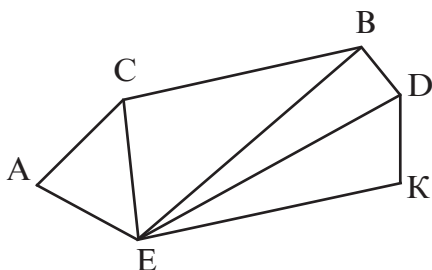

362. 1) Дар дафтар шашкунҷаи тарафҳояш баробар кашед. Ҳамаи тарафҳои онро чен кунед ва ба қуллаҳо ҳарфи калон гузоред.

Ба Азиз ёрӣ расонед. \bar{U} секунҷа кашида, қуллаҳоро наёфта истодааст?

363. Секунҷаҳоро хонед ва супоришҳоро иҷро кунед:

1) Бисёркунҷаҳои дорои кунҷи А-ро номбар кунед ва ба дафтариатон навишта гиред.

2) Номи секунҷаҳоро нависед, ки дорои кунҷи А нестанд.

364. Ҳисоб кунед:

$$31\ 544 - 21\ 444$$

$$30\ 575 + 4\ 216$$

$$31\ 500 + 600$$

$$35\ 752 - 21\ 414$$

$$32\ 154 - 21\ 432$$

$$42\ 876 - 12\ 876$$

365. Тарҳро иҷро кунед:

$$92\ 451 - 44\ 848$$

$$425 - 421$$

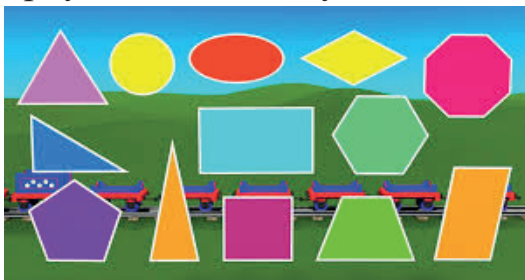
$$70\ 255 - 12\ 500$$

$$62 - 56$$

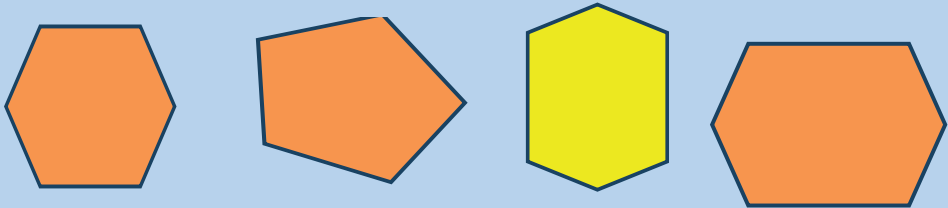

366. Хона бо кадом бисёркунҷаҳо сохта шудааст?

Аз бисёркунҷаҳои додашуда шаклҳо созед:

Дикқат! Дикқат! Дикқат!
 Ба қуллаҳо ҳарфи калони лотинӣ гузошта хонед

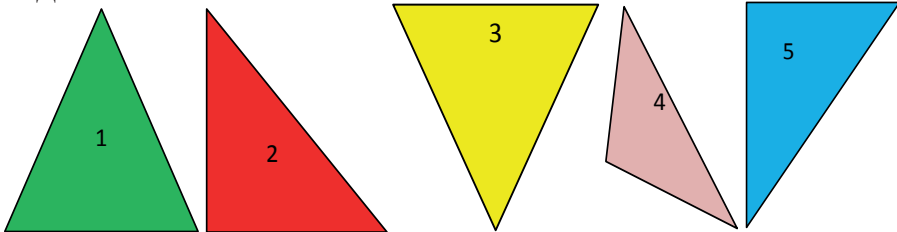

СЕКУНҶА. НАМУДҶОИ СЕКУНҶА. СЕКУНҶАИ РОСТКУНҶА

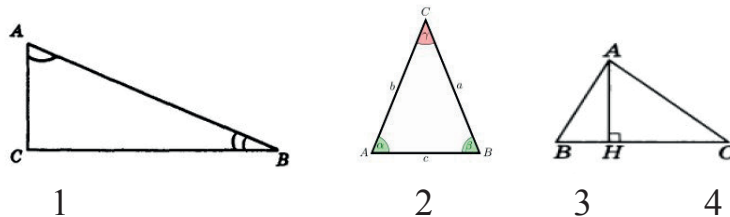

367. 1) Аз байни секунҷаҳо секунҷаи росткунҷаро ёфта, рақамҳояшро нависед:

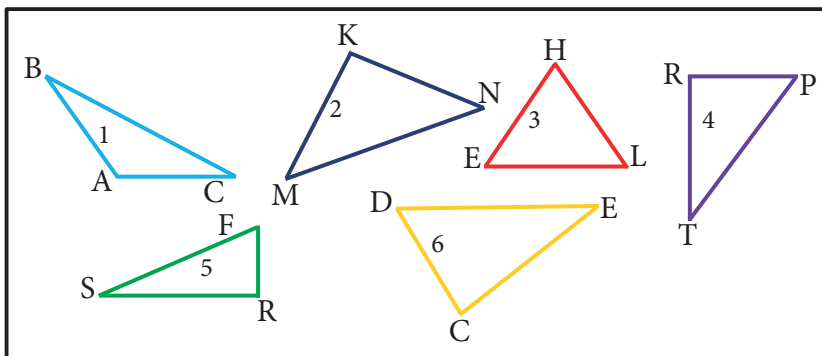
2) Секунҷаи боқимондаро бо ҳарфҳо ишора карда, хонед ва нависед.

368. Кунҷҳои росто ёфта, рақамашро номбар кунед:

369. Секунҷаи росткунҷаро ёфта, рақамашро номбар кунед ва хонед:

Секунҷае, ки яке аз кунҷҳояш кунҷи рост аст, секунҷаи росткунҷа ном дорад.

370. Ададҳоро аз рӯи рақамҳои разряди даҳҳазориҳо муқоиса кунед:

$$15164 * 14164$$

$$89000 * 99000$$

$$76795 * 75495$$

$$99175 * 98488$$

371. Ададҳоро аз рӯи рақамҳои разряди ҳазориҳо муқоиса карда, зери воҳидҳо хат кашед:

$$95267 * 97267$$

$$45999 * 49999$$

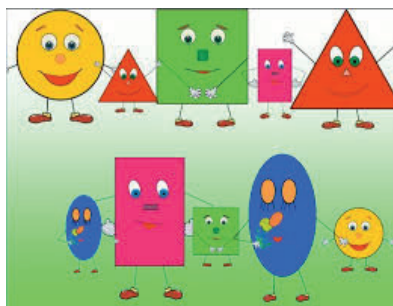
$$87196 * 83594$$

$$82545 * 81545$$

372. Секунҷаи росткунҷаро дар ҳаёт барои иҷрои кадом корҳо истифода мебаранд? Мисолҳо оред.

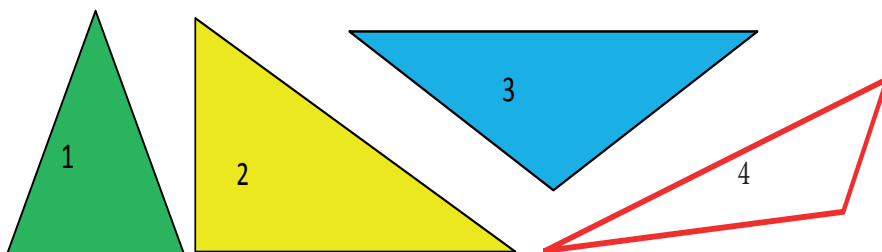
Дар вақтҳои холи

СЕКУНЦАИ ГУНОГУНТАРАФ, БАРОБАРТАРАФ ВА БАРОБАРПАҲЛУ

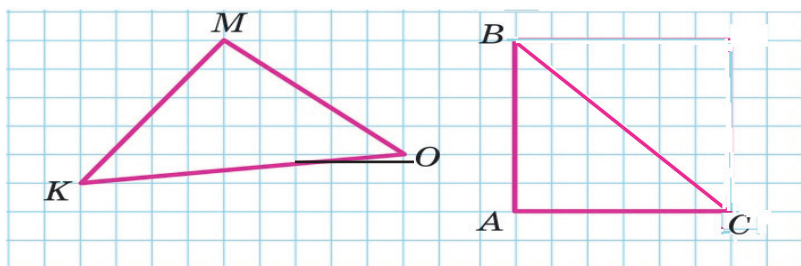
373. Секунҷаҳои баробартарафро ёфта, рақамашро номбар кунед:

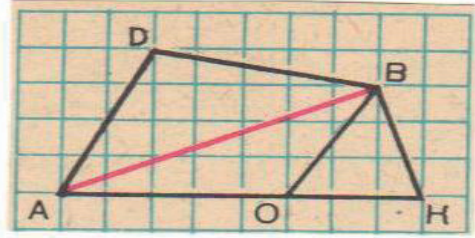
374. Аз расм истифода карда, секунҷаҳои баробартараф, баробарпаҳлу ва гуногунтараф тасвир кунед:

375. Аз катакҷаҳои дафтратон истифода бурда, ҳар як секунҷаи дар расм дидаатонро алоҳида дар дафтратон кашед. Қуллаҳоро бо ҳарф ишора кунед. Тарафҳоро чен кунед. Кадом секунҷа гуногунтараф?

- 1) Расмро аз назар гузаронида, номи хамаи секунҷаҳои тарафашон АВ-ро навишта гиред.
- 2) Секунҷаи тарафҳояш баробарро ёфта, номбар кунед ва хонед:

Секунҷае, ки ҳар се тарафаш баробар аст, секунҷаи баробартараф ном дорад. Кунҷҳои секунҷаи баробартараф баробаранд.

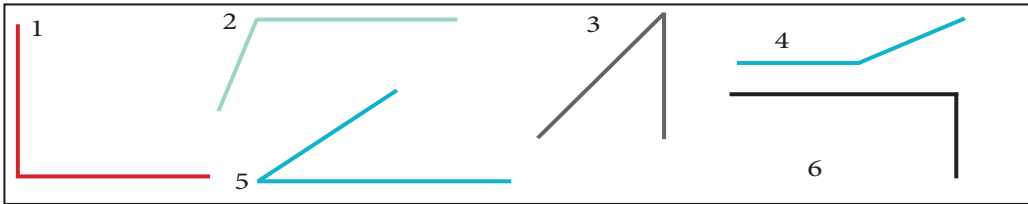
- 376.** Секунҷаи баробартараф аз дигар секунҷаҳо чӣ фарқ дорад?
Секунҷаи баробартарафро дар ҳаёт барои иҷрои кадом корҳо истифода мебаранд?

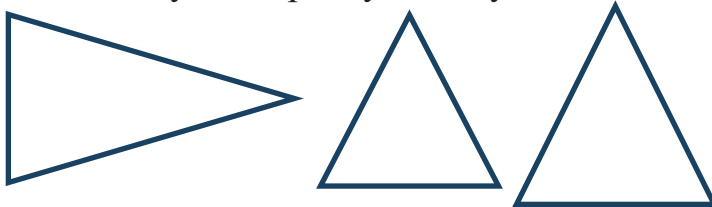
- 377.** Чаро дар сохтани пулҳо (кӯпрукҳо), дар кранҳои борбардор аз секунҷаи баробартараф истифода мебаранд?

- 378.** Кунҷҳои рост ва тезро ёфта, рақамашро номбар кунед:

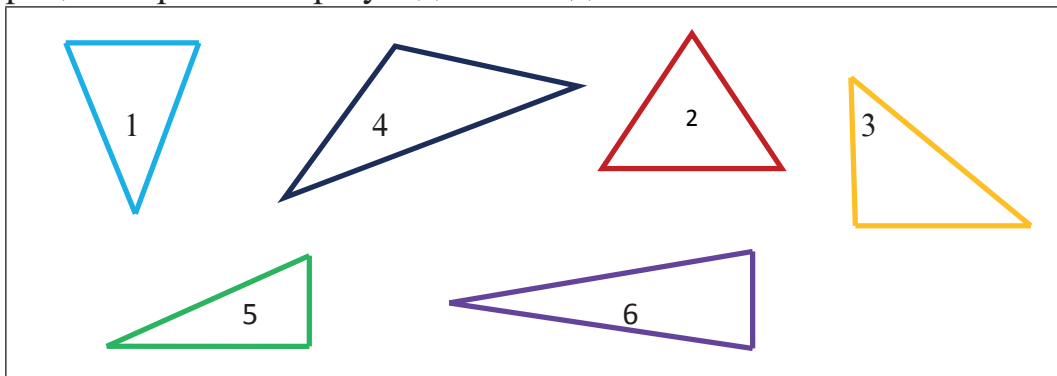

- 379.** Хелҳои секунҷаҳоро муайян кунед:

380. Секунҷаи ду тарафи баробар доштаро ёфта, рақамашро номбар кунед ва хонед:

Секунҷае, ки ду тарафаш баробар аст, секунҷаи баробарпахлу ном дорад. Дар секунҷаи баробарпахлу метавонад ҳар се кунҷҳо тез бошанд, ё ин ки як кунҷ рост ва ду кунҷ тез бошад.

Секунҷаи баробарпахлу ду кунҷи баробар дорад.

381. Секунҷаи баробарпахлу аз дигар секунҷаҳо чӣ фарқ дорад?

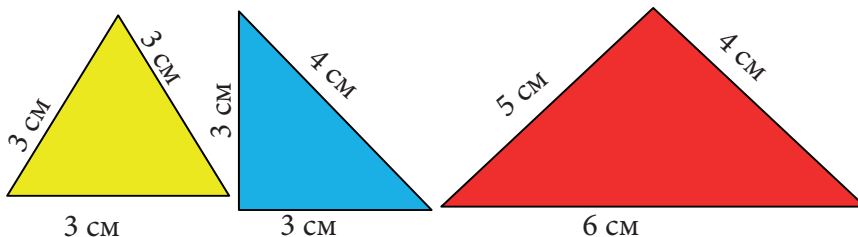

382. Аз ашёи гирду атроф доир ба секунҷаи баробарпахлу мисолҳо оред.

ПЕРИМЕТРИ СЕКУНҶА

383. Периметри секунҷаҳои додашударо ҳисоб кунед:

Барои ёфтани периметри секунча дарозии се тарафи секунча чамъ карда мешавад: $3 \text{ см} + 3 \text{ см} + 4 \text{ см}$. Агар тарафҳои секунча баробар бошанд, дарозии як тарафи он ба 3 см зарб карда мешавад: $3 \text{ см} \cdot 3$

384. Тарафҳои секунча 6 см, 4 см ва 2 см аст. Периметри ин секунчаро ёбед.

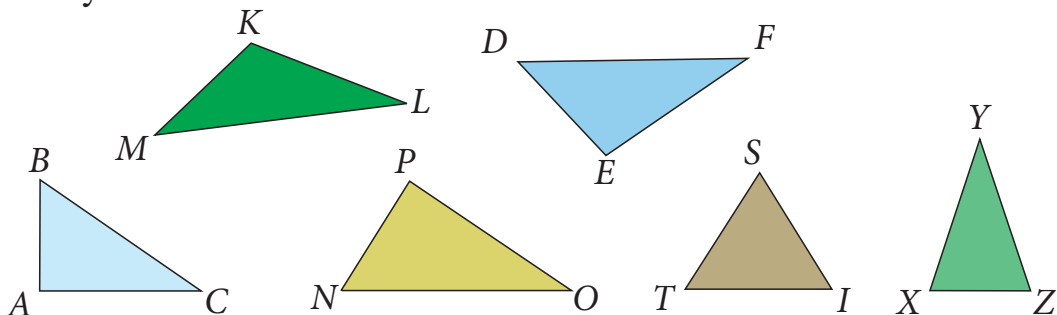
Агар 2 тарафи секунча баробар бошад, дарозии 2 тарафи он ба 2 зарб карда тарафи 3-юми он чамъ карда мешавад.

К.а

385. Аз коғази ранга секунча, росткунча, квадрат ва бисёркунча сохта онро буред.

386. Ду катаки дафтарро 1 см ҳисоб карда, периметри секунчаҳоро ҳисоб кунед. Барои санҷиш аз хаткашак истифода баред. Бо хаткашак чен кунед ва периметри секунчаҳоро ёбед. Намуна: $P = 3 \text{ см} + 4 \text{ см} + 3 \text{ см} = 10 \text{ см}$

К.а

387. Секунҷаи гуногунтараф, баробарпахлу ва баробартарафро тасвир карда, периметрашонро ҳисоб кунед.

1) Барои ёфтани периметри секунҷаи гуногунтараф ҳар се тараф чамъ карда мешавад. Масалан, тарафҳои секунча ба 3 см, 4 см ва 5 см баробар бошад, периметри онро меёбем.

$$P = 3 \text{ см} + 4 \text{ см} + 5 \text{ см} = 12 \text{ см}$$

Ҷавоб: $P = 12 \text{ см}$

2) Агар дар секунҷаи баробарпахлу ду тараф ба 5 см ва як тараф ба 3 см баробар бошад, периметри он бо ду, се тарз ҳисоб карда мешавад.

Тарзи 1. $P = 5 \text{ см} \cdot 2 + 3 \text{ см} = 10 \text{ см} + 3 \text{ см} = 13 \text{ см}$

Тарзи 2. $P = (5 \text{ см} + 5 \text{ см}) + 3 \text{ см} = 10 \text{ см} + 3 \text{ см} = 13 \text{ см}$

Тарзи 3. $P = 2 \cdot 5 \text{ см} + 3 \text{ см} = 13 \text{ см}$

Ҷавоб: $P = 13 \text{ см}$

3) Агар секунҷа баробартараф бошад, периметри он низ бо ду тарз ҳисоб карда мешавад.

Тарзи 1. $P = 3 \cdot 4 \text{ см} = 12 \text{ см}$

Ҷавоб: $P = 12 \text{ см}$

Тарзи 2. $P = 4 \text{ см} + 4 \text{ см} + 4 \text{ см} = 12 \text{ см}$

Ҷавоб: $P = 12 \text{ см}$

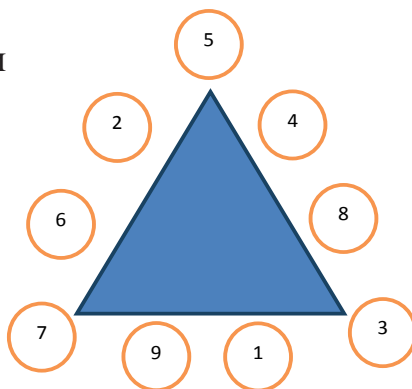
388. Секунҷаи росткунҷа, секунҷаи баробарпахлу, секунҷаи баробартараф, секунҷаи гуногунтарафро дар варақи қоғаз тасвир карда, тарафҳояшро чен кунед ва периметрашро ёбед.

389. Дарозии тарафҳои секунҷаи баробартараф ба 27 см баробар аст. Тарафи секунҷа чанд сантиметр аст?

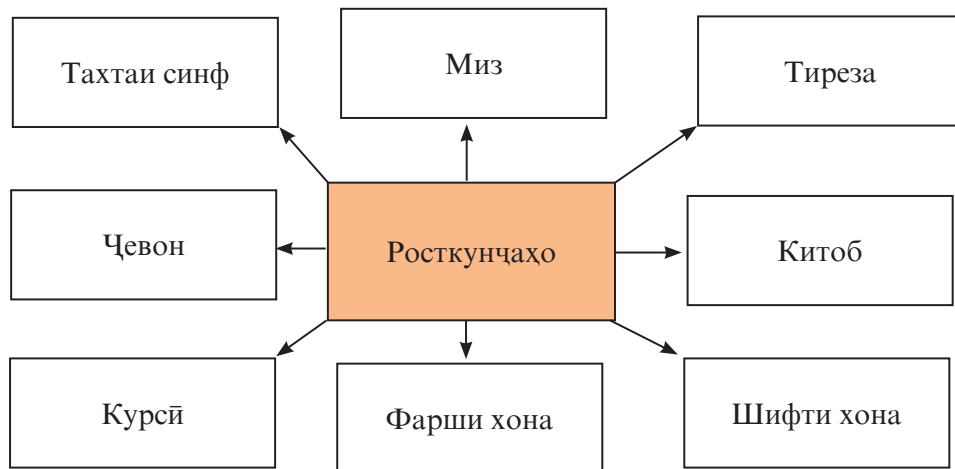
Бозии математикии «Секунҷаи ададӣ (сеҳрнок)». Дар варақи қоғаз секунҷаи баробартарафи даврагӣ тасвир намоед. Дар дохили давраҳои ин секунҷа ададҳои аз 1 то 9-ро тавре ҷо ба ҷо гузоред, ки ҳосили ҷамъи ададҳо дар ҳамаи тарафҳои секунҷа ба 20 баробар шавад.

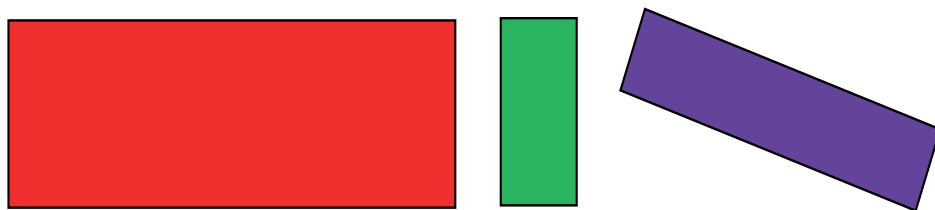
РОСТКУНЧА, КВАДРАТ ХОСИЯТҲОИ РОСТКУНЧА ВА КВАДРАТ

390. Аз синф ашёи росткунчашаклро нишон диҳед: дар, деворҳои синф, тахтаи синфӣ, фарш,

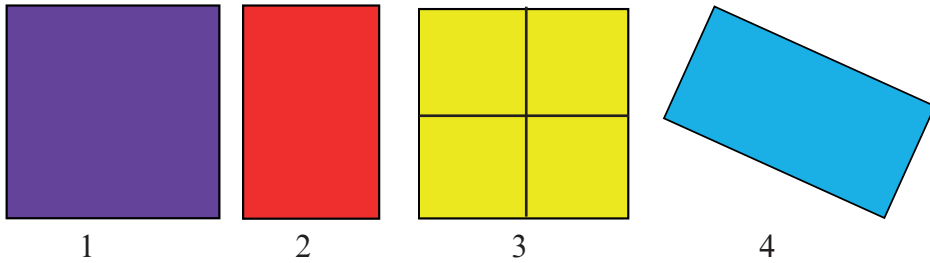
391. Дар дафтратон росткунчаҳоро тасвир кунед:

- Росткунча чор тараф, ва чор кунҷ, чор қулла дорад.
- Росткунча чоркунҷае мебошад, ки ҳамаи кунҷҳояш ростанд.
- Тарафҳои r_1 ба r_2 ба r_3 ба r_4 ба ҳамдигар баробаранд.

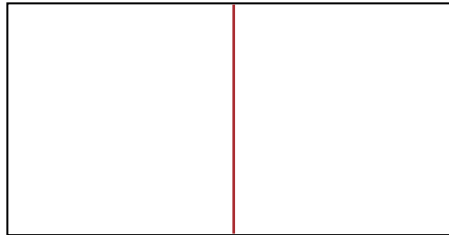
392. Аввал бо ёрии модели кунҷи росткунча будани ҳамаи онҳоро санҷед ва баъд аз байни онҳо росткунчаҳоро, ки ҳамаи тарафҳояшон баробаранд ёфта, рақамҳояшонро нависед.

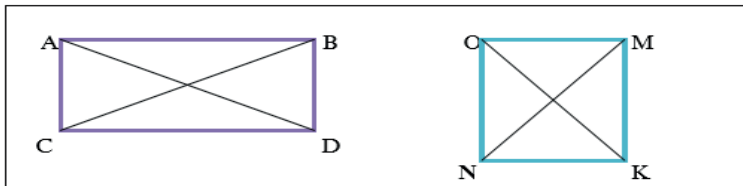
Росткунчаеро, ки ҳамаи тарафҳояш баробар аст,
квадрат меноманд.

К.а 393. Дар варақи катакдор росткунҷаи дарозиаш ба 6 см ва бараш 3 сантиметраро тасвир намоед. Аз он квадрати тарафаш ба 3 см баробар бударо ҷудо карда, ранг кунед.

 394. Тарафҳо, куллаҳо ва кунҷҳои росткунҷаҳоро нишон диҳед.

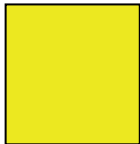

К.а 395. Таърифи росткунҷа ва квадратро ба хотир оред, дар варақи катакдор як росткунҷа ва як квадратро тасвир намоед ва бо ҳарфҳо ишора кунед. Кунҷҳои муқобилхобидаи онҳоро бо хатҳои рост пайваст намоед. Ин порчаҳо ба ҳам баробар мебошанд.

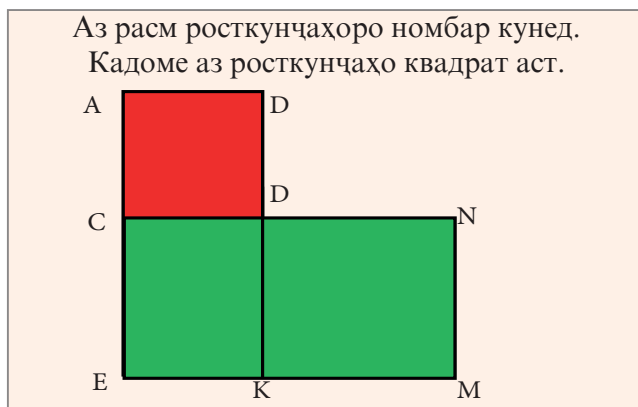
396. Ба расмҳо нигоҳ кунед ва хосиятҳои росткунҷа ва квадратро баён карда, монандӣ ва фарқияти онҳоро гӯед.

397. Ситора ва Маҳина соати 14 ба дарстайёркуни оғоз карда, барои он 1 соату 30 дақиқа вақт сарф карданд. Духтарон дарстайёркуниро соати чанд ба охир расондаанд?

398. Аз як боғи ангури “Тағобӣ” 22 000 кг, аз як боғи шафтолуи “Лола” 30 000 кг ва аз боғи олу 3300 кг ҳосил гирифтанд. Ҳамагӣ чанд килограмм мева ғундоштаанд?

ПЕРИМЕТРИ РОСТКУНҶА

399. Дар дафтар росткунҷаи дилхоҳ кашед, тарафҳои онро чен кунед ва сумаи дарозии тарафҳоро ёбед.

Барои ёфтани периметри росткунҷа дарозии ҳамаи тарафҳои онро чамъ кардан лозим аст. Периметрро бо ҳарфи латинии Р ишора мекунанд.

400. Росткунҷаи тарафҳояш 2 см ва 5 см-ро тасвир карда, периметри онро бо тарзҳои гуногун ҳисоб кунед.

Тарзи 1. Дарозии тарафҳои росткунҷаро ҷамъ мекунем:

$$P = 3 \text{ см} + 5 \text{ см} + 3 \text{ см} + 5 \text{ см} = 16 \text{ см}$$

Ҷавоб: $P = 16 \text{ см}$

Тарзи 2. Азбаски дар росткунҷа ҷуфти тарафҳои муқобил дарозии баробар доранд, барои ёфтани периметри он дониستاني дарозии ду тараф кифоя аст.

$$P = 2 \cdot 3 \text{ см} + 2 \cdot 5 \text{ см} = 16 \text{ см}$$

Ҷавоб: $P = 16 \text{ см}$

Тарзи 3. Дарозӣ ва бари росткунҷа ҷамъ карда, ҳосил ба 2 зарб карда мешавад.

$$P = (3 \text{ см} + 5 \text{ см}) \cdot 2 = 8 \text{ см} \cdot 2 = 16 \text{ см}$$

Ҷавоб: $P = 16 \text{ см}$

Барои ёфтани периметри росткунҷа дарозӣ ва бари онро чен намуда ба ду зарб задан мумкин аст.

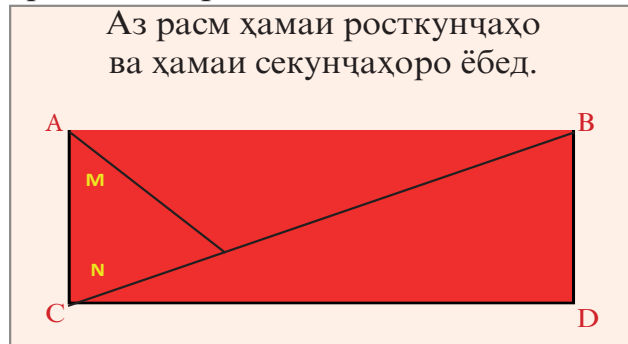
$$P = (a+b) \cdot 2$$

401. Периметри китоб, дафтарадонро чен карда ёбед.

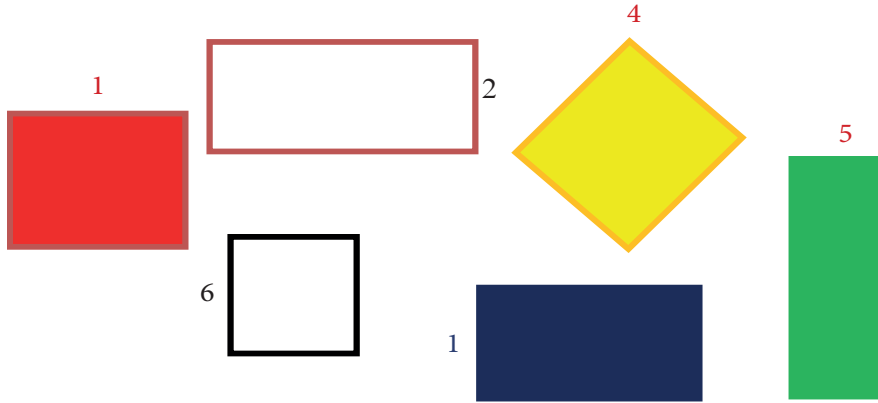
402. Дарозии синф 9 м буда, периметри он ба 32 м баробар аст. Бари синф чанд метр аст?

ПЕРИМЕТРИ КВАДРАТ

403. Рақамҳои квадратро номбар кунед.

404. Дарозии синф 9 м буда, бари он 7 м аст. Периметри синфро ёбед.

405. Периметри синф ба 32 м баробар буда, бари он 7 м аст. Дарозии синфро ёбед.

406. Квадрати дилхоҳ тасвир кунед, тарафҳои онро чен кунед ва суммаи дарозии тарафҳоро ёбед.

Барои ёфтани периметри квадрат дарозии ҳамаи тарафҳои онро чамъ кардан лозим аст. Азбаски дарозии тарафҳои квадрат баробаранд, дарозии як тарафро ба 4 зарб кардан кифоя аст.

$$P=4 \cdot a$$

407. Квадрати тарафҳояш ба 3 см баробарро тасвир карда, периметри онро бо тарзҳои гуногун ҳисоб кунед.

Тарзи 1. Дарозии тарафҳои квадратро чамъ мекунем.

$$P = 3 \text{ см} + 3 \text{ см} + 3 \text{ см} + 3 \text{ см} = 12 \text{ см}$$

Ҷавоб: $P = 12 \text{ см}$

Тарзи 2. Азбаски дарозии тарафҳои квадрат баробаранд, барои ёфтани периметри он дарозии як тарафро ба 4 зарб кардан кифоя аст.

$$P = 4 \cdot 3 \text{ см} = 12 \text{ см}$$

Ҷавоб: $P = 12 \text{ см}$

408. Росткунҷаи тарафҳояш ба 2 см ва 4 см баробарбуда ва як квадрати тарафҳояш ба 5 см-ро тасвир карда, периметрҳояшонро ёбед ва муқоиса кунед.

409. Периметри квадрат ба 16 см баробар аст. Як тарафи квадрат ба чанд сантиметр баробар аст?

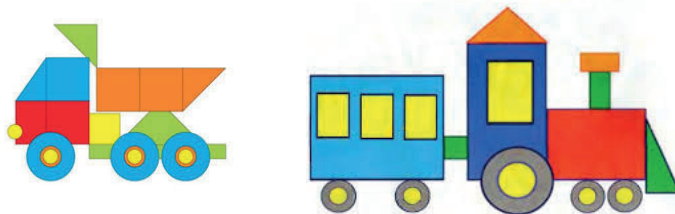

Савол: Номбар кунед.

Ҷавоб: Росткунҷа, секунҷа, ...,

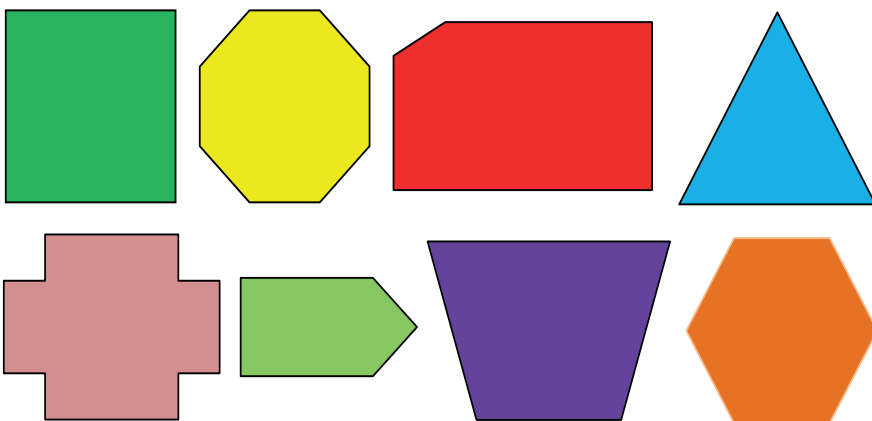
410. Аз расм росткунҷа ва квадратҳоро нишон диҳед. Боз кадом фигураҳои геометрӣ тасвир карда шудааст?

ПЕРИМЕТРИ БИСЁРКУНЧА

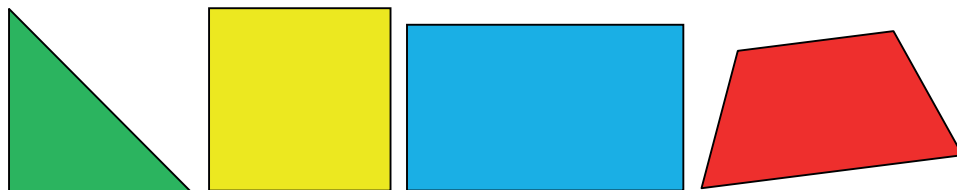

411. Бисёркунчаҳоро номбар кунед:

К.а

412. Секунча, росткунча, квадрат, чоркунҷаи гуногун-
тарафро дар дафтар тасвир карда, тарафҳояшро чен кунед ва
периметрашонро ёбед:

Намуна:

Н.к.м:

Ҳал:

$$a = 2 \text{ см}$$

$$b = 4 \text{ см}$$

$$c = 3 \text{ см}$$

$$d = 6 \text{ см}$$

$$P = ? \text{ см}$$

$$P = a + b + c + d = 2 \text{ см} + 4 \text{ см} + 3 \text{ см} + 6 \text{ см} = 15 \text{ см}$$

Ҷавоб: периметри чоркунҷа 15 см аст.

Периметри бисёркунҷа ба ҳосили ҷамъи дарозии тарафҳои он баробар аст.

- 1) Дарозӣ ва бари синфхонаатонро бо метр чен карда суммашонро ёбед.
- 2) Тарафҳои миз, дафтар, китоб, тахтаи синфро чен карда периметрашро ёбед.
- 3) Дарозӣ ва бари хучра ва дахлези хонаатонро бо метр чен карда периметрашро ёбед.

413. Саволу ҷавоб.

		Ҳа	Не
А	Ҳамаи квадратҳо – сурх		
Б	Ҳамаи секунҷаҳо – сурх		
В	Баъзе квадратҳо – сабз		
Г	Ҳамаи фигураҳои сурх – квадрат		
Д	Баъзе фигураҳои сурх – квадрат		
Е	Ҳамаи фигураҳо – бисёркунҷа		
Ё	Ҳамаи бисёркунҷаҳо – сурх ва сабз		

414. Шаклҳо аз кадом фигураҳои геометрӣ иборатанд?

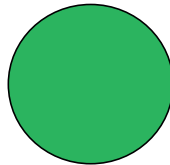
ДАВРА ВА ДОИРА

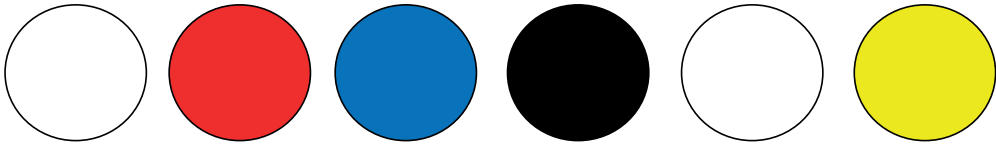
415. Шарҳ диҳед:

Барои тасвир кардани давра ва доира аз паргор истифода мебаранд. Аввал нуқтаро, ки онро марказ мегӯянд, интихоб менамоем. Баъд нуги тези пояи паргорро ба болои нуқта гузошта, пояи қаламдорро дар атрофи он давр мезанонем.

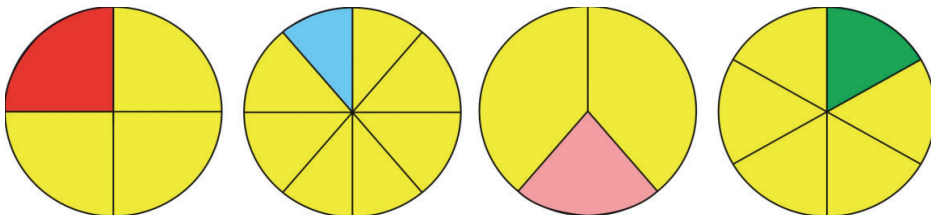
Агар пояи паргорро беҳаракат гузошта, пояи дигарашро дар атрофи нуқтаи беҳаракат давр занонем, нуги пояи дуҷум хати сарбастаро мекашад, ки онро давра меноманд. Қисми ҳамворие, ки бо давра маҳдуд аст, доира номида мешавад. Нуқтаи ҳамвориро, ки дар он пояи беҳаракати паргор меистад, маркази доира ё давра меноманд.

416. Рангҳои доираҷаҳоро номбар кунед. Дар тасвир чанд доира ва чанд давра акс ёфтааст?

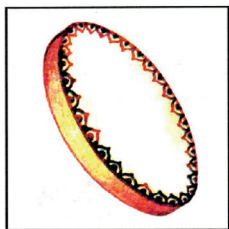
417. Аз рӯйи хатҳо доираҷаҳоро бо қайчӣ буред.

К.а 418. Бо ёрии паргор дар дафтар давра ва доира тасвир намуда, маркази онро бо нуқтаи O ишора кунед.

419. Ашёи даврашаклро номбар кунед.

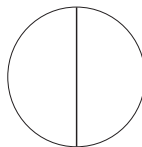
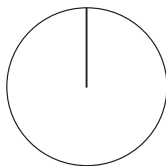

РАДИУС. ДИАМЕТР

420. Дар вақти сохтани давра масофаи байни ду нуги пояи паргор тағйир намеёбад, яъне ҳамаи нуқтаҳои давра аз марказ як хел дур мебошанд. Порчае, ки нуқтаи давраро бо маркази он пайваст мекунад, радиуси давра (ё доира) меноманд. Порчае, ки ду нуқтаи давраро пайваст мекунад аз маркази он мегузарад, диаметр номида мешавад. Маркази давра диаметро ба ду радиус чудо мекунад.

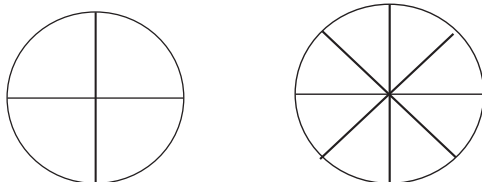
К.а 421. Аз рӯи намуна давраи радиусаш 3 см доштаро тасвир кунед. Давраи диаметраш 4 см доштаро тасвир кунед.

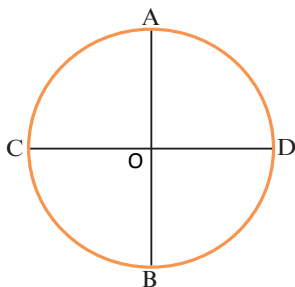
422. Дарозии радиуси давраи якум 12 см ва дуюм 3 см кӯтоҳтар аст. Диаметри давраи якум аз дуюм чанд сантиметр дарозтар аст?

423. Дар давраҳои поёни чандтоғи радиус ва диаметр мавҷуд аст?

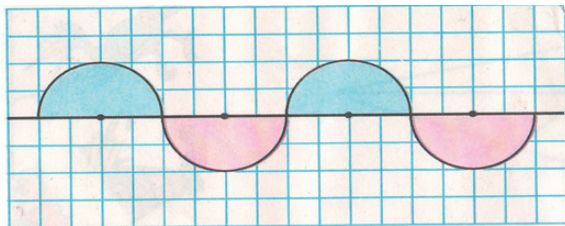
424. 1) Сарҳади доираро нишон диҳед.

- 2) Маркази доира бо кадом ҳарф ишора карда шудааст?
- 3) Порчаҳои OA, OB, OD, OC-ро нишон диҳед. Ин порчаҳо чӣ ном доранд?
- 4) Порчаи CD-ро нишон диҳед. Ин порча чӣ ном дорад?

425 а) Доираи коғазиро дуқат карда, диаметри онро муайян намоед ва як қисми доираро ранг кунед:

- б) Давраи дигарро чорқат карда, як қисми доираро ранг кунед.
- в) Дарозии радиус ва диаметри ҳосилшударо чен карда, онҳоро муқоиса кунед ва боварӣ ҳосил намоед, ки диаметри як доира баробаранд.

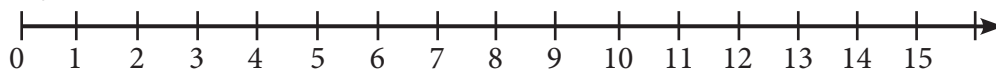

426. Дар як китобхона 45750, дар дигараш 32235 ва дар сеюм 28708 китоб буд. Дар як сол дар китобхонаи якум 4325, дар китобхонаи дуюм 4570 ва дар китобхонаи сеюм 7080 китоб зиёд шуд. Акнун дар ҳар як китобхона чандтоӣ китоб ҳаст?

ТАСВИРИ АДАДҲО ДАР НУРИ АДАДӢ

427. 1) Дар нури ададӣ ададҳои 10, 12, 15 нишон дода шудааст.

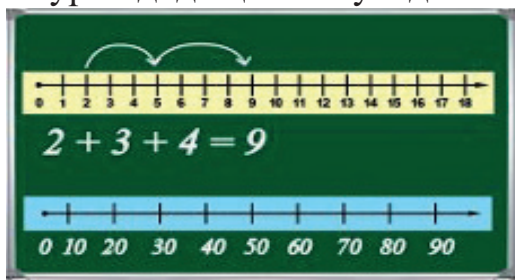

2) Ададҳои аз 0 то 15-ро нишон дода хонед.

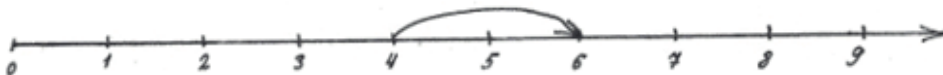
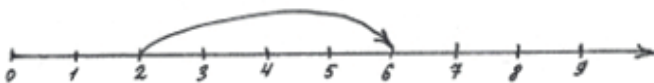
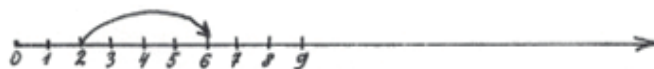
3) Дар дафтар нури ададӣ кашида, дар он нуқтаҳоро қайд кунед, ададҳои 1, 5, 10, 15-ро нишон диҳед.

428. Бо ёрии нури ададӣ ҳисоб кунед:

429. Бо ёрии нур амали чамъ ва тарҳ чӣ тавр ҳисоб карда шудааст, шарҳ диҳед:

430. Ададҳоро ба суммаи разрядӣ чудо кунед.

Душанбе – пойтахти Тоҷикистон, яке аз шаҳрҳои зеботарин ва тараққиёфта буда, таърихи беш аз 2 300 - сола дорад. Имрӯз дар шаҳр биноҳои зиёди замонавӣ қомат рост карда, дар он 102 муассисаи таҳсилоти умумӣ, 30 муассисаи олӣ, зиёда аз 26 донишқадаи илмӣ - тадқиқотӣ, 180 китобхона вучуд доранд.

431. Чаро дар нури ададӣ аломати тирчаро нагузоштан мумкин аст?

Оё шумо метавонед, ки ба тири ададӣ нигоҳ накарда, бо тартиб ададҳоро аз 0 то 10, аз 0 то 20 номбар намоед?

432. Дар тири ададӣ ҳисобкунии баръаксро шумо аз кадом самт оғоз карда метавонед?

433. Оё ададҳоро дар нури ададӣ муқоиса кардан мумкин аст?

Аз ду адад ҳамонаш қалон аст, ки дар тири ададӣ дар тарафи рост, яъне дар тарафи тирчаи ишоракунандаи самт ҷойгир бошад.

434. Санчида бинед, ки квадратҳои додашуда квадратҳои шавқовар мешаванд ё не?

100	800	300
600	400	200
500	0	700

600	100	800
700	500	300
200	900	400

ТАСВИРИ АДАДХО БО ЁРИИ ДИАГРАММАҲО

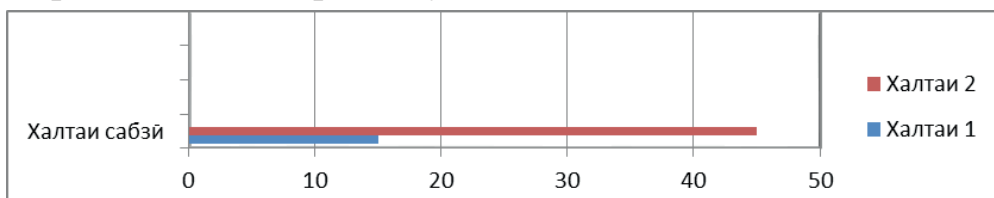
435. Дар диаграмма шумораи хонандагони се муассиса, ки барои тамошои сирк чипта харидаанд, тасвир шудааст. Ҳар як муассиса чандтоӣ чипта харидааст?

Ҳар як сутуни онро кашида, ҳаминро ба назар гиред, ки 1 катак 50 нафар одамро тасвир мекунад.

436. Дар як халта 15 кг, дар халтаи дигар 45 кг сабзӣ ҳаст. Сабзии халтаи дуюм чанд килограмм зиёд аст? Инро бо ёрии диаграмма ҳисоб кардан мумкин аст.

437. Маҷмааи таърихӣ - фарҳангии Истиқлол, ки ба муносибати 25 - солагии Истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2016 ифтитоҳ гардид, ба шаҳри Хуҷанди бостонӣ ҳусни наве зам кард. Ҷумҳурии Тоҷикистон кадом сол Истиқлолиятро ба даст овардааст?

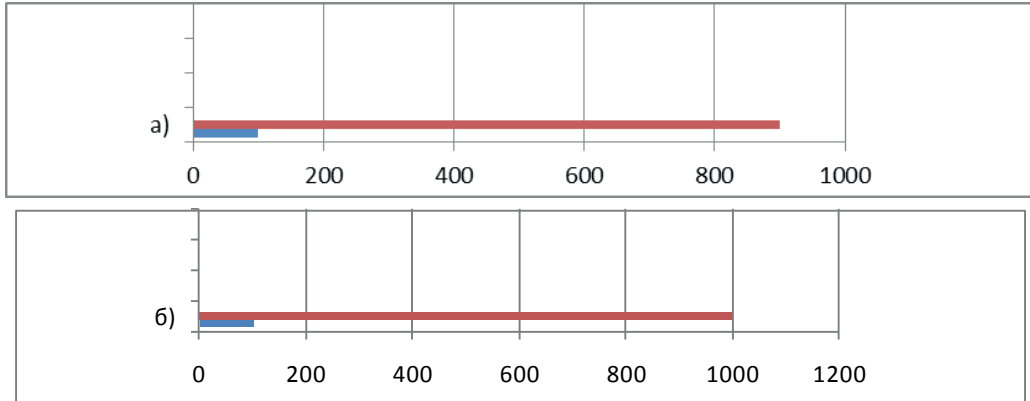

438. Дар як мошина 10 халта, дар мошинаи дигар 3 маротиба зиёд картошка оварданд. Дар мошинаи дуюм чанд халта картошка оварданд? Шарти масъаларо дар диаграмма

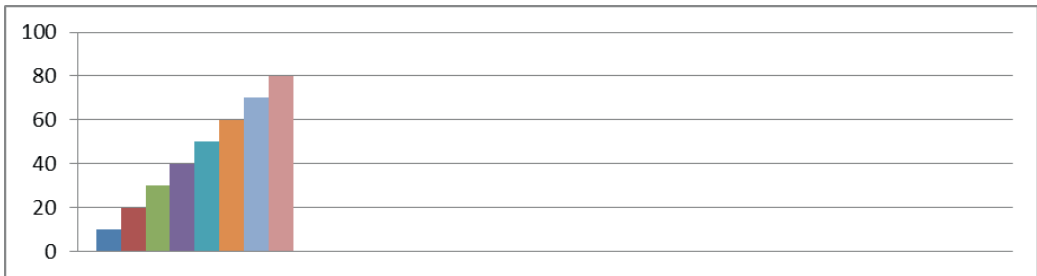
тасвир кунед ва метавонед вобаста ба он саволҳо тартиб дода хал кунед.

439. Аз диаграммаҳои додашуда масъалаҳо тартиб диҳед:

440. Масъала тартиб диҳед:

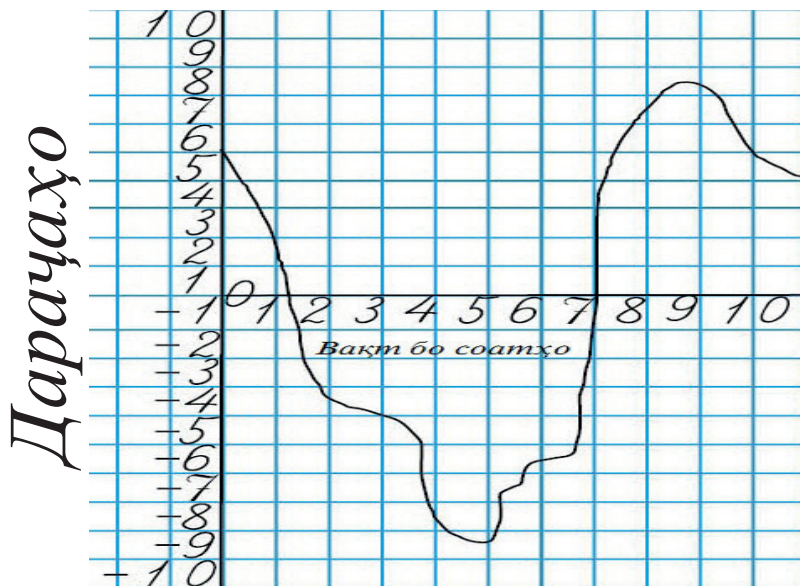

К.а

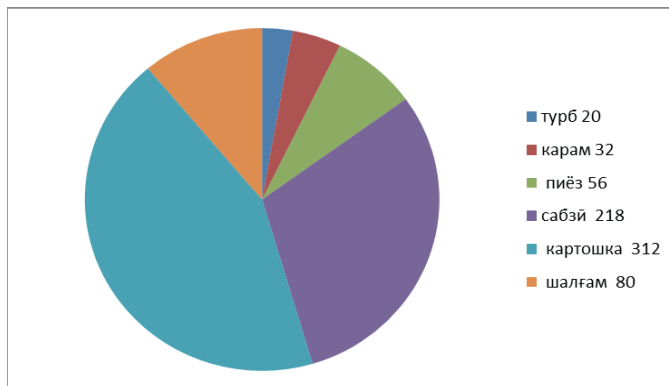
441. Дар диаграмма тағйирёбии ҳарорати ҳаво дар давоми шабонарӯзро тасвир карда, ба саволҳои зерин ҷавоб диҳед:

- 1) Дар кадом фосолаҳои вақт ҳарорати ҳаво баланд гаштааст ва чанд дараҷа?
- 2) Дар кадом фосолаи вақт ҳарорати ҳаво паст гаштааст ва чанд дараҷа?
- 3) Дар кадом фосолаи вақт ҳарорати ҳаво ба дараҷаи 0 баробар буд?

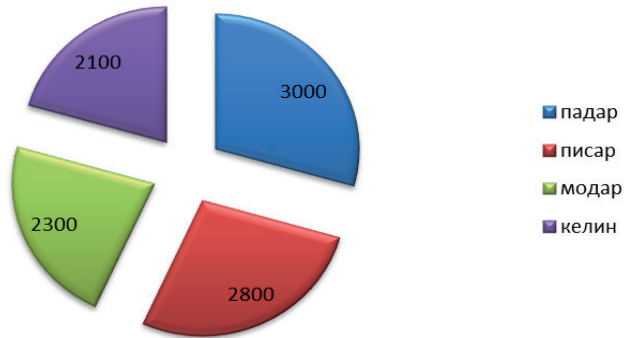
4) Саволҳои навбатиро шумо давом дода, суҳбат ташкил намоед.

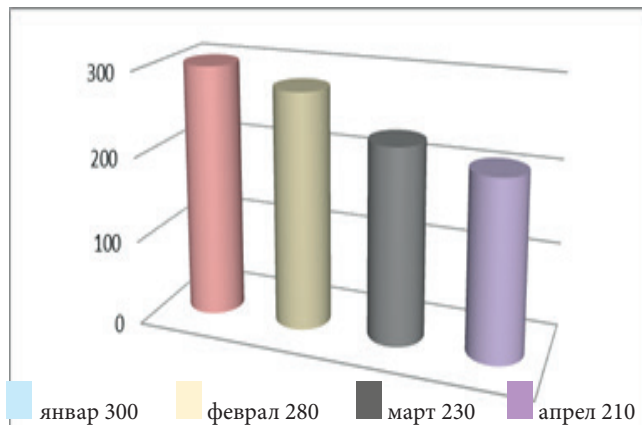
442. Аз рӯи диаграммаи додашуда масъалаҳо тартиб диҳед:

443. Дар диаграмма маоши моҳонаи аъзои оила оварда шудааст. Аз рӯи он масъалаҳо тартиб диҳед.

444. Дар диаграмма сарфи сӯзишвории мошина дар чор моҳ оварда шудааст.

Ҳар моҳ чанд литрӣ сӯзишворӣ сарф шудааст? Дар кадом моҳ сӯзишворӣ зиёд, дар кадом моҳ сӯзишворӣ кам сарф шудааст?

САВОЛУ ҶАВОБ

Арзёбии дониш, малака ва маҳорати шифоҳии хонандагон пас аз омӯзиши боби шашум

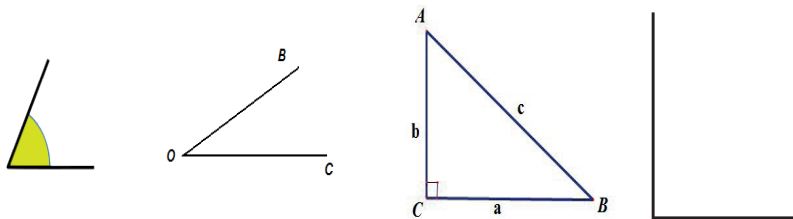
1. Кадом намуди хатҳоро медонед?
2. Намудҳои кунҷҳоро номбар кунед.
3. Намудҳои бисёркунҷро номбар кунед. Бисёркунҷаҳо аз ҳамдигар бо чӣ фарқ мекунанд?

4. Кадом хелҳои секунҷаро медонед? Дар бораи умумият ва фарқи секунҷаҳо чӣхоро медонед?
5. Секунҷаи баробартараф, гуногунтараф, баробарпахлу гуфта, чиро мефаҳмед?
6. Периметри секунҷаро бо кадом тарзҳо чен мекунанд?
7. Хосиятҳои росткунҷаро номбар кунед.
8. Фарқи байни росткунҷа ва квадратро гӯед.
9. Периметри росткунҷаро чӣ хел ҳисоб мекунанд?
10. Периметри квадратро чӣ хел ҳисоб мекунанд?
11. Аз ашёи гирду атроф давра ва доирашаклҳоро номбар кунед. Давра аз доира чӣ фарқ дорад?
12. Мафҳуми нур дар табиат. Мисолҳо биёред.
13. Ба нури ададӣ мисолҳо биёред.
14. Радиус аз диаметр чӣ фарқ дорад?

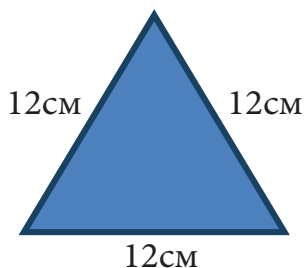
ХУДАМРО МЕСАНЌАМ!

Дарси чамъбасти ва натиҷагирӣ аз боби шашум

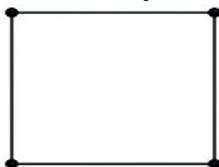
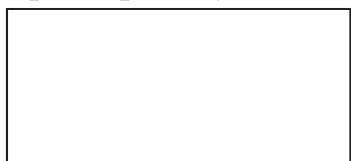
1. Кунҷи ростро нишон диҳед:

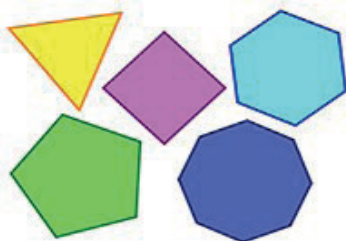
2. Периметри секунҷаро ёбед:

3. Периметрҳои росткунча ва квадратро ҳисоб кунед:

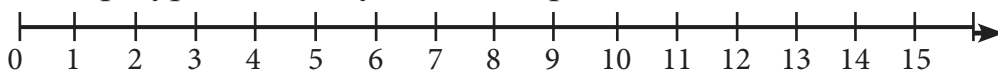

4. Периметри бисёркунҷаҳоро ёбед:

5. Бо ёрии паргор давра кашеду диаметр ва радиуси онҳоро тасвир кунед.

6. Дар нури ададӣ нуқтаи 9 км-ро нишон диҳед:

7. Синну соли бачагонро дар диаграмма тасвир кунед.

Анвар 11-сола, Аскар 12-сола, Хуршеда 7-сола аст. Ҳар як катаки дафтарро 1 сол ҳисоб кунед.

БОБИ VII. БУЗУРГИҶО

ВОҲИДИ ЧЕНАКИ ДАРОЗӢ. ДЕТСИМЕТР, САНТИМЕТР ВА МИЛЛИМЕТР. МУҶОИСАИ ДЕТСИМЕТР, САНТИМЕТР ВА МИЛЛИМЕТР

445. Ченакҳои ба шумо маълуми дарозиро номбар кунед:

$$1 \text{ м} = 100 \text{ см}$$

$$1 \text{ м} = 10 \text{ дм}$$

$$1 \text{ дм} = 10 \text{ см}$$

-
- 1) Порча чанд сантиметр аст?
 - 2) 1 дм ба чанд сантиметр баробар аст?
 - 3) 1 м ба чанд сантиметр баробар мебошад?
 - 4) 1 м ба чанд детсиметр баробар аст?

5) Кори амалӣ: аз хаткашак 1 см, 1 мм, 1 дм - ро нишон диҳед ва муқоиса кунед.

Хаткашак ба сантиметр ва миллиметрҳои баробар тақсим шудааст. Масофаи байни 0 ва 1 ба 1 см баробар аст. 1 см боз ба 10 қисми баробар тақсим шудааст. Дарозии фосилаи ҳар як хатчаи он то хатчаи дигар 1 миллиметр аст. Қалимаи миллиметр дар паси адад мухтасар “мм” навишта мешавад: 1 мм, 5 мм; 10 мм; 100 мм

Дар хотир доред: **1 см = 10 мм; 1 м = 1000 мм; 10 м = 10 000 мм**

446. Чадувалҳоро то 1 см, 1 дм, 1 м пурра кунед:

1 см	4 мм	8 мм	1 мм	7 мм	5 мм	3 мм	9 мм	2 мм

1 м	90 см	91 см	92 см	93 см	94 см	95 см	96 см	97 см

1 м	810 мм	820 мм	830 мм	840 м	850 мм	860 мм	870 мм	880 мм

1 м	5 дм	4 дм	7 дм	8 дм	3 дм	1 дм	2 дм	6 дм

Дар вақти ҳоли

Барои чен кардани 100 м чентаноби дарозиаш 10 метрро чанд маротиба гузоштан лозим аст?

447. Писар ба баландии 2 м 15 см ва духтар 1 м 65 см ҷаҳид. Баландии ҷаҳиши варзишгаронро ба сантиметр оред.

448. Чуқурии баҳр ва кӯлҳои Тоҷикистонро бо сантиметр ифода кунед:

Кӯли Сарез – 500 м, Баҳри Тоҷик – 46 м, Искандаркӯл – 72 м, Обанбори Норақ – 107 м, Обанбори Фарҳод – 20 м

449. Дарозии нақбҳоро муқоиса кунед:

Истиклол 5 040 м, Шаҳристон 5 253 м, Хатлон 4 430 м, Озодӣ 2 224 м, Дӯстӣ 900 м.

450. Ҳисоб кунед:

$$20 \cdot 4$$

$$80 : 4$$

$$10 \cdot 5$$

$$50 : 10$$

Дар вақти холи

$$1 \text{ см} = 10 \text{ мм}$$

$$10 \text{ см} = \dots \text{мм}$$

$$15 \text{ см} = \dots \text{мм}$$

КИЛОМЕТР. ҶАДВАЛИ ЧЕНАҚҲОИ ДАРОЗӢ

451. Барои чен кардани масофаҳои калон воҳиди дарозӣ вожаи «километр» истифода бурда мешавад. Як километр 1 000 м мебошад. Километр мухтасар дар паси адад «км» навишта мешавад; 5 км; 10 км; 1000 км

Ҷадвали ченақҳои дарозӣ:

1 см = 10 мм	1 м = 100 см	1 км = 100 м
1 дм = 10 см	1 м = 10 дм	1 м = 100 мм

452. Барои ҳосил кардани 1 км чанд маротиба 100 - метрӣ чен кардан лозим аст?

Дарозии қадами марди калонсол 1 м аст. Барои тай кардани масофаи 1 км вай бояд чанд қадам гузорад?

453. То 1 км пурра кунед:

1 км	400 м	800 м	100 м	700 м	500 м	300 м	900 м	200 м
			900 м					

454. Бо метр ифода кунед:

Пиёда дар 1 соат 5 км, бо асп 10 км, бо дучарха 16 км, бо мошина 100 км, бо қатора 500 км, бо ҳавопаймо 1000 км роҳро тай кардан мумкин аст.

455. 1) Масофаи байни хонаю муассисаи таълимӣ 350 метр буда, аз масофаи байни хонаю мағоза 2 маротиба зиёд аст. Масофаи байни хонаю мағоза назар ба масофаи хонаю мактаб чанд метр кам аст?

2) Аз ду шаҳр ба пешвози якдигар ду қатора ба роҳ баромад. Яке аз онҳо то воҳӯрӣ 227 км роҳ тай намуд, ки ин назар ба масофаи тайкардаи қатораи дуюм 64 км камтар аст. Масофаи байни шаҳрҳоро ёбед.

456. Сайёҳон дар се рӯз 350 км масофаро тай намуданд. Рӯзи якум– 150 км, рӯзи дуюм 100 км масофаро тай намуданд. Сайёҳон рӯзи сеюм чанд километр масофаро тай намуданд?

457. 1) Воҳидҳои ченаки дарозиро номбар кунед.

2) Ададҳои зеринро бо километру метр ифода кунед.

5 846 м, 1 005 м, 2 037 м, 5 300 м.

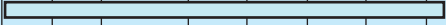

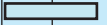

458. Аз далелҳои овардашуда бо ёрии диаграмма масъалаҳо тартиб диҳед.

Шумораи дарёҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ҳар кадом аз 10 км дарозтаранд, 947-то буда, дарозии умумиашон 28 500

километрро ташкил мекунад. Дар ҷадвал дарёҳои дарозтарини Тоҷикистон нишон дода шудааст.

№ б/т	Номи дарёҳо	Дарозии дарёҳо
1	Сир	2212 км
2	Панҷ	921 км
3	Зарафшон	781 км
4	Вахш	524 км
5	Қизилсу	235 км
6	Оқсу	222 км
7	Хингоб	136 км
8	Мурғоб	187 км
9	Яхсу	160 км
10	Барганг	128 км

Дарозии дарёҳоро муқоиса кунед.

Дарёҳо		
Сир		2 212 км
Панҷ		921 км
Зарафшон		781 км
Вахш		524 км
Қизилсу		235 км
Оқсу		222 км
Мурғоб		187 км
Яхсу		160 км
Хингоб		136 км
Барганг		128 км

1. Кадом дарё дарозтарин аст?
2. Кадом дарё кӯтоҳтар аст?

459. Ду писарбача дарозии роҳи санғаршро бо кадамҳояшон чен карданд. Яке аз онҳо 40 кадам 50 сантиметрӣ,

дигараш 40 кадам 55 сантиметрӣ роҳ гашт. Дарозии ченкардашудаи роҳи сангфарш ёфта шавад. Сантиметрро бо метр ифода кунед.

К.а

460. Ифода кунед. Бо метру километр.

Оё медонед?

КЌҲҲОИ ҚУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

93 фоизи ҳудуди Тоҷикистонро кўҳҳо фаро гирифтаанд, ки ба силсилакўҳҳои Тиёншон, Ҳисору Олой ва Помир мансубанд. Шимоли қумҳуриро қаторкўҳҳои Қурама (баландиаш то 3679 м) ва кўҳҳои Муғул (то 1624 м), инчунин қисми ғарбии водии Фарғона ишғол кардаанд. Дар қисми марказии Тоҷикистон қаторкўҳҳои Олой (қисми ғарбиаш то 5489 м), Туркистон (то 5509 м), Зарафшон (то 5489 м), Ҳисору Қаротегин (то 4643 м) воқеанд. Дар қисми ҷануби ғарбии Тоҷикистон (ҷанубтар аз кўҳҳои Ҳисору Олой ва ғарбтар аз Помир) кўҳҳои начандон баланди Боботоғ, Октоғ, Қаратоғ, Тераклитоғ, Сарсарак, Вахш, Ҷилонтоғ ва ғайра ҷой гирифтаанд. Баландтарин қуллаи Тоҷикистон, ки 7495 м баландӣ дорад, ба номи Исмоили Сомонӣ мебошад.

ЧЕНАКИ МАССА. КИЛОГРАММ. ГРАММ

461. Гӯед, ки бо ёрии ҳар як тарозу ҷӣ гуна вазни ашёро бар мекашанд? Боз кадом хелҳои тарозуро медонед?

Барои дониستاني массаи ашё аз тарозу ва сангҳои вазнашон гуногун истифода мебаранд. 1 килограмм ба 1 000 грамм баробар аст. Килограмм дар паси адад мухтасар «кг», грамм «г» навишта мешавад.

$$1 \text{ кг} = 1\,000 \text{ г}$$

Сангҳои тарозуи вазнашон аз 1 г, 5 г, 100 г, 1 кг, 10 кг ва ғайра мавҷуд аст.

462. Барои ҳосил кардани 7 г, 80 г, 300 г, 450 г, 600 г, 745 г, 900 г аз кадом сангҳо истифода бурдан мумкин аст?

463. Соҳибхоназан дар 7 рӯз 14 кг картошка сарф кард. Агар ҳар рӯз ба миқдори баробар картошка сарф кунад, барои 28 рӯз чанд килограмм картошка лозим мешавад?

464. То 1 кг пурра кунед:

1кг	910 г	920 г	930 г	940 г	950 г	960 г	970 г	980 г	990 г
									10г

Намуна: $810 \text{ г} + 190 \text{ г} = 1000 \text{ г}$ $820 \text{ г} + 180 \text{ г} = 1000 \text{ г}$

465. Баҳмут дар давоми як рӯз 20 кг алаф ва фил 60 кг алаф меҳӯрад. Дар 10 рӯз барои баҳмуту фил чанд килограмм алаф лозим аст?

466. Масъалаҳо тартиб диҳед:

Ҳайвонҳо	Масса	Баландӣ	Дарозӣ
	7 500 кг	4 м	
	1 000 кг	3 м	
	1 000 кг		35 м
	250 кг		3 м
	240 кг		2 м 50 см

467. Дар як сутун номи ченакҳои дарозӣ ва дар сутуни дигар номи ченакҳои массаро нависед: метр, килограмм, грамм, сантиметр, десиметр, миллиметр, тонна.

1) 1 мм аз 1 см чанд маротиба хурдтар аст? 1 см аз 1 дм-чӣ?

1 м аз 1 км-чӣ?

2) 1 кг аз 1 г чанд маротиба калон аст?

468. 1) Дар паллаи тарозу 1500 г қанд ҳаст. Барои 2 кг шудани он боз чанд грамм қанд илова кардан лозим аст?

2) Дар паллаи тарозу банкаи асалдори 2 килограммӣ дар ҳолати баробарвазнӣ мебошад. Агар вазни банка 300 г бошад, вазни асал чанд грамм аст?

3) Ададҳои матнро бо рақамҳо нависед:

Анор аз ду-сесолагиаш ба ҳосилдиҳӣ сар карда, то панҷоҳ-шаст сол ҳосил медиҳад. Як шоҳаи он то бисту панҷ килограмм анор медиҳад ва дар якто анор аз сесада то ҳазору панҷсад донаи анор меғунҷад.

4) Ба дуқони мевафурӯшӣ якчанд килограмм гелос оварданд. Баъди фурӯштани 326 кг гелос дар дуқон назар ба гелоси фурӯхташуда 198 кг зиёдтар гелос боқӣ монд. Ба дуқон чанд килограмм гелос оварда буданд?

КИЛОГРАММ. ТОННА

Барои чен кардани массаи борҳои калон ченаки аз килограмм калонтар – тоннаро истифода мебаранд.

1 тонна ба 1000 кг баробар аст. Тонна дар паси адад мухтасар “т” навишта мешавад.

469. Ифодаҳои зеринро хонед:

1 т	10 т	2 т 10 кг	3 т 6 кг
6 т	80 т	10 т 5 кг	5 т 8 кг
9 т	160 т	3 т	9 т 4 кг

470. То як тонна пурра кунед:

1 тонна	900 кг	800 кг	700 кг	600 кг	500 кг

$$1 \text{ т} = 1000 \text{ кг}$$

Намуна: $900 \text{ кг} + 100 \text{ кг} = 1000 \text{ кг}$ $800 \text{ кг} + 200 \text{ кг} = 1000 \text{ кг}$

471. 1) Аз 1 кг коғазпора 25-то дафтар тайёр кардан мумкин аст. Аз 1 т коғазпора чандто дафтар ҳосил мешавад?

2) Аз майдони якум 3 тонна ва аз майдони дуюм 4 тонна картошка чамъоварӣ карданд. Аз ду майдон ҳамагӣ чанд тонна картошка чамъоварӣ карданд?

Тарзи навишти ҳалли масъала ду хел мешавад:

$$3 \text{ т} + 4 \text{ т} = 7 \text{ т} \quad \text{ё} \quad 3 + 4 = 7 \text{ т}$$

Ҷавоб: 7 т

3) Амалхоро ичро карда, бо килограмм ифода кунед:

$$3 \text{ т } 200 \text{ кг} + 3 \text{ кг} \qquad 7 \text{ т} + 500 \text{ кг} + 4 \text{ т } 500 \text{ кг}$$

$$2 \text{ т } 300 \text{ кг} + 13 \text{ т } 700 \text{ кг} \qquad 300 \text{ кг} + 33 \text{ т } 700 \text{ кг}$$

$$25 \text{ т } 100 \text{ кг} + 32 \text{ т } 900 \text{ кг} \qquad 17 \text{ т } 400 \text{ кг} + 23 \text{ т } 600 \text{ кг}$$

$$\text{Намуна: } 5 \text{ т } 700 \text{ кг} + 3 \text{ т } 500 \text{ кг} = 9 \text{ т } 200 \text{ кг}$$

СЕНТНЕР ВА ТОННА

Барои чен кардани массаи борҳои калон ченакҳои аз килограмм калонтар – сентнер ва тоннаро истифода мебаранд. 1 сентнер ба 100 кг баробар аст. Сентнер дар паси адад мухтасар “с” навишта мешавад.

Ҷадвали ченакҳои массаро хонед, навишта гиред ва дар хотир нигоҳ доред:

$$1 \text{ кг} = 1000 \text{ г}$$

$$1 \text{ с} = 100 \text{ кг}$$

$$1 \text{ т} = 1000 \text{ кг}$$

$$1 \text{ т} = 10 \text{ с}$$

472. Ифодаҳои зеринро хонед:

$$1 \text{ с} \qquad 10 \text{ с} \qquad 2 \text{ с } 10 \text{ кг} \qquad 3 \text{ с } 6 \text{ кг}$$

$$6 \text{ с} \qquad 80 \text{ с} \qquad 10 \text{ с } 5 \text{ кг} \qquad 5 \text{ с } 8 \text{ кг}$$

$$9 \text{ с} \qquad 160 \text{ с} \qquad 3 \text{ с} \qquad 9 \text{ с } 4 \text{ кг}$$

473. То як сентнер пурра кунед:

1 сентнер	50 кг	?	60 кг	?	10 кг
	?	20кг	?	30кг	?

$$1 \text{ с} = 100 \text{ кг}$$

$$\text{Намуна } 50 \text{ кг} + 50 \text{ кг} = 100 \text{ кг}$$

$$80 \text{ кг} + 20 \text{ кг} = 100 \text{ кг}$$

2) Муқоиса кунед:

$$1 \text{ т } 7 \text{ с} * 7 \text{ т } 3 \text{ с}$$

$$12 \text{ т } 11 \text{ с} * 11 \text{ т } 12 \text{ с}$$

3) Соли 2016 хоҷагии бисёрсоҳаи “Баракат” аз 11 навъи хуби ангур 1 500 т ангур ва 5 т мавизи хушсифат тайёр кардааст. Ин ададхоро бо сентнер ифода кунед.

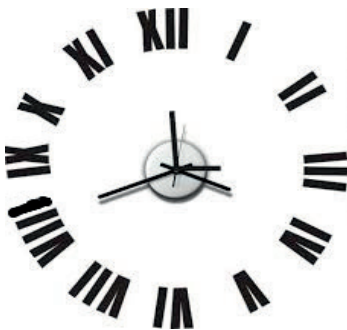
ЧЕНАКИ ВАҚТ: СОЛ, МОҲ ВА ҲАФТА

474. Моҳҳо ва фаслҳои солро бо тартиб номбар кунед. Як сол чанд фасл дорад? Фасли баҳор чанд моҳ давом мекунад?

475. Соат чанд аст? Рақамҳои римиро боз чӣ хел навиштан мумкин аст?

476. Рӯзҳои ҳафтара бо тартиб номбар кунед. Шумо дар як ҳафта чанд рӯз мехонед? Рӯзҳои истироҳатро номбар кунед.

477. Имрӯз – душанбе, пагоҳ кадом рӯзи ҳафта мешавад? Як моҳ аз чанд ҳафта иборат аст? Тақвими истифода баред:

478. Ҷадвали ченакҳои вақтро хонед, навишта гиред ва дар хотир нигоҳ доред:

1 соат = 60 дақиқа

1 дақиқа = 60 сония

1 сол аз 365 шабонарӯз иборат аст.

Соли кабиса = 366 шабонарӯз

1 сол = 12 моҳ

1 моҳ аз 30 рӯз ё ки 31 шабонарӯз иборат аст (моҳи феврал 28 ё ки 29 шабонарӯз аст)

1 ҳафта = 7 шабонарӯз = 168 соат

1 аср = 100 сол

479. 1) Рӯзи таваллуди шумо дар кадом моҳ аст? Ин моҳ аз чанд рӯз иборат аст? Моҳҳои номбар кунед, ки аз ҳамин қадар рӯзҳо иборатанд.

2) Аз рӯйи тақвими рӯзи якуми баҳор 1-уми март аст ва саршавии тобистон 1-уми июн мебошад. Дар як сол чанд моҳи баҳор ҳаст? Онҳоро номбар кунед.

480. 1) Дар як сол се моҳи тобистон ҳаст: моҳи июн 30 рӯз, июл ва август 31 рӯзи мебошанд. Тобистон аз чанд рӯз иборат аст?

1) Тақвими истифода бурда, доир ба тирамоҳ, зимистон ва баҳор масъалаҳои монанд тартиб диҳед ва онҳоро ҳал кунед.

2) Аз рӯйи тақвим таътили зимистона ва тобистонаро ҳисоб кунед.

3) Аз рӯйи тақвими дар синф доштаатон идҳоро ҳисоб кунед. Дар як сол чанд рӯзи ид ҳаст?

481. Дар моҳи декабр 17 рӯзи офтобӣ буд. Дар ин моҳ чанд рӯзи абрнок буд?

482. 9-уми сентябр, 8-уми март, 9-уми май ба кадом рӯзҳои ҳафта рост меояд?

483. Барои ид 24 нафар хонандаи мактаб 2-тоғӣ либоси миллӣ, 1-тоғӣ камзӯлча дӯхтанд. Онҳо ҳамагӣ чандто либоси миллӣ дӯхтанд?

484. Барои зебу зинат додани 3-то либоси театри 18 м лентаро ба микдори баробар сарф карданд. Барои зебу зинат додани 10-то ҳамин хел либос чанд метр лента лозим аст?

485. 1) Соли 1986 2 500-солагии Хучандро ид карданд. Ин шаҳр чанд аср инҷониб вучуд дорад? Хучанд соли равон чандсола шуд?

2) Аз рӯйи далелҳои овардашуда синну соли ҳар як аъзоёни оиларо муайян намуда, бо диаграмма нишон диҳед.

(Ҳисобро аз поён, яъне аз соли Назокат оғоз кунед, тез меёбед)

Падар аз Акбар 30 сол калон;

Модар аз Аҳмад 25 сол калон;

Акбар аз Аҳмад 2 сол хурд;

Аҳмад аз Назокат 6 сол хурд;

Нигина аз Назокат 3 сол хурд;

Назокат 11- сола, аз Нозанин 1 сол калон.

СОАТ. ДАҚИҚА. СОНИЯ

486. Як соат чанд дақиқа аст? Як дақиқа чанд сония аст? Соатҳо кадом вақтро нишон медиҳанд?

487. Аз нисфи шаб то нисфи рӯз чанд вақт мегузарад? Аз нисфирӯзӣ то нисфи шаб-чӣ? Аз соати 10-и рӯз то соати 13-и рӯзи дигар чанд соат вақт мегузарад? Кадом вақт соат кунҷи ростро нишон медиҳад?

Калимаи соат, дақиқа, сония дар назди ададҳо пурра навишта мешаванд. Масалан: 4 соату 36 дақиқаю 15 сония.

488. 10 шабонарӯз чанд соат мешавад? 20 шабонарӯз - чӣ?

489. 48 соат чанд шабонарӯз мешавад? 96 соат- чӣ?
2 дақиқа чанд сония мешавад? 10 дақиқа-чӣ?

490. Ақрабаки соат 8 соату 25 дақиқаро нишон медиҳад. Баъди як шабонарӯз соат кадом вақтро нишон медиҳад?

491. Аҳмад соати 8-у 25дақиқа ақрабаки занги соатро ба соати 12 гузошт. Баъди чанд соат занг мешавад?

492. Агар имрӯз якшанбе бошад, пагоҳ кадом рӯзи ҳафта мешавад? Рӯзи гузашта кадом рӯз буд? Як ҳафта чанд шабонарӯз? 2 ҳафта - чӣ?

 К.а 493. Дарс соати 8 сар шуд ва 45 дақиқа давом кард. Дар модели соат нишон диҳед, ки дарс кай тамом шуд?

 494. Талаба аз хонааш соати 7-у 10 дақиқа баромада, соати 7-у 25 дақиқа ба муассиса омад. \bar{U} чанд дақиқа роҳ рафтааст?

 495. Аз соати 8-и пагоҳии дирӯз то соати 8-и пагоҳии имрӯз чанд шабонарӯз мешавад? Бо соат ифода кунед.

 496. Чаро дар вақтҳои гуногуни шабонарӯз ақрабаки соат дар ҳамон як ҳолат воқеъ буда метавонад?

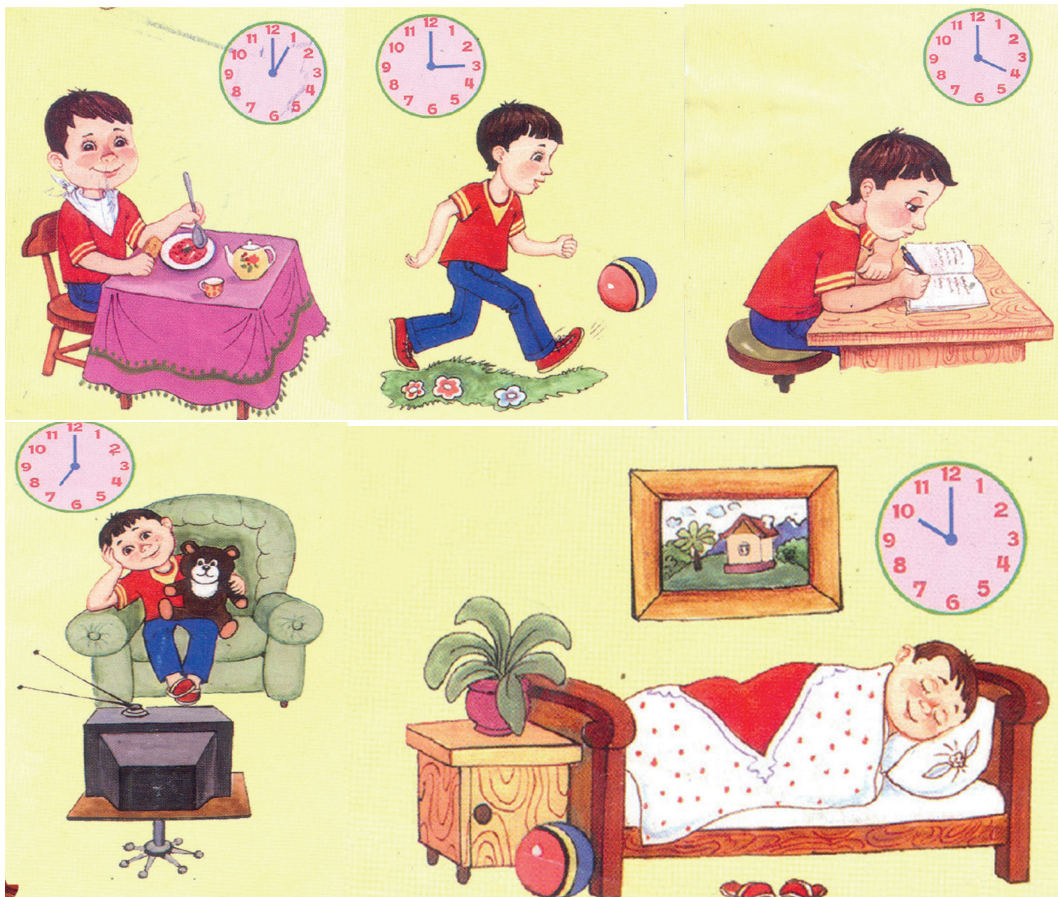
 497. Диаграмма тартиб дода ҳал кунед.
Бобо 70-сола, падар 32-сола ва Манучеҳр 8 сола аст. Бобо аз падар чанд сол калон аст? Падар аз Манучеҳр чанд сол калон аст? Манучеҳр аз падараш чанд маротиба хурд аст?

 498. Диаграмма тартиб дода ҳал кунед.
Духтарча китоб мехонд. Вақте ки вай рӯзи якум 14 саҳифа, рӯзи дуум 2 маротиба зиёд китоб хонд, 54 саҳифаи китоб нохонда монд. Китоб аз чанд саҳифа иборат буд?

 499. Рӯзи душанбе дар дукон 34-то маҷалла, рӯзи сешанбе бошад 6 дона зиёдтар ва рӯзи чоршанбе 40-то маҷалла фурӯхтанд? Дар 3 рӯз чандто маҷалла фурӯхтанд?

РЕҶАИ РҶЗ ВА ТАҚВИМ

 500. Аз рӯйи расм соатҳои реҷаи рӯзро номбар кунед:

501. 1) Агар Собир рӯзи таваллудаширо дар чор сол як маротиба чашн гирад, рӯз ва моҳи таваллуди Собирро муайян кунед.

2) Аҳмади Амонзода 11- солаю 5 - моҳа буда, аз Ниғинаи Амонзода 1 солу 9 моҳ хурд аст. Ниғина чандсола аст?

502. Табиб ба навбатдорӣ соати 7-и пагоҳӣ рафта, соати 7-и пагоҳии дигар баргашт. Табиб чанд шабонарӯз навбатдорӣ кард?

К.а

503. Тақвими соли 2018-ро аз назар гузаронед.

504. Байни моҳҳои марту сентябр рӯзҳо ва байни моҳҳои сентябру март шабҳо дароз мешаванд. Дарозшавӣ ва кӯтоҳшавии шабу рӯзҳо чанд моҳ давом мекунад? Дар 21-уми март давомнокии шаб ва рӯз чанд соат аст?

505. 1) Дар 1 сония 1 метр роҳ рафтан мумкин аст. Дар як дақиқа-чӣ?
2) Дар 1 дақиқа то 60 шуморидан мумкин аст. Дар 1 сония-чӣ?
3) Дар 10 сония 100 м давидан мумкин аст. Дар 1 соат-чӣ? Дар 1 сония-чӣ?

506. Автобус аз шаҳр соати 8-у 15 дақиқа баромад. Баъд аз 35 дақиқа вай ба деҳа расид. Автобус кай ба деҳа расидааст?

507. Танаффуси калон 20 дақиқа давом карду дар соати 10-у 30 дақиқа ба охир расид. Танаффуси калон кай сар шудааст?

508. 1) Дарс соати 11-у 10 дақиқа сар шуд ва 45 дақиқа давом кард. Дарс кай тамома мешавад?

2) Фил 100 сол умр мебинад, ки ин аз умри тимсоҳ 33, аз умри моҳии шӯртан 30 сол зиёд буда, бо умри сангпушт баробар аст. Умри ҳайвонҳоро муайян кунед. Кӣ аз ҳама зиёдтар умр мебинад? Умри кадом ҳайвонҳо бо ҳам баробар аст?

АСҶОРИ МИЛЛӢ (СОМОНӢ ВА ДИРАМ)

К.а

509. Ҳангоми 2 тангаи 50-дирамаро чамъ кардан мебинем, ки 100 ҳосил мешавад.

Дар хотир доред:

100 дирам = 1 сомонӣ аст.

Дар дохили 1 сомонӣ 100 дирам ҳаст.
Ё ин ки 1 сомонӣ = 100 дирам

510. Бо истифода аз расмҳои тангаҳои қурби гуногундошта: 1-дирама, 5-дирама, 10-дирама, 20-дирама ва 50-дирама микдорҳои гуногунро ҳосил кунед.

$$27 \text{ дирам} = \quad 51 \text{ дирам} = \quad 56 \text{ дирам} =$$

$$65 \text{ дирам} = \quad 70 \text{ дирам} = \quad 110 \text{ дирам} =$$

$$\text{Намуна: } 16 \text{ дирам} = 1 \text{ дирам} + 5 \text{ дирам} + 10 \text{ дирам}$$

511. Доир ба дирам ва сомонӣ бо як шарт ва савол масъала тартиб дода, бо амали ҷамъ ва тарҳ онро ҳал кунед.

Намуна:

1) Аҳмад 10 сомонӣ ва Раҳмат 20 сомонӣ дорад. Ҳардуи онҳо чанд сомонӣ доранд?

$$10 \text{ сомонӣ} + 20 \text{ сомонӣ} = \square \text{ сомонӣ}$$

2) Аҳмад 10 сомонӣ ва Раҳмат 20 сомонӣ дорад. Раҳмат аз Аҳмад чанд сомонӣ зиёд дорад?

$$20 \text{ сомонӣ} - 10 \text{ сомонӣ} = \square \text{ сомонӣ}$$

3) Аҳмад 10 сомонӣ ва Раҳмат 20 сомонӣ дорад. Аҳмад аз Раҳмат чанд сомонӣ кам дорад?

$$20 \text{ сомонӣ} - 10 \text{ сомонӣ} = \quad \text{сомонӣ}$$

512. Номбар кунед.

Чандто 1 сомонӣ 100 сомонӣ мешавад?

Чандто як сомонӣ 1000 сомонӣ мешавад?

Чандто 50 сомонӣ 100 сомонӣ мешавад?

Чандто 100 сомонӣ 1000 сомонӣ мешавад?

Чандто 10 - дирамӣ 1 сомонӣ мешавад?

513. Бародар аз бозор ба 10 сомонӣ себ, ба 10 сомонӣ анор, ба 10 сомонӣ банан харида, ба фурӯшанда 100 сомонӣ дод. Фурӯшанда чанд сомонӣ бармегардонад?

Ҳал:

$$10 \text{ сомони} + 10 \text{ сомони} + 10 \text{ сомони} = 30 \text{ сомони}$$

$$100 \text{ сомони} - 30 \text{ сомони} = 70 \text{ сомони}$$

514. Акбар ба 5 сомони тарбуз харид. Ҷ тангаҳои 1 сомони, 3 сомони ва 5 сомони дошт. 5 сомониро ба фурушанда дод. Чанд сомони боқӣ монд?

ҲУНҚУУШ. ВУХИДИ ЧЕНАКИ ҲУНҚУУШ

К.а

515. Амалӣ нишон диҳед. 50 л обро бо ёрии ин зарфҳо чӣ тарз чен кардан мумкин аст? Роҳҳои гуногуни ченкуниро шарҳ диҳед:

516. Дар раф 10 зарфи шишагии 2 – литраи мураббӯи биҳӣ буд. Модар аз фарзандаш хоҳиш кард, ки 4 зарф мураббӯи биҳӣ ва 2 зарф мураббӯи анҷир биёрад. Вақте ки фарзандаш баргашт модар аз вай пурсид, ки дар раф чанд литр мураббӯ монд? Барои ҳисоб ба фарзанд ёрии шумо лозим аст.

517. Барои аз мева тайёр кардани 90 л шарбат чанд банкаи 1-литра ё 2-литра ва ё зарфи шишагии 3-литра лозим аст?

518. 1) Аз кран об меҷакид. Дар як сония ду чакра меҷакад ва дар 12 дақиқа як стакан аз об пур мешавад. Агар кранро дар вақташ таъмир накунем, аз он дар як соат чӣ қадар об мерезад? Дар як шабонарӯз -чӣ? (5 стакан обро 1 л ҳисоб кунед).

2) Аз крани дигари вайрона об наҷакида, балки мерезад. Аз он

дар як шабонарӯз 180 л об мерезад. Аз ин кран дар 10 шабонарӯз чӣ қадар об беҳуда мерезад?

3) Агар ба назар гирем, ки дар як шабонарӯз як одам 100 л об сарф намояд (барои пухтани таом, нӯшидан, дастурӯшӯӣ, чомашӯӣ, оббозӣ), пас оби беҳуда рехтагӣ ба чанд нафар одам кифоя мекунад?

519. Дар ду зарф 78 л об буд. Вақте ки аз як зарф 12 л об гирифтанд, оби ҳар ду зарф баробар шуд. Дар ибтидо дар ҳар як зарф чанд литрӣ об буд?

САВОЛУ ҶАВОБ

Арзёбии дониш, малака ва маҳорати шифоҳии хонандагон пас аз омӯзиши боби ҳафтум

- 1 км чанд метр аст? 1 метр чанд миллиметр аст? 5 км чанд метр аст? 7000 м чанд километр мебошад?
2. Ҷадвали ченакҳои дарозиро гӯед.
3. Як тонна чанд килограмм аст? 1 тонна чанд сентнер? 1 сентнер чанд килограмм? 1 кг чанд грамм?
4. Килограмм аз грамм чанд маротиба калон аст. Дар 3000 кг чанд тонна ҳаст? Дар 400 кг чанд сентнер ҳаст?
5. Ҷадвали ченакҳои вазиро гӯед.
6. Як шабонарӯз чанд соат? Як дақиқа чанд сония аст?
7. Як сол чанд шабонарӯз аст? Як сол чанд моҳ аст? Як аср чанд сол аст?
8. Офтоб соати 6-и пагоҳӣ баромада, соати 7-и бегоҳӣ фуру рафт. Рӯз чанд соат давом кард?
9. Соли 2017 ба кадом аср тааллуқ дорад?
10. Речаи рӯзи худро гӯед.
11. Як сомонӣ чанд дирам аст? 10 сомонӣ - чӣ? 1000 сомонӣ - чӣ?
12. Дар 1 бидон 35 л равшан ҳаст. Дар 10 бидон чанд литр равшан ҳаст? Дар 100 бидон - чӣ? Дар 1000 бидон - чӣ?

ХУДАМРО МЕСАНЦАМ!

Дарси чамъбастӣ ва натиҷагирӣ аз боби ҳафтум

1. 2 800 см чанд детсиметр аст?
2. 4 см 5 мм чанд миллиметр аст?
3. Як километр чанд метр аст?
4. Як килограмм чанд грамм аст?
5. Як тонна чанд сентнер аст?
6. Як сол чанд моҳ мебошад?
7. Як соат чанд дақиқа аст?
8. Як шабонарӯз чанд соат аст?
9. Як сомонӣ чанд дирам аст?
10. Як литр чанд грамм аст?

11. Дӯзанда аз ҳар 10 м шоҳӣ 3 курта медӯхт. Вай аз 50 м шоҳӣ чандто чунин курта дӯхта метавонад?

12. Саодат 15 кг бодиринг ва як миқдори помидорро намакин карда, бодирингҳоро 3-килограммӣ ба банкаҳои калон ва помидорҳоро 2-килограммӣ ба банкаҳои хурд андохт. Миқдори банкаҳои бодиринг ба миқдори банкаҳои помидор баробаранд. Саодат чанд килограмм помидорро намакин кард?

13. Дар се моҳи тобистон дар осоишгоҳ ҳамагӣ 700 бача истироҳат кард, ки 220 нафари онҳо дар моҳи июн ва 280 нафарашон дар моҳи июл омада буданд. Моҳи август дар осоишгоҳ чанд нафар бача истироҳат кардааст?

14. Иваз кунед.

$$5 \text{ км} = 5\,000 \text{ м}$$

$$2 \text{ м} = 200 \text{ см}$$

$$3 \text{ см} = 30 \text{ мм}$$

$$9 \text{ км} =$$

$$7 \text{ м} =$$

$$5 \text{ см} =$$

$$3 \text{ км} =$$

$$4 \text{ м} =$$

$$7 \text{ см} =$$

$$4 \text{ км} =$$

$$6 \text{ м} =$$

$$9 \text{ см} =$$

15. Иваз кунед:

$$4\,000 \text{ м} = 4 \text{ км}$$

$$200 \text{ см} = 2 \text{ м}$$

$$50 \text{ мм} = 5 \text{ см}$$

$$7\,000 \text{ м} =$$

$$800 \text{ см} =$$

$$80 \text{ мм} =$$

$$10\ 000\ \text{м} = \quad 10\ 000\ \text{см} = \quad 130\ \text{мм} =$$

$$25\ 000\ \text{м} = \quad 1\ 600\ \text{см} = \quad 300\ \text{мм} =$$

16. Иваз кунед:

$$2\ \text{т} = 20\ \text{с} \quad 3\ \text{т} = 3\ 000\ \text{кг} \quad 2\ \text{с} = 200\ \text{кг}$$

$$5\ \text{т} = \quad 8\ \text{т} = \quad 3\ \text{с} =$$

$$6\ \text{т} = \quad 9\ \text{т} = \quad 4\ \text{с} =$$

$$7\ \text{т} = \quad 10\ \text{т} = \quad 5\ \text{с} =$$

17. Иваз кунед:

$$1\ \text{шабонарӯз} = 24\ \text{соат} \quad 60\ \text{дақиқа} = 1\ \text{соат} \quad 3\ \text{дақиқа} = 180\ \text{сония}$$

$$2\ \text{шабонарӯз} = \quad 120\ \text{дақиқа} = \quad 4\ \text{дақиқа} =$$

$$7\ \text{шабонарӯз} = \quad 360\ \text{дақиқа} = \quad 6\ \text{дақиқа} =$$

$$10\ \text{шабонарӯз} = \quad 240\ \text{дақиқа} = \quad 10\ \text{дақиқа} =$$

БОБИ VIII. МУОДИЛА ИФОДАҲОИ ҲАРФӢ

520. Ба чойи нуқтаҳо ададҳо гузошта, ифодаҳои ададӣ тартиб диҳед:

$$8\ 765 + \dots = 9\ 999 \quad 6\ 768 + \dots = 9\ 831$$

$$9\ 888 - \dots = 5\ 555 \quad 7\ 676 - \dots = 2\ 345$$

521. Ифодаҳои ададиро ҳисоб кунед:

$$(12 + 18) : 3 \quad (765 - 165) : 6 \quad (555 - 500) \cdot 5$$

522. Ифодаҳои ҳарфиро хонед:

$$26 + a \quad a + 52 \quad b - 18 \quad c - 64 \quad 98 - t$$

Ифодаи $26 + a$, чунин хонда мешавад: ҳосили ҷамъи ададҳои 26 ва a ; адади 26-ро ба a воҳид зиёд кардан; $26 -$ ҷамъшавандаи якум, a -ҷамъшавандаи дуюм.

523. Дар ифодаи ҳарфӣ ба чойи ҳарф қимат гузошта мешавад. Агар $a = 24$ бошад, қимати ифодаи $26 + a$ ба 50

баробар мешавад, яъне $26 + a = 50$. Ба ҷойи ҳарфҳо қиматҳои гуногун гузоштан мумкин аст: $a = 10, 20, 5, 70, 100$; a, b, c, t - ҳарфҳои хурди латинӣ буда, ҳарфҳо чунин хонда мешавад: a (a), b ($bэ$), c ($се$), t ($тэ$).

524. Ифодаҳоро хонед ва ба ҷойи ҳарфҳо қимати ҳарфҳоро гузошта ҳисоб кунед:

$$a + 900, a + 1\,000, a + 543, a + 985$$

$$a = 100, 543, 285, 2\,345$$

Намуна: $100 + 900 = 1000$

525. Қимати ифодаҳои ҳарфиро ёбед:

$$a \cdot b \quad a : b \quad a = 15 \quad b = 3, 5$$

$$81 : b \quad 81 \cdot b \quad 100 \cdot b \quad 100 : b$$

526. Ифодаҳои ададиро ҳисоб кунед:

$$(18 + 12) : 3 \quad (765 - 165) : 6 \quad (15 \cdot 4) : 6$$

527. Ифодаи $c + b$ -ро хонед. Фаҳмонед, ки агар $c = 680$, $b = 260$ бошад, қимати ин ифодаро чӣ тавр ёфед?

528. Қимати ифодаи $a \cdot b$ - ро ҳангоми:

$$a = 30 \text{ ва } b = 140$$

$$a = 280 \text{ ва } b = 20 \text{ будан ёбед.}$$

529. Ифодаҳои ҳарфиро хонед, ба ҷойи ҳарф қимат гузошта ҳисоб кунед:

$$c + 5\,432, \quad k + 5\,890, \quad o - 1\,258, \quad h - 2\,314, \quad a \cdot 8 \quad b : 10$$

530. Ҷамъшавандаи якум (c) = 30 буда, ҷамъшавандаи дуюм $k = 90, 85, 82, 78$ аст. Иббот кунед, ки:

$$c + k = 120, 115, 112, 108.$$

531. Қимати ифодаҳои $a + 822$, $a - 45$, $a \cdot 1$, $a : 9$ -ро ҳангоми $a = 54$ будан ҳисоб кунед:

532. Шарҳ дода, ҳисоб кунед:

Шарҳ:

a – зарбшаванда

b – зарбкунанда

$a \cdot b$ – зарбшавандаҳо, агар $a = 48$, $b = 2$ бошад барои ёфтани ҳосили зарби ин ададҳо, аввал 2-ро ба 4 зарб намуда, 8 даҳӣ (80), баъд 2-ро бо 8 зарб намуда 16-ро ҳосил мекунем ва 80-ро бо 16 ҳам намуда 96 ҳосил мекунем.

533. Диаграмма бояд адади косоҳои хӯроки яқум, дуҷум ва сеҷумро тасвир кунад. Бинобар он дар вай се сутун мешавад. 1 катак 1 косаро тасвир кунад.

Масъала тартиб дода, дар диаграмма тасвир кунед.

534. Ифодаи $50 + a$ -ро хонед. Чунин ду қимати ҳарфи a -ро нишон диҳед, ки як сумма аз дигараш 12 воҳид зиёд шавад.

ЁҲТАНИ ҶАМЪШАВАНДАИ НОМАЪЛУМ

535. Як баста 18 дафтар дошт. Миқдори дафтарҳои бастаи дигар номаълум. Агар ду баста ҳамагӣ 42 дафтар бошад, дар бастаи дуҷум чанд дафтар ҳаст ?

$$18 + x = 42$$

Ҷамъшавандаи яқум - 18

Ҷамъшавандаи дуҷум - x

Сумма – 42

$$18 + x = 42$$

$$x = 42 - 18$$

$$x = 24$$

$$\text{Санҷиш: } 18 + 24 = 42$$

$$42 = 42$$

536. Чамъшавандаи якум – 17, чамъшавандаи дуум номаълум, сумма – 44. Муодила тартиб дода, ҳал мекунем:

$$17 + x = 44$$

Аз сумма чамъшавандаи маълумро тарҳ кунем, чамъшавандаи номаълум ҳосил мешавад.

$$17 + x = 44$$

$$x = 44 - 17$$

$$x = 27$$

$$\text{Санчиш : } 17 + 27 = 44$$

$$44 = 44$$

537. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$x + 4470 = 8\ 000 \quad 2\ 546 + x = 5\ 862 \quad x + 1\ 450 = 6\ 797$$

538. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$$34\ 650 + 34\ 034$$

$$7\ 560 - 2\ 393$$

$$13\ 170 + 12\ 348$$

$$34\ 692 - 12\ 366$$

539. Ба ҷойи каттакҳо ададҳое гузоред, ки баробарии дуруст ҳосил шавад.

$$98 - \square 3 = 2 \square$$

$$98 - 7 \square = \square 5$$

$$48 - \square 4 = 2 \square$$

$$48 - 2 \square = \square 4$$

К.а

540. Муодилаҳо тартиб дода, ҳал кунед:

Чамъшаванда	1505	x	1910	1574
Чамъшаванда	x	1320	x	x
Ҳосили чамъ	2250	1670	10000	2879

541. Ҳисоб кунед:

$$12 \cdot 12$$

$$64 : 32$$

$$20 \cdot 30$$

$84 : 17$

$19 \cdot 19$

$58 : 29$

542. Суммаи тарафҳои квадрат ба 20 см баробар аст. Тарафи квадрати муайян кунед.

543. Муодила тартиб дода, онро ҳал кунед:
Сураїё 10 дона дафтари x - дирамӣ харида, ба фурӯшанда 5 сомонӣ дод. 1 дафтар чанд дирам аст?

544. Муодила тартиб дода, ҳал кунед.

Нарх	Миқдор	Арзиш
22 - сомонӣ	78 кг	x - сомонӣ
x - сомонӣ	10 кг	150 сомонӣ
34 - сомонӣ	x кг	68 сомонӣ

545. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$x + 754 = 1\,979$

$48\,070 + x = 89\,765$

$x + 3\,784 = 3\,784$

$5\,549 + x = 11\,287$

546. Адади фикркардашударо ёбед:

$32 + \square + 800 = 1\,000$

$64 + \square + 800 = 1\,000$

Савол:

Ба хотир оред, ки чамъшавандаи номаълум чӣ тавр ёфта мешавад?

Ҷавоб:

Барои ёфтани чамъшавандаи номаълум аз сумма чамъшавандаи маълумро тарҳ кардан лозим аст.

ЎФТАНИ ТАРҲШАВАНДАИ НОМАЪЛУМ

547. Муодилаи $x - 200 = 310$ -ро ҳал мекунем, яъне тарҳшавандаи номаълумро меёбем. Ба фарқ тарҳшавандаро ҳам мекунем

$$x = 310 + 200 \quad x = 510 \quad \text{Санчиш: } 510 - 200 = 310 \\ 310 = 310$$

548. Муодилаҳоро ҳал карда санҷед:

$$x - 80 = 280 \quad x - 360 = 660 \\ x - 360 = 900 \quad x - 200 = 800$$

К.а

549. Аз рӯйи ҷадвал муодилаҳо тартиб дода, ҳал кунед:

Тарҳшаванда	x	x	x	x
Тарҳқунанда	1505	1320	1910	1574
Фарқ	1250	1570	3060	2325

550. Муқоиса кунед:

$$867 + 12 \cdot 12 * 64 : 32 + 20 \cdot 30 \quad 1758 - 29 * 19 \cdot 19$$

551. Муодила тартиб дода, ҳал кунед:

Дар сабад як миқдор чормағз буд. Баъди он ки аз сабад 27-то чормағз гирифтанд, дар он 75-то чормағз монд. Дар сабад чандто чормағз буд?

552. Суммаи тарафҳои квадрат 12 см аст. Тарафҳои чунин квадратро ёбед ва кашед.

553. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$x - 6954 = 8740 \quad x - 5473 = 7145 \\ x - 3217 = 6754 \quad x - 3234 = 6273$$

554. Аз рӯйи чадвал муодилаҳо тартиб дода, онҳоро ҳал кунед:

Тарҳшаванда	x	x	x	x
Тарҳкунанда	1 505	1 320	3 400	4 573
Фарқ	2 505	4 670	7 547	9 695

555. Муодила тартиб дода, онро ҳал кунед:
Машина якчанд сомонӣ пул дошт. \bar{U} ба 80 сомонӣ зочаю тӯб харида, дид, ки 25 сомониаш боқӣ монд. Машина аввал чанд сомонӣ пул дошт?

Савол:

Тарҳшавандаи номаълумро чӣ тавр меёбанд?

Ҷавоб:

Барои ёфтани тарҳшавандаи номаълум ба фарқ тарҳкунанда чамъ карда мешавад.

ЁФТАНИ ТАРҲКУНАНДАИ НОМАЪЛУМ

556. Тарзи ҳалро шарҳ диҳед:

$$360 - x = 100$$

$$x = 360 - 100$$

$$x = 260$$

$$\text{Санчиш: } 360 - 260 = 100$$

$$100 = 100$$

Дар муодилаи $360 - x = 100$ адади 360 - чиро ифода мекунад?

Адади 100-чӣ? 260 тарҳкунандаи номаълум, яъне x аст.

Барои ёфтани тарҳкунандаи номаълум аз тарҳшаванда фарқ тарҳ карда мешавад.

557. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$\begin{array}{ll} 9\ 840 - x = 4\ 321 & 6\ 704 - x = 2\ 532 \\ 5\ 389 - x = 3\ 987 & 3\ 211 - x = 1\ 234 \end{array}$$

558. Писарак 81 сомонӣ пул дошт. \bar{U} ба якчанд сомонӣ яхмос харид, баъди ин 75 сомонӣ пулаш монд. Яхмос чанд сомонӣ будааст?

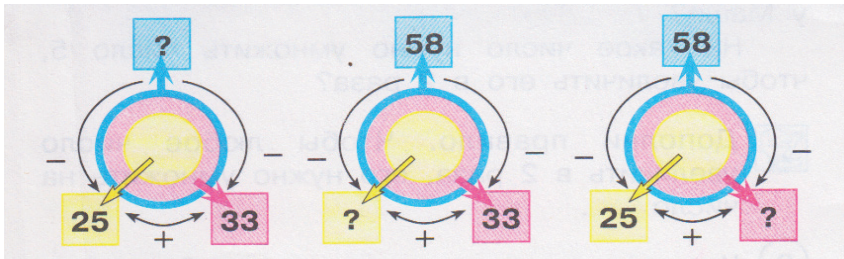

559. Навишти масъалаи зеринро дида бароед.

Баъд аз он, ки аз сабад 26 кг олу гирифтанд, дар он боз 17 кг олу боқӣ монд. Аввал дар сабад чанд килограмм олу буд?

560. Се нақшаро муқоиса кунед. Оё онҳо ягон фарқ доранд?

Яке аз онҳо нақшаи муодилаи $x - 25 = 33$ аст. Ин нақшаро нишон диҳед ва муодиларо ҳал кунед.

561. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$\begin{array}{lll} 6\ 754 - x = 125 & x + 500 = 505 & x - 10 = 100 \\ 9\ 825 - x = 987 & 500 + x = 505 & 100 - x = 100 \\ 7\ 894 - x = 546 & 450 + x = 780 & x - 225 = 465 \\ 5\ 972 - x = 495 & x + 450 = 770 & 465 - x = 225 \end{array}$$

562. Мисолҳоро хаттӣ ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} +25445 \\ \underline{+4621} \end{array} \quad \begin{array}{r} +34005 \\ \underline{+1864} \end{array} \quad \begin{array}{r} +61122 \\ \underline{+1235} \end{array} \quad \begin{array}{r} +45377 \\ \underline{+1263} \end{array} \quad \begin{array}{r} +27049 \\ \underline{+2384} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \underline{25412} \\ \underline{4654} \end{array} \quad \begin{array}{r} \underline{34552} \\ \underline{1864} \end{array} \quad \begin{array}{r} \underline{61352} \\ \underline{1232} \end{array} \quad \begin{array}{r} \underline{45378} \\ \underline{1236} \end{array} \quad \begin{array}{r} \underline{27569} \\ \underline{2368} \end{array}$$

563. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{lll} 7 \cdot 5 \cdot 12 & 81 : 9 : 3 & 8 \cdot 8 + 2 \cdot 645 \\ 6 \cdot 6 \cdot 22 & 72 : 9 : 4 & 7 \cdot 945 - 7 \cdot 8 \end{array}$$

564. Баъди он, ки дар шахр 20 хонаи нав сохтанд, шумораи хонаҳо ба 152 расид. Аввал дар шахр чанд хона буд?

Савол:

- Тарҳкунандаи номаълум чӣ тавр ёфта мешавад?

Ҷавоб:

- Барои ёфтани тарҳкунандаи номаълум аз тарҳшаванда фарқро тарҳ кардан лозим.

ЁФТНИ ҲАМЗАРБИ НОМАЪЛУМ

565. Зарбшаванда номаълум, зарбкунанда 10 аст. Агар ҳосили зарб 50 бошад, муодила тартиб дода ҳал кардан мумкин аст?

$$x \cdot 10 = 50 - \text{муодила}$$

$$x = 50 : 10$$

$$x = 5$$

$$\text{Санчиш: } 5 \cdot 10 = 50$$

$$50 = 50$$

Барои ёфтани ҳамзарби номаълум ҳосили зарб ба ҳамзарби маълум тақсим карда мешавад.

566. Ҳисоб кунед. Чиро мушоҳида кардед?

$$\begin{array}{lllll} 10 \cdot 5 & 2 \cdot 50 & 1 \cdot 100 & 4 \cdot 100 & 1 \cdot 000 \cdot 2 \\ 5 \cdot 10 & 50 \cdot 2 & 100 \cdot 1 & 100 \cdot 4 & 2 \cdot 1000 \end{array}$$

$$100 \cdot x = 500 \quad x \cdot 4 = 400 \quad x \cdot 4 = 32 \quad 6 \cdot x = 54$$

$$x \cdot 100 = 500 \quad 5 \cdot x = 35 \quad 3 \cdot x = 72 \quad x \cdot 8 = 800$$

Намуна: $25 \cdot x = 100$

$$x = 100 : 25$$

$$x = 4$$

Санчиш: $25 \cdot 4 = 100$

$$100 = 100$$

567. Барои хонаи истирохат дар 10 қуттӣ 90 кг ангур оварданд. Дар ҳар як қуттӣ чанд килограмм ангур буд?

$$10 \cdot x = 90$$

568. Муодила тартиб дода ҳал кунед:

1) Дар чарогоҳ 80 сар гову гӯсфандон мечариданд. Агар 22 сар гов бошад, дар рама чанд сар гӯсфанд буд?

2) Нодир дар боғи хонаашон якчанд бех ниҳоли анҷир шинонд. Замир бошад 8 маротиба зиёдтар аз Нодир ниҳоли анор шинонд. Ҳамагӣ онҳо 16 бех дарахт шинонданд. Нодир чанд ниҳол шинондааст?

569. Муодилаҳоро ҳал кунед.

$$x \cdot 3 = 96$$

$$2 \cdot x = 32$$

$$x \cdot 6 = 54$$

$$x \cdot 8 = 16$$

$$x \cdot 8 = 64$$

$$5 \cdot x = 35$$

$$x \cdot 44 = 88$$

$$50 \cdot x = 100$$

$$x \cdot 14 = 84$$

$$x \cdot 22 = 66$$

$$12 \cdot x = 96$$

$$x \cdot 12 = 84$$

570. Ба масъалаҳо муодила тартиб диҳед:

1) Дар ду халта 80 кг ғалла ҳаст. Агар халтаи якум 40 кг бошад, дар халтаи дуюм чӣ қадар ғалла ҳаст?

2) Дар як халта 40 кг ғалла ҳаст. Дар ду халта 80 кг ғалла ҳаст. Дар халтаи дуюм чанд килограмм ғалла ҳаст?

3) Якчанд килограмм ғалларо ба ду халта баробар андохтанд, ки ҳар ду халта 80 кг аст. Ба як халта чанд килограмм ғалла андохтанд?

Савол:

Ба ёд оред, ки ҳамзарби номаълум чӣ тавр ёфта мешавад?

Ҷавоб:

Барои ёфтани ҳамзарби номаълум ҳосили зарбро ба ҳамзарби маълум тақсим кардан лозим аст.

ЁҲТАНИ ТАҚСИМШАВАНДАИ НОМАЪЛУМ

571. Баробарии зерин $12 : 2 = 6$ чунин хонда мешавад: ҳосили тақсими ададҳои 12 ва 2 ба 6 баробар аст; адади 12-ро 2 маротиба кам карда, 6-ро ҳосил кардем; 12-тақсимшаванда, 2-тақсимкунанда, 6-ҳосили тақсим мебошад.

Агар ба ҷойи 12 «х» нависем муодилаи $x : 2 = 6$ ҳосил мешавад. Дар муодила тақсимшаванда номаълум аст.

Барои ёфтани тақсимшавандаи номаълум ҳосили тақсимиро ба тақсимкунанда зарб кардан лозим аст.

$$x : 2 = 6$$

$$x = 6 \cdot 2$$

$$x = 12$$

Санҷиш:

$$12 : 2 = 6$$

$$6 = 6$$

572. Номи ададҳоро гуфта муодилаҳоро ҳал кунед:

$$x : 3 = 10$$

$$x : 4 = 6$$

$$x : 2 = 9$$

$$x : 5 = 6$$

$$x : 6 = 7$$

$$x : 7 = 3$$

$$x : 2 = 9$$

$$x : 5 = 8$$

$$x : 8 = 7$$

$$x : 6 = 6$$

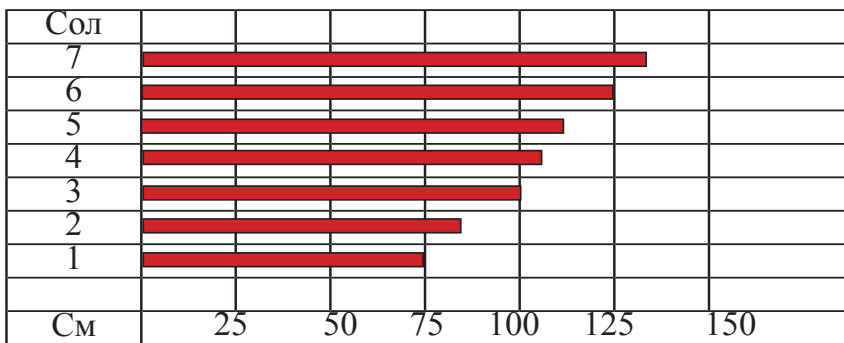
$$x : 9 = 9$$

$$x : 6 = 9$$

573. Қади Маҳинаро бо метру сантиметр ифода кунед:

Мо мебинем, ки дар чорсолағӣ қади Маҳина тахминан ба 110 см ва дар 7 - солағӣ ба 132 см баробар буд. Дар 1,2,3,5,6 - солағӣ қади Маҳина ба чанд сантиметр баробар аст?

574. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$x : 2 = 10 \quad x : 4 = 20 \quad x : 10 = 10$$

575. Муодиларо ҳал кунед:

$$\begin{array}{ll} x : 3 = 30 & x : 25 = 3 \\ x : 10 = 90 & x : 16 = 4 \\ x : 18 = 16 & x : 74 = 5 \end{array}$$

576. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{llll} 1) \quad 100 : 2 & 8 \cdot 12 & 75 : 25 & 44 \cdot 5 \\ \quad 80 : 2 & 18 \cdot 18 & 51 : 17 & 96 : 16 \\ \quad 50 \cdot 3 & 64 \cdot 16 & 48 : 16 & 36 : 18 \end{array}$$

2) Тақсими бақиядорро ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} 999 \overline{)99} \quad 100 \overline{)9} \quad 43 \overline{)2} \quad 47 \overline{)5} \quad 36 \overline{)5} \end{array}$$

3) Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$\begin{array}{lll} x : 48 = 8 & x : 50 = 7 & x : 40 = 6 \\ x : 99 = 10 & x : 32 = 2 & x : 66 = 3 \end{array}$$

ЁФТАНИ ТАҚСИМКУНАНДАИ НОМАЪЛУМ

577. Муодилаи $8 : x = 2$ – ро ҳал мекунем, яъне тақсимкунандаи номаълумро меёбем.

$$\begin{aligned}8 : x &= 2 \\ x &= 8 : 2 \\ x &= 4\end{aligned}$$

Барои ёфтани тақсимкунандаи номаълум тақсимшаванда ба ҳосили тақсим тақсим карда мешавад.

578. Муодилаҳои $x : 8 = 7$ ва $56 : x = 7$ чӣ монандӣ ва чӣ фарқ доранд?

Дар муодилаи якум тақсимшаванда, дар муодилаи дуюм тақсимкунанда номаълум аст. Ҳосили тақсим якхела аст. Агар тақсимкунанда номаълум бошад, тақсимшаванда (56)-ро ба ҳосили тақсим (7) тақсим мекунем:

$$\begin{array}{ll}56 : x = 7 & \text{Санчиш:} \\ x = 56 : 7 & 56 : 8 = 7 \\ x = 8 & 7 = 7\end{array}$$

579. Муодилаҳои зеринро ҳал кунед:

$$\begin{array}{lll}24 : x = 6 & 36 : x = 9 & 48 : x = 8 \\ 54 : x = 9 & 27 : x = 3 & 49 : x = 7\end{array}$$

580. Ду чома 64 сомони меистад, як чома чанд сомони аст?

581. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$\begin{array}{llll}16 \cdot x = 32 & 42 : x = 7 & 81 : x = 9 & 30 : x = 5 \\ 20 \cdot x = 40 & 40 : x = 5 & 64 : x = 8 & x : 5 = 50\end{array}$$

582. Баландии бинои 6-ошёна ба 18 метр баробар аст. Баландии як қабати он чанд метр аст?

583. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$\begin{array}{lll}16 + x = 32 & 32 - x = 16 & x - 16 = 32 \\ 5 \cdot x = 40 & 40 : x = 5 & x : 8 = 40\end{array}$$

Савол:

– Тақсимшавандаи номаълум ва тақсимкунандаи номаълум чӣ тавр ёфта мешавад?

Ҷавоб:

– Барои ёфтани тақсимшавандаи номаълум ҳосили тақсимро бо тақсимкунанда зарб кардан лозим.

– Барои ёфтани тақсимкунандаи номаълум тақсимшавандаро ба ҳосили тақсим бояд тақсим кард.

К.а

584. Дар тахтаи синф ва дафтар росткунҷаи тарафҳояш 4 см ва 2 см тасвир кунед.

585. Хаттӣ ҳисоб кунед ва санҷед:

$$\begin{array}{r} 75\ 420 \\ - 34\ 815 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 63\ 247 \\ + 53\ 689 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 42\ 574 \\ + 34\ 798 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 88 \quad 99 \overline{) 33} \\ \underline{\quad 24} \end{array}$$

586. Ин шаклҳо чӣ ном доранд?

587. Росткунҷаҳо тасвир кунед ва кунҷҳоро нишон диҳед.

588. Шифохӣ:

$$x : 3 = 10$$

$$x : 4 = 6$$

$$x : 2 = 9$$

$$x : 5 = 6$$

$$x : 6 = 7$$

$$x : 7 = 3$$

$$48 : x = 6$$

$$81 : x = 9$$

$$36 : x = 6$$

$$64 : x = 8$$

$$99 : x = 3$$

$$12 : x = 4$$

МАСЪАЛАҲОИ БАРӢАКС

589. 1) Омина дар як дақиқа 45 калима, Муҳаммад 48 калима китоб хонд. Онҳо ҳамагӣ дар як дақиқа чанд калима китоб хонданд?

Навишти кӯтоҳи масъала:

Ҳал:

Омина – 45 калима

$$45 + 48 = \square$$

Муҳаммад – 48 калима

Ҷавоб: \square калима

Ҳамагӣ – ? калима

2) Омина ва Муҳаммад 93 калима китоб хонданд. Омина 45 калима китоб хонд. Муҳаммад чанд калима китоб хонд?

$$93 - 45 = \square$$

Ҷавоб: \square калима

3) Омина ва Муҳаммад 93 калима китоб хонданд. Муҳаммад 48 калима китоб хонд. Омина чанд калима китоб хонд?

$$93 - 48 = \square$$

Ҷавоб: \square калима

Ду масъалаи охирин нисбат ба масъалаи якум,
масъалаи баръакс номида мешавад.

590. 1) Барои хонандагони синфҳои сеюми вилоят 45 000 нусха китоби дарсии математика ва 43 000 нусха китоби дарсии суруд оварданд. Ба вилоят ҳамагӣ чанд нусха китоби дарсӣ оварданд?

2) Барои хонандагони синфҳои сеюми вилоят 88 000 нусха китоби дарсии математика ва суруд оварданд, ки аз он 45 000 нусха китоби математика аст. Китоби суруд чанд нусха аст?

3) Барои хонандагони синфҳои сеюми вилоят 88 000 нусха китоби дарсии математика ва суруд оварданд, ки 43 000-и он китоби суруд буд. Китоби математика чанд нусха аст?

591. Ҳалли масъалаҳоро шарҳ диҳед:

1) Аз гӯшаи китоби синф 36-то китоб доданд, баъд дар гӯша 50 китоб монд. Дар гӯшаи китоб чандто китоб буд?

Н.к.м:	Ҳал:
Буд – x китоб	$x - 36 = 50$
Доданд – 36 китоб	$x = 50 + 36$
Монд – 50 китоб	$x = 86$

Ҷавоб: 86-то китоб

2) Дар гӯшаи китоби синф 86-то китоб буд. Якчанд китобро ба хонандагон доданд. Дар гӯша 50 китоб монд. Ба хонандагон чанд китоб доданд?

Н.к.м:	Ҳал:
Буд – 86 китоб	$86 - x = 50$
Доданд – x китоб	$x = 86 - 50$
Монд – 50 китоб	$x = 36$

Ҷавоб: 36 китоб

592. Ҳалли масъалаи зеринро бо муодила нависед.

Баъд аз он ки аз сабад 8 нонро гирифтанд, дар он боз 22 нон боқӣ монд. Аввал дар сабад чанд нон буд?

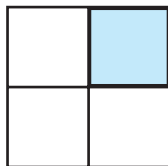
593. Аз рӯйи муодилаҳои зерин масъалаҳо тартиб диҳед:

$x - 15 = 42$	$x + 15 = 42$
$x : 9 = 81$	$72 : x = 9$

ЁҲТАНИ ҲИССАИ АДАД

594. Кадом ҳиссаи квадрат ранг карда шудааст?

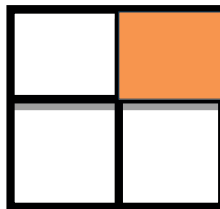
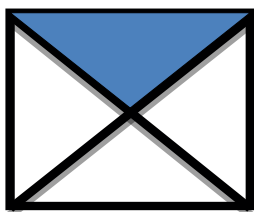

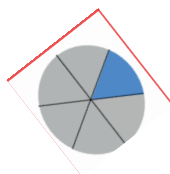
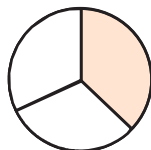
595. Порча ба чанд ҳиссаи баробар тақсим карда шудааст?

596. Кадом ҳиссаи росткунча ранг карда шудааст?

597. Номбар кунед:

1) Ҳисоб кунед, ки ҳар як доира ба чанд ҳиссаи баробар тақсим шудааст.

2) Ба дафтарадон доирае кашида, аз чор 3 ҳиссаи онро ранг кунед.

598. Нависед, ки кадом ҳиссаи росткунча ранг карда шудааст.

Кадам ҳиссааш не?

599. Дар рӯи миз 20-то чӯбча гузored: аз дах 7 ҳиссаи онро чудо кунед; аз дах 2 ҳиссаи он чанд чӯбча мешавад?

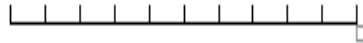
600. Хонед.

1) Аз нуҳ 1, 2, 3, 4, 5, 7, аз се 1, 2 ҳиссаи квадратро нишон диҳед.

2) Аз нуҳ 1 ва аз се 1, аз нуҳ 2 ва аз се 2 ҳиссаи квадратро муқоиса кунед.

601.

1) Аз даҳ 2; аз даҳ 3;..... аз даҳ 10 ҳиссаи порчаро нишон диҳед.

2) Аз панҷ 2 ва аз даҳ 3 ҳиссаи порчаро муқоиса кунед.

Барои ёфтани ҳиссаи адад ададро ба миқдори умумии ҳиссаҳо тақсим карда, натиҷа ба ҳиссаи талаб кардашуда зарб карда мешавад.

Масалан, аз панҷ 3 ҳиссаи адади 15 чунин ҳисоб карда мешавад; Адади 15 ба адади 5 тақсим карда шуда, натиҷа ба адади 3 зарб карда мешавад. $15 : 5 \cdot 3 = 3 \cdot 3 = 9$. Аз панҷ 3 ҳиссаи адади 15 ба 9 баробар аст.

602. Шифоҳӣ:

1) Аз ду 1 ҳиссаи километр чанд метр аст? Аз чор 3 ҳиссааш-чӣ?

2) Аз ду 1 ҳиссаи соат чанд дақиқа аст? Аз чор 1 ҳиссааш-чӣ?

3) Аз чор 1 ҳиссаи шабонарӯз чанд соат аст? Аз ҳашт 2 ҳиссааш чӣ?

ЁФТНИ АДАД АЗ РҶИИ ҲИССА

603. Шифоҳӣ:

Аз ду як ҳиссаи адад 4 аст. Худи адад ба чанд баробар аст? Чоряки адад ба 6 баробар аст. Ададро ёбед. Чоряки дарозии порча 2 см аст. Дарозии порчаро ёбед.

604. Дарс аз се 2 Ҳиссаи соат ва танаффус аз шаш 1 Ҳиссаи соат давом кард. Ду дарсу танаффус чанд дақиқа давом мекунад?

Барои ёфтани адад аз рӯи як Ҳиссаи додашуда Ҳиссаи ададро ба миқдори умумии Ҳиссаҳо зарб мекунем. Масалан, сеяки адад ба панҷ баробар аст. Ададро ёбед: $5 \cdot 3 = 15$

Барои ёфтани адад аз рӯи якчанд Ҳиссаи додашуда аввал як Ҳиссаи ададро муайян карда, баъд онро ба миқдори умумии Ҳиссаҳо зарб мекунем. Масалан, аз чор 3 Ҳиссаи адад ба 9 баробар аст. Ададро ёбед $9 : 3 \cdot 4 = 3 \cdot 4 = 12$

605. Дар табақча қанд буд. Вақте, ки бачаҳо қандро хӯрданд, дар табақча 4 дона қанд монд. Ин сеяки қанд аст. Дар табақча чандто қанд буд? $3 \cdot 4 = \square$

606. Дар мактаб 272 нафар хонандагони болаёқат соли таҳсилро бо баҳои аъло хатм карданд, ки онҳо аз шаш 2 Ҳиссаи хонандагон мебошанд. Шумораи хонандагони муассисаро ёбед. $272 : 2 \cdot 6 = \square$

607. Аз чор 3 Ҳиссаи хонандагони синф 18 нафар. Дар синф чанд нафар хонанда меҳонад? $18 : 3 \cdot 4 = \square$

608. Нисфи адад ба 50 баробар аст. Адад ба чанд баробар аст?

609. Нисфи адад ба 4,6,8,10,12,14,16,18 баробар аст. Ададҳоро муайян кунед.

610. Ҳисоб кунед:

$$45\ 264 + 22\ 452$$

$$418 + 61\ 754$$

$$99\ 999 + 999$$

$$19\ 823 + 75\ 480$$

$$418 + 18\ 173$$

$$88\ 888 - 888$$

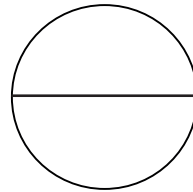
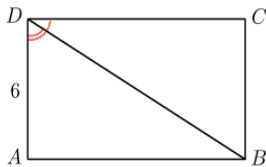
$$36\ 213 + 15\ 379$$

$$999 + 11\ 111$$

$$89\ 745 - 14\ 652$$

611. Кадом шаклҳо ба ду қисми баробар ҷудо карда шудааст?

612. Дар синфи 4-ум 28 нафар хонандагон буда, аз ду 1 ҳиссаи онҳо писархоянд. Духтарҳо чанд нафаранд?

613. Дар ду синф 48 нафар хонандагон меҳонанд. Аз чор 2 ҳиссаи онҳо духтархоянд. Писарон чанд нафар?

614. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} + 45 \\ \underline{23} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 37 \\ \underline{10} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 112 \\ \underline{1120} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 63 \\ \underline{418} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \underline{245} \\ \underline{146} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \underline{8452} \\ \underline{8146} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \underline{532} \\ \underline{72} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \underline{459} \quad \underline{317} \\ \underline{146} \quad \underline{123} \end{array}$$

615. Ифодаҳои додашударо дар сутун навишта, ҳисоб кунед:

$$99\ 938 + 370$$

$$238 + 475$$

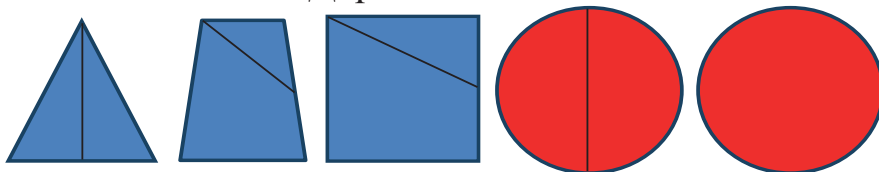
$$754 - 739$$

$$67\ 754 + 5\ 800$$

$$549 + 248$$

$$462 - 185$$

Дар вақти холӣ.

САВОЛУ ҶАВОБ

Арзёбии дониш, малака ва маҳорати шифоҳии хонандагон пас аз омӯзиши боби ҳаштум

1. Ифодаҳои ҳарфӣ аз ифодаҳои ададӣ бо чӣ фарқ меkunанд? Ифодаи ададӣ ва ифодаи ҳарфӣе гӯед.
2. 1) Барои ёфтани чамъшавандаҳои номаълум аз кадом амал истифода мекунанд?
2) Барои ёфтани зарбшавандаҳои номаълум-чӣ?
3. 1) Барои ёфтани тарҳшаванда ва тарҳкунандаи номаълум аз кадом амалҳо истифода мекунанд?
2) Барои ёфтани тақсимшаванда ва тақсимкунандаи номаълум кадом амалҳоро истифода мекунанд?
4. Ҳангоми ҳалли муодила чиро ба назар мегиранд?
5. 1 сомонӣ чанд дирам мешавад? Аз чор 1 ҳиссаи як сомонӣ чанд дирам мешавад.
6. 1 тонна чанд сентнер мешавад? Аз даҳ як ҳиссаи тонна-чӣ? Аз даҳ се ҳиссаи тонна-чӣ?
7. Ба нисфи адади 10000 нисфи адади 1000-ро чамъ кунед.
8. Аз нисфи адади 100000 нисфи адади 10000-ро тарҳ кунед.
9. Нисфи адади 100-ро бо нисфи адади 1000 зарб кунед.
10. Аз чор 2 ҳиссаи нон калон аст ё аз ду як ҳиссаи нон?

ХУДАМРО МЕСАНҶАМ!

Дарси чамъбасти ва натиҷагирӣ аз боби ҳаштум

1. Қимати ифодаи ададии $a \cdot 42$, $v:7$, $v-a$ -ро аз ҷадвал истифода бурда ҳисоб кунед:

a	7	6	9	10	100
v	42	21	56	700	3500

2. Муодиларо ҳал кунед:

$$a + 275 = 800$$

$$k - 215 = 1250$$

$$b : 25 = 62$$

$$c \cdot 12 = 588$$

$$8012 - x = 5750$$

$$700 : x = 100$$

$$6280 + x = 10000$$

$$9015 - x = 4028$$

$$10 \cdot n = 450$$

$$15 : x = 1$$

$$388 + x = 500$$

$$679 : t = 97$$

3. Аз чор 3 ҳиссаи адади 7320-ро ёбед:

A. 5490

B. 9720

4. Аз адади 768 ҳаштяки онро тарҳ кунед:

A. 672

B. 96

5. Чор гурӯҳи бачагон дар чамъовариҳои гиёҳҳои доругӣ мусобиқа карданд.

Гурӯҳи якум 240 кг, гурӯҳи дуюм аз чор 1 ҳисса, гурӯҳи сеюм аз даҳ 7 ҳисса ва гурӯҳи чорумаш аз ҳашт 7 ҳиссаи гурӯҳи якумро чамъоварӣ карданд. Кадом гурӯҳ чойи дуюмро ишғол кард?

A. Гурӯҳи чорум

B. Гурӯҳи сеюм

6. Тақсимкунанда 60, ҳосили тақсим 150, тақсимшавандаро ёбед:

A. 9000

B. 900

7. Адади номаълумро ёбед:

$$a + 2300 = 6900$$

A. 4600

B. 9200

БОБИ IX. ЗАРБ ВА ТАҚСИМИ АДАДҲОИ БИСЁРРАҚАМА

ЗАРБИ АДАДҲОИ БО СИФР ТАМОМШАВАНДА БО АДАДИ ЯКРАҚАМА

616. $100 \cdot 4 = 400$ $2 \cdot 300 = 600$ $400 \cdot 2 =$

Барои 400-ро бо 2 зарб кардан 4-ро ба 2 зарб карда, ба тарафи рости адади ҳосилшуда ду сифрро менависем.

$$400 \cdot 2 = 800$$

$$4 \text{ садӣ} \cdot 2 = 8 \text{ садӣ}$$

617. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{ll} 5 \cdot 230 & 510 \cdot 4 \\ 6 \cdot 220 & 520 \cdot 4 \\ 7 \cdot 240 & 530 \cdot 4 \\ 8 \cdot 210 & 540 \cdot 4 \end{array}$$

618.

$$\begin{array}{lll} 100 \cdot 2 & 2000 \cdot 3 & 3000 \cdot 4 \\ 100 \cdot 2 & 3000 \cdot 3 & 4000 \cdot 2 \\ 4000 \cdot 3 & 5000 \cdot 4 & 1000 \cdot 5 \end{array}$$

619.

$$\begin{array}{llll} 200 \cdot 8 & 100 \cdot 9 & 800 \cdot 1 & 300 + 500 \\ 100 \cdot 7 & 300 \cdot 8 & 700 \cdot 1 & 900 - 400 \end{array}$$

Ададҳои бо сифр тамомшавандаро ба намуди ҳосили зарбе тасвир кардан мумкин аст, ки яке аз ҳамзарбҳо 10 ё 100 ё 1000 ва ҳоказо мебошад.

Масалан: $40 = 4 \cdot 10$; $700 = 7 \cdot 100$; $3200 = 32 \cdot 100$.

Ададҳоро бо ҳамин гуна ҳосили зарб иваз кунед:

$$80 \quad 400 \quad 6000 \quad 340 \quad 4300 \quad 72000$$

620. Ҳалли ин мисолҳоро фаҳмонед:

$$621 \cdot 30 = 621 \cdot (3 \cdot 10) = 621 \cdot 3 \cdot 10 = 18\ 630$$

Ҳалро ба таври зерин навиштан мумкин аст:

$$\begin{array}{r} 621 \\ \times 30 \\ \hline 18630 \end{array}$$

x	560	x	5600
	8		8
	4480		44800

Садиро бо сарҳад зарб мекунем, ду сифрро аз тарафи ростӣ он менависем.

621. Ҳисоб кунед:

$$200 \cdot 5 \quad 400 \cdot 2 \quad 500 \cdot 2 \quad 200 \cdot 3$$

$$\begin{array}{cccc} 100 \cdot 8 & 300 \cdot 3 & 200 \cdot 4 & 2 \cdot 400 \\ 370 \cdot 2 & 408 \cdot 2 & 303 \cdot 3 & 250 \cdot 4 \end{array}$$

621. Хоҷагиҳои деҳқонии “Ҳоҷӣ Неъмат” ва “Ватан” дар ҷамоати деҳоти Ҷӯра Раҳмонови шаҳри Турсунзода сардхонаи замонавӣ бунёд кардаанд, ки ғунҷоиши ҳар яке 500 тоннаро ташкил медиҳад. Маҳсулоти ду сардхона, ки ба Қазоқистону Қирғизистон ва Федератсияи Русия содирот мешавад, чанд тоннаро ташкил медиҳад?

623. Дарозии роҳи мошингарди Айнӣ – Панҷакент 113 км буда, он дар 3 сол бунёд гардид, ки самараи Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад, 31 адад пули хурду бузург ва иншооти зиёди ёрирасон сохта шудаанд. Роҳҳои мошингард, роҳҳои ҳавоӣ, роҳҳои оҳан, роҳҳои обӣ барои чӣ заруранд? 113 километрро бо метр ифода кунед.

ТАҚСИМИ АДАДҲОИ БО СИФР ТАМОМШАВАНДА БА АДАДИ ЯКРАҚАМА

624. Дар ифодаи $600 : 3 =$ аввал 6 даҳиро ба 3 ё, ки 6-ро ба 3 тақсим карда, 2-ро дар ҳосили тақсим навишта, сипас ду сифр навишта мешавад. $8000 : 4 = 2000$ $8 \text{ ҳазор} : 4 = 2 \text{ ҳазор}$ $2 \text{ ҳазор} = 2000$

Агар тақсимшаванда якчанд сифр дошта бошад, ададҳоро тақсим карда, дар охири ҳосили тақсим сифрҳои боқимонда навишта мешавад.

625. Ба намуди боло таъя карда, амалҳоро шифоҳӣ ҳисоб намоед:

$$600:2 \qquad 900:9 \qquad 400:2 \qquad 90000 : 9$$

$$\begin{array}{r} 400:4 \\ 900:3 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 300:3 \\ 800:8 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 800:4 \\ 700:2 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 2000 : 4 \\ 5000 : 5 \end{array}$$

Намуна:
$$\begin{array}{r} \underline{900} \overline{)3} \\ \underline{9} \quad \overline{)300} \\ 0 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \underline{800} \overline{)8} \\ \underline{8} \quad \overline{)100} \\ 0 \end{array}$$

626.
$$\begin{array}{r} 900 : 6 \\ 900 : 9 \end{array} \quad \begin{array}{r} 800 : 4 \\ 800 : 2 \end{array} \quad \begin{array}{r} 700 : 5 \\ 700 : 7 \end{array} \quad \begin{array}{r} 4000 : 8 \\ 1000 : 5 \end{array}$$

627. Ҳисобкуниро шарҳ диҳед:

$$\begin{array}{r} \underline{808} \overline{)2} \\ \underline{8} \quad \overline{)404} \\ 08 \\ - \quad 8 \\ \hline 0 \end{array}$$

Дар ин ҳолат ҳосили тақсимро ёфтани осон мешавад, яъне 808-ро ба 2 тақсим кардан қулай аст.

Дар ҳосили тақсим чаро дар мобайн, дар охир сифр навиштем?

$$\begin{array}{r} 404 : 2 \\ 505 : 5 \end{array} \quad \begin{array}{r} 909 : 3 \\ 208 : 2 \end{array} \quad \begin{array}{r} 250 : 5 \\ 350 : 5 \end{array} \quad \begin{array}{r} 360 : 6 \\ 640 : 8 \end{array}$$

К.а

628. Хоҷагии Баракат, ки хоҷагии серсоҳа аст, чорводорӣ, боғу тоқпарварӣ ривоч ёфтааст, соли равон бозори ҷумҳуриро арзон кард:

1 кг кишмиши сиёҳ – 2 сомонӣ

1 кг себи Ҳисорӣ – 2 сомонӣ

1 л шир – 2 сомонӣ

1 кг гӯшт – 25 сомонӣ

Аз далелҳои овардашуда масъалаҳо тартиб диҳед

629. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{ccccc} 120 : 3 & 270 : 3 & 330 : 3 & 440 : 4 & 20000 : 4 \\ 160 : 4 & 720 : 9 & 640 : 8 & 420 : 7 & 60000 : 3 \\ 900 : 2 & 800 : 4 & 600 : 6 & 500 : 2 & 70000 : 7 \end{array}$$

630. $150 : 3$ $240 : 6$ $320 : 4$ $360 : 9$
 $140 : 2$ $210 : 7$ $350 : 5$ $490 : 7$
 $120 : 3$ $250 : 5$ $320 : 8$ $560 : 8$

631. Дар сардхонаҳои замонавии хоҷагии деҳқонии “Боғи Сомон”-и шаҳри Турсунзода, ки деҳқони шинохта Ҳоҷӣ Камол сарварӣ дорад, аз 400 то 450 тонна маҳсулоти тару тоза ниғаҳдорӣ мешавад, ки тамоми сол бозори чумхуриро таъмин менамояд. Агар 450 тонна ангурро 10 - тоннагӣ ба бозори чумхурӣ тақсим намоем, ба чанд бозор мерасад?

632. Дар деҳаи Тойчии ҷамоати деҳоти Ҷӯра Раҳмонови шаҳри Турсунзода муассисаи таҳсилоти умумии рақами 119 қомат афрохтааст. Он аз 3 ошёна иборат буда, 64 синфхона дорад. Дар он 400 нафар фарзандони сокинони маҳаллаи навбунёд таҳсил менамоянд ки, 250 нафарашон аз оилаҳои ҷавон мебошанд. Ба масъала савол гузошта ҳал кунед.

633. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{cccc} 800 \cdot 8 & 270 \cdot 3 & 202 \cdot 2 & 65\,412 + 500 \cdot 2 \\ 900 : 9 & 270 : 3 & 202 : 2 & 43\,282 - 606 : 3 \end{array}$$

ЗАРБИ АДАДИ СЕРАҚАМА БА АДАДИ ЯКРАҚАМА

634. Тарзи ҳисобкуниро дида бароед. Зарби хаттии адади серақама бо адади якрақама монанди зарби адади серақама бо

$$\begin{array}{r} 243 \\ * \quad \underline{\quad 2} \\ 486 \end{array}$$

адади якрақама аст. Ҳисобкунии хаттӣ хеле осон аст. Нигаред, 2-ро бо 3 зарб кунем, 6 ҳосил мешавад. Онро зери воҳид менависем. 2-ро бо 4 зарб кунем, 8 ҳосил мешавад. Онро зери даҳӣ менависем. 2-ро бо 2 зарб кунем, 4 ҳосил мешавад. Онро зери садӣ менависем. 486 ҳосили зарб аст.

635. Тарзи ҳисоби $234 \cdot 2$ – ро дида бароед ва санҷед:

636. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$$120 \cdot 2$$

$$124 \cdot 4$$

$$124 : 4$$

$$124 \cdot 3$$

$$124 \cdot 5$$

$$124 : 2$$

637. Деҳқонони хоҷагии боғдорӣ ба 245 сабад 8-килограммӣ ангур канда, чой карданд. Онҳо ҳамагӣ чанд килограмм ангурро ба сабадҳо чой карданд?

638. Хоҷагии чорводорӣ рӯзи якум 286 л, рӯзи 2-юм 2 маротиба зиёд шир чӯшид. Хоҷагии чорводорӣ дар 2 рӯз чанд литр шир чӯшид?

639. Аз як гов дар як шабонарӯз 14 литр шир мечӯшанд. Ба ҳамин маҳсулноқӣ аз даҳ сар гов дар муддати як ҳафта чанд литр шир мечӯшанд? Ин масъаларо бо тарзҳои гуногун ҳал кунед:

640. Шарҳ диҳед:

$$\begin{array}{r} \times 32 \\ \quad 4 \\ \hline 128 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 182 \\ \quad 3 \\ \hline 546 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 86 \\ \quad 4 \\ \hline 344 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 325 \\ \quad 3 \\ \hline 975 \end{array}$$

641. Хатгї ҳисоб кунед. Аз компютер истифода баред.

$$\begin{array}{cccc} 415 \cdot 2 & 245 \cdot 3 & 32 \cdot 7 & 88 \cdot 6 \\ 318 \cdot 2 & 325 \cdot 3 & 32 \cdot 9 & 54 \cdot 5 \end{array}$$

642. Сокинон барои ободони шаҳр дар 2 қатор 250 ниҳоли арча, 270 бех ниҳоли тут, сафедор ва бед шинонданд. Сокинон ҳамагї чанд бех ниҳол шинондаанд?

643. Ҳисоб кунед:

$$231 \cdot 4 \quad 192 \cdot 5 \quad 4420 \cdot 2 \quad 315 \cdot 3$$

644. Дили одами калон дар як дақиқа ба ҳисоби миёна 65 маротиба мезанад. Дар 2 дақиқа-чї? Дар 10 дақиқа-чї?

645. Шарҳ диҳед.

$$\begin{array}{r} 254 \\ \times 3 \\ \hline 762 \end{array}$$

Тарзи ҳисобро дида бароед: $3 \cdot 4 = 12$. 2 воҳидро зери воҳид навиштем, 1 даҳї дар ёд. $3 \cdot 5 = 15$ бо 1 даҳии дарёддоштамон 16 мешавад. 6 даҳиро зери даҳї навиштем, 1 садї дар хотир $3 \cdot 2 = 6$ сadiи дар ёдро чамъ кардем, 7 садї шуд. Ҳосили зарб баробар ба 762.

646. Хатгї ҳисоб кунед, натиҷаро бо калкулятор санҷед:

$$\begin{array}{cccc} 325 \cdot 3 & 239 \cdot 3 & 145 \cdot 5 & 285 \cdot 3 \\ 198 \cdot 4 & 416 \cdot 2 & 176 \cdot 5 & 318 \cdot 2 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 84 \\ 7 \\ \hline 588 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 137 \\ 5 \\ \hline 685 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 124 \\ 8 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 32 \\ 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 232 \\ 4 \\ \hline \end{array}$$

647. Ба масъалаҳо савол гузошта, ҳал кунед.

1) Хоҷагии боғпарварӣ мушоҳида карда, ба чунин хулоса омад: Дарахти шафтолу 240 бех, зардолу 2 маротиба зиёд, бодом 185 бех аст.

2) Чамъияти саҳомӣ ба аҳолии деҳа 322 кг пиёз, 3 маротиба зиёд сабзӣ фурӯхт.

648. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{ccc} 124 \cdot 2 & 124 \cdot 4 & 124 : 4 \\ 124 \cdot 3 & 124 \cdot 5 & 124 : 2 \end{array}$$

649. Соли гузашта дар шаҳр ба 110 бинои нав кӯчида даромаданд. Имсол бояд назар ба соли гузашта 200-то зиёдтар бинои нав ба истифода дода шавад. Имсол ба чанд бинои нав одамон бояд кӯчида дароянд?

ТАКСИМИ АДАДҲОИ СЕРАҚАМА БА ЯКРАҚАМА

650. Шарҳ диҳед. Мисолҳо аз ҳамдигар бо чӣ фарк мекунанд?

$$\begin{array}{cc} 64:2 = 32 & 864:2 = 132 \\ \wedge & \begin{array}{ccc} & / & \backslash \\ 800 & & 60 & 4 \end{array} \\ 60 & 4 & & \end{array}$$

$$\begin{array}{r|l} 856 & 4 \\ - 8 & 214 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r|l} 748 & 2 \\ - 6 & 374 \\ \hline \end{array}$$

651. $254 : 2$ $935 : 5$ $738 : 6$
 $425 : 5$ $256 : 2$ $369 : 3$

$$\begin{array}{r} 5 \\ - 4 \\ \hline 16 \\ - 16 \\ \hline 0 \end{array} \quad \begin{array}{r} 14 \\ - 14 \\ \hline 8 \\ - 8 \\ \hline 0 \end{array}$$

652. Шарҳ диҳед:

864-тақсимшавандаро ба 2 тақсимкунанда тақсим намудан лозим. Тақсимро аз хонаи садиho оғоз мекунем, дар дохили 8 садї 2-то 4 садї ҳаст 4-ро бо ду зарб мекунем 8 мешавад, аз 8 – 8-ро тарҳ мекунем. Дар дохили 6 даҳї 3 даҳии 2-той ҳаст, 3 даҳиро бо 2 зарб мекунем 6 даҳї, аз 6 даҳї 6 даҳиро тарҳ мекунем, дар дохили 4 воҳид 2 воҳид ҳаст, 2-ро бо 2 зарб мекунем, зери 4 менависем – 432 ҳосил шуд.

653. Ҳалли ин мисолҳоро фаҳмонед:

$$64 : 2 = 60 : 2 + 4 : 2 = 30 + 2 = 32$$

$$864 : 2 = 800 : 2 + 60 : 2 + 4 : 2 = 400 + 30 + 2 = 432$$

Тақсимро зери ҳам менависем: 864 ин 8 садї:6 даҳї:4 воҳид мебошад.

Аввал садиho,баъд даҳiho ва дар охир воҳидҳоро тақсим мекунем. Ҳар маротиба месанҷем, ки дар ҳосили тақсим бақия набошад.

654. Ҳисоб кунед:

$$888:8 \qquad 999:3 \qquad 888:4 \qquad 488:8$$

$$424:2 \qquad 686:2 \qquad 636:3 \qquad 455:5$$

655. Ҷадвалро пур кунед:

с	1	2	3	4	5	6	9	10	360
360 : с									

656. Мисолҳоро зери ҳам навишта, амали тақсимро иҷро кунед:

$$936 : 3 \qquad 486 : 2 \qquad 848 : 4 \qquad 555 : 5$$

$$368 : 4 \qquad 184 : 2 \qquad 663 : 3 \qquad 225 : 5$$

$$328 : 4 \qquad 738 : 4 \qquad 256 : 2 \qquad 935 : 5$$

657. Харрот дар дастгоҳи кӯҳна дар 6 соат 96 детал ва ҳамон миқдор деталҳоро дар дастгоҳи нав дар 4 соат сохт. Харрот дар дастгоҳи нав назар ба дастгоҳи кӯҳна дар 1 соат чанд детал истеҳсол кард?

658. Бинои 9-қабата 162 хона дорад. 5-то чунин бино чанд хона дорад? Агар ба ҳар як хона як оила ҷойгир шавад, чанд оила бо хона таъмин мегардад?

659. Хирс 50 сол, асп 30 сол ва харгӯш 10 сол умр мебинад. Хирс назар ба харгӯш чанд маротиба зиёд умр мебинад? Асп аз харгӯш-чӣ?

Варақаи 1

1. Ҳосили тақсимро ёбед:

$$\begin{array}{r} 435 \overline{)6} \\ \underline{} \\ \end{array} \qquad \begin{array}{r} 972 \overline{)6} \\ \underline{} \\ \end{array}$$

2. Ченакҳои дарозиро нависед.

Варақаи 2.

1. Ҳосили тақсимро ёбед:

$$\begin{array}{r} 195 \overline{)5} \\ \underline{} \\ \end{array} \qquad \begin{array}{r} 252 \overline{)7} \\ \underline{} \\ \end{array}$$

2. Ченакҳои массаро нависед.

Варақаи 3.

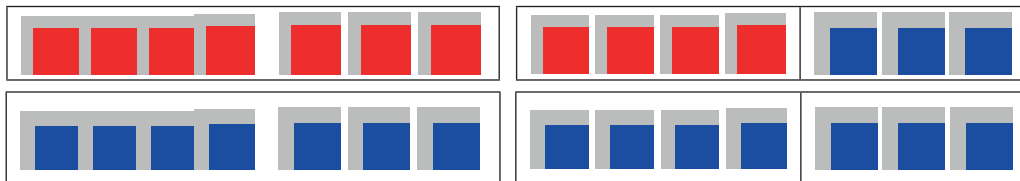
1. Ҳосили тақсимро ёбед:

$$\begin{array}{r} 645 \overline{)5} \\ \underline{} \\ \end{array} \qquad \begin{array}{r} 568 \overline{)8} \\ \underline{} \\ \end{array}$$

2. Ченакҳои хурдтарини дарозӣ ва массаро нависед.

ЗАРБИ СУММА БА АДАД

$$(4 + 3) \cdot 2$$

Тарзи 1: $(4 + 3) \cdot 2 = 7 \cdot 2 = 14$.

Аввал суммаро ҳисоб мекунем, баъд натиҷаашро ба адад зарб мекунем.

Тарзи 2: $(4 + 3) \cdot 2 = 4 \cdot 2 + 3 \cdot 2 = 8 + 6 = 14$.

Аввал ҳар як ҷамъшавандаро ба адад зарб мекунем, баъд натиҷаҳои ҳосилшударо ҷамъ мекунем.

2. Амалҳоро бо тарзи қулай иҷро кунед:

$$(300 + 500) \cdot 4 \quad (210 + 90) \cdot 2 \quad (2\,600 + 4\,400) \cdot 8$$

$$(1\,000 + 2\,000) \cdot 3 \quad (3\,000 + 1\,000) \cdot 5 \quad (1\,020 + 80) \cdot 5$$

3. Ба ҷойи ситораҷаҳо ададҳоро ҷунон гузоред, ки баробарии дуруст ҳосил шавад.

$$* 8 : * = 7 \quad 3 * : * = 9 \quad 5* : * = 6 \quad * 2 : 8 = *$$

$$28 : 4 = 7 \quad 36 : 4 = 9 \quad 54 : 9 = 6 \quad 32 : 8 = 4$$

4. Қимати ифодаҳоро муқоиса кунед:

$$(30 + 20) \cdot 3 \text{ ва } 30 \cdot 3 + 20 \cdot 3$$

$$(17 + 13) \cdot 5 \text{ ва } 12 \cdot 5 + 16 \cdot 5$$

660. $103 \cdot 7 = (100 + 3) \cdot 7 = 100 \cdot 7 + 3 \cdot 7 = 721$

$$103 \cdot 7 = 721 \quad 230 \cdot 3 = 690$$

661. $250 \cdot 3$ $205 \cdot 4$ $109 \cdot 7$ $480 \cdot 2$

$$307 \cdot 4$$
 $430 \cdot 2$ $230 \cdot 3$ $340 \cdot 2$

$$208 \cdot 3 \qquad 190 \cdot 4 \qquad 180 \cdot 6 \qquad 150 \cdot 5$$

$$42 \cdot 3 \qquad 420 \cdot 3 \qquad 600 \cdot 4 \qquad 250 \cdot 2$$

662.

$$\begin{array}{r} x 750 \\ \underline{\quad 5} \end{array} \qquad \begin{array}{r} x 870 \\ \underline{\quad 7} \end{array} \qquad \begin{array}{r} x 680 \\ \underline{\quad 6} \end{array} \qquad \begin{array}{r} x 575 \\ \underline{\quad 5} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} x 960 \\ \underline{\quad 3} \end{array} \qquad \begin{array}{r} x 560 \\ \underline{\quad 4} \end{array} \qquad \begin{array}{r} x 960 \\ \underline{\quad 6} \end{array} \qquad \begin{array}{r} x 433 \\ \underline{\quad 3} \end{array}$$

663. Муодилаҳоро ҳал кунед.

$$954 - x = 54$$

$$x + 100 = 488$$

$$420 : x = 100$$

$$x \cdot 9 = 900$$

664. Мактаб-парваришгоҳ 2-то костюми писаронаи 180 сомонӣ ва 3-то куртаи духтаронаи 140 сомонӣ харид. Ин харид чанд сомонӣ мешавад?

665. Мактаб - парваришгоҳ ба 780 сомонӣ 2-то костюми писарона ва 3-то куртаи духтаронаи 140 сомонӣ харид. Мактаб-парваришгоҳ барои костюми писарона чанд пул чудо кардааст? Барои куртаи духтарона-чӣ?

1. Шарҳ диҳед:

ҚОНУНИ ҶОЙИВАЗКУНИИ ЗАРБШАВАНДАҲО

666. Ҳисоб кунед:

$$222 \cdot 3 \qquad 75 \cdot 2 \qquad 350 \cdot 2 \qquad 100 \cdot 4$$

$$2 \cdot 222 \qquad 2 \cdot 75 \qquad 2 \cdot 350 \qquad 4 \cdot 100$$

К.а

667. Қоидаҳои ҷойивазкунии зарбшавандаҳоро истифода намуда баробариҳо барқарор кунед:

$$30 \cdot 7 = 7 \cdot \square \qquad 90 \cdot \square = \square \cdot \square$$

$$8 \cdot \square = 30 \cdot 8 \quad \square \cdot 50 = \square \cdot \square$$

$$\square \cdot 2 = 2 \cdot \square \quad \square \cdot \square = \square \cdot 40$$

$$60 \cdot \square = \square \cdot 60 \quad \square \cdot \square = \square \cdot \square$$

668. Ҳисобкуниро шарҳ диҳед:

$$(30 \cdot 40) \cdot 50 \quad (40 \cdot 40) \cdot 10$$

$$30 \cdot (40 \cdot 50) \quad (100 \cdot 10) \cdot 20$$

669. Бо роҳи осон ҳисоб кунед:

$$6 \cdot 5 \cdot 720 \quad 2 \cdot 5 \cdot 65 \quad 25 \cdot 4 \cdot 6$$

$$60 \cdot 50 \cdot 7 \quad 40 \cdot 2 \cdot 3 \quad 30 \cdot 3 \cdot 5$$

$$3 \cdot 25 \cdot 3 \quad 5 \cdot 6 \cdot 8 \quad 6 \cdot 6 \cdot 8$$

670. Ҳисоб кунед:

$$(250 + 250) \cdot 2 \quad (2432 + 1432) \cdot 7$$

$$(790 \cdot 9) \cdot 3 \quad (3358 + 3842) \cdot 2$$

$$100 \cdot 4 + 200 \cdot 4 \quad 500 \cdot 2 + 50 \cdot 2 - 100$$

ГУРҶҲАНДИИ ҲАМЗАРБҲО

671. Тарзи ҳисобкуниро шарҳ диҳед:

$$8 \cdot 5 \cdot 2 = 40 \cdot 2 = 80$$

672. Барои шумо кадом тарзи ҳисобкунӣ осон аст?

$$3 \cdot 5 \cdot 8 = 10 \cdot 8 = 80$$

$$5 \cdot 2 \cdot 8 = 10 \cdot 8 = 80$$

$$25 \cdot 8 \cdot 2 = 25 \cdot 2 \cdot 8 = 50 \cdot 8 = 400$$

673. Ифодаи зеринро гурӯҳбандӣ кунед:

$$\begin{array}{ccc} 50 \cdot 6 \cdot 2 & 5 \cdot 200 \cdot 5 & 200 \cdot 50 \cdot 80 \\ 2 \cdot 40 \cdot 6 & 10 \cdot 30 \cdot 15 & 20 \cdot 90 \cdot 50 \\ 20 \cdot 18 \cdot 10 & 40 \cdot 30 \cdot 15 & 500 \cdot 2 \cdot 7 \end{array}$$

674. Ҳангоми гурӯҳбандӣ аз қавс истифода баред:

$$\begin{array}{ccc} 9 \cdot 20 \cdot 5 & 70 \cdot 10 \cdot 5 & 40 \cdot 5 \cdot 50 \\ 60 \cdot 50 \cdot 2 & 5 \cdot 4 \cdot 30 & 7 \cdot 8 \cdot 10 \\ 300 \cdot 5 \cdot 2 & 12 \cdot 10 \cdot 2 & 108 \cdot 2 \cdot 1 \end{array}$$

$$\text{Намуна: } 9 \cdot (20 \cdot 5) = 9 \cdot 100 = 900$$

675. Бо роҳи осон ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{ccc} 400 \cdot 2 \cdot 80 & 120 \cdot 3 \cdot 4 & 400 \cdot 2 + 30 \cdot 2 \\ 228 \cdot 3 \cdot 2 & 600 \cdot 5 \cdot 2 & 100 \cdot 6 + 80 \cdot 6 \end{array}$$

676. Муодилаҳоро шифоҳӣ ҳал кунед:

$$9 + x = 14 \quad 7 \cdot x = 28 \quad x - 8 = 9 \quad x : 5 = 6$$

677. Сайёҳон 4 км роҳ рафтанд. Агар онҳо ҳар як километрро дар 15 дақиқа тай кунанд, онҳо чанд соат дар роҳ буданд?

678. Мошин дар ҳар як дақиқа 1 км роҳро тай мекунад. Он дар 20 дақиқа чанд километр масофаро тай мекунад? Дар 1 соат-чӣ?

679. Ҳосили зарби сутуни 3-юм ва 6-уми ҷадвали зарбро

чамъ кунед, ҳосили зарби сутуни 9-уми чадвали зарб ҳосил мешавад.

К.а 680. Шумо ҳам санҷед: Ҳосили зарби сутуни 1-ум ва 5-уми чадвали зарбро чамъ кунед. Ҳосили зарби сутуни шашуми чадвали зарб ҳосил мешавад. Сутуни 5-умро ба сутуни 1-ум тақсим кунед-чӣ?

ТАҚСИМИ СУММА БА АДАД

681. Шарҳ диҳед:

$$(30 + 30) : 2 = 60 : 2 = 30$$

$$(30 + 30) : 2 = 30 : 2 + 30 : 2 = 15 + 15 = 30$$

$$(40 + 40) : 2 = 80 : 2 = 40$$

$$(40 + 40) : 2 = 40 : 2 + 40 : 2 = 20 + 20 = 40$$

682. Бо роҳи осон ҳисоб кунед:

$$(80 + 80) : 4$$

$$(21 + 27) : 3$$

$$(15 + 15) : 5$$

$$(24 + 12) : 6$$

$$(30 - 10) : 5$$

$$(12 + 8) : 2$$

$$(12 + 8) : 4$$

$$(40 - 20) : 5$$

$$(36 + 27) : 9$$

683. Аз рӯи намуна ҳисоб кунед:

$$360 : 3 = (300 : 3) + (60 : 3) = 100 + 20 = 120$$

$$360 : 3 = 120$$

$$960 : 3 =$$

$$303 : 3 =$$

$$560 : 4 =$$

$$960 : 6 =$$

$$800 : 2 =$$

684. Падар ҳазор сомонӣ маош гирифт. Аз ин маблағ аз 5 як ҳиссаашро ба Амонатбанк гузошт. Амонатбанк дар як сол ба ҳар сад сомонӣ 3 сомонӣ даромад диҳад, он гоҳ пули падар чанд сомонӣ мешавад?

685. Шарҳ дода ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} \underline{690} \overline{)15} \\ \underline{60} \\ \hline 90 \\ \underline{90} \\ \hline 0 \end{array} \quad 720 : 12 \quad 520 : 13$$

686. $180 : 90 + 99$ $360 : 90 + 79$ $540 : 90 + 59$
 $270 : 90 + 89$ $450 : 90 + 69$ $630 : 90 + 49$
 $40 \cdot 7 : 2$ $(100 - 1) : 9$ $(1000 - 1) : 9$

687. Ба театри лӯхтак бо се автобус ва якчанд мошини сабукрав 96 нафар тамошобинон омаданд. Дар ҳар як автобус 27 нафар ва дар ҳар як мошини сабукрав 5 нафар тамошобинон буданд. Шумораи мошини сабукравро ёбед.

688. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{lll} 51 : 17 & 45 : 15 & 48 : 12 \\ 72 : 24 & 80 : 16 & 26 : 13 \\ 90 : 15 & 24 : 12 & 28 : 14 \end{array}$$

689. Як сатил биринч 10 кг, як халта биринч 50 кг аст. Ба халта чанд маротиба бо сатил биринч андозем 50 кг мешавад? Ҳисобкуниро бо диаграмма тасвир кунед.

ЗАРБИ АДАДҲОИ БИСЁРРАҚАМА

690. Фарз кунем, ки 46-ро ба 38 зарб кардан лозим бошад. Қоидаи зарби адад ба суммаро истифода мебарем:

$$46 \cdot 38 = 46 \cdot (30 + 8) = 46 \cdot 30 + 46 \cdot 8$$

Ин амалро хаттӣ иҷро кунед:

$$\begin{array}{r}
 46 \\
 \times 38 \\
 \hline
 368 \\
 + 138 \\
 \hline
 1748
 \end{array}$$

386 ва 138-ҳосили зарби нопурра, 1748-ҳосили зарби пурра ё ки ҳосили зарби ададҳои 46 ва 38 мебошад.

46 • 30 = 1 380 Инро ба монанди намунаи нишондодашуда мухтасар навиштан мумкин аст.

Шарҳ. Аввал 46-ро ба 8 зарб карда ҳосили зарби нопурраи 386 - ро ҳосил мекунем.

$$\begin{array}{r}
 \times 46 \\
 \underline{8} \\
 368
 \end{array}
 \qquad
 \begin{array}{r}
 \times 46 \\
 \underline{30} \\
 1380
 \end{array}
 \qquad
 \begin{array}{r}
 + 368 \\
 + 1380 \\
 \hline
 1748
 \end{array}$$

Баъд 46- ро ба 30 зарб мекунем, барои ин 46- ро ба 3 зарб карда, ба натиҷа сифрро нанавишта, ҷойи онро холӣ мегузорем, чунки агар сифр илова кунем, адади воҳидҳо тағйир намеёбад. Ҳосили зарби 46 ба 3-ро зери даҳиҳо менависем. Ҳосили зарби нопурраи дуҷум 138 даҳӣ ё 1380 мешавад. Ҳосилҳои зарби нопурраро ҳамчун намуна, натиҷаи охири он 1748-ро ҳосил мекунем.

691. Фаҳмонед, ки амали зарб чӣ тавр иҷро карда шудааст:

$$\begin{array}{r}
 \times 93 \\
 \underline{18} \\
 + 744 \\
 + 93 \\
 \hline
 1674
 \end{array}
 \qquad
 \begin{array}{r}
 \times 67 \\
 \underline{45} \\
 + 335 \\
 + 268 \\
 \hline
 3015
 \end{array}
 \qquad
 \begin{array}{r}
 \times 86 \\
 \underline{53} \\
 + 258 \\
 + 430 \\
 \hline
 4558
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 \times 88 \\
 \underline{99}
 \end{array}
 \qquad
 \begin{array}{r}
 \times 44 \\
 \underline{45}
 \end{array}
 \qquad
 \begin{array}{r}
 \times 73 \\
 \underline{13}
 \end{array}
 \qquad
 \begin{array}{r}
 \times 345 \\
 \underline{52}
 \end{array}
 \qquad
 \begin{array}{r}
 \times 2435 \\
 \underline{25}
 \end{array}$$

692. Зарби адади бисёррақама ба адади якрақама монанди зарби адади серақама ба адади якрақама аст. Хонаи воҳид 2-ро бо 2 воҳид зарб кунем, 4 воҳид ҳосил мешавад, ба зери воҳид менависем, дар хонаи даҳӣ 3 даҳӣ ҳаст, онро ба 2 воҳид зарб кунем, 6 даҳӣ ҳосил мешавад, онро ба зери даҳӣ менависем. Шархро давом диҳед.

$$\begin{array}{r} \times 6259 \\ \underline{\quad 7} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 4196 \\ \underline{\quad 4} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 5674 \\ \underline{\quad 3} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 3786 \\ \underline{\quad 5} \end{array}$$

693. Шарҳ дода ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} \times 92 \\ \underline{\quad 77} \\ + 644 \\ \underline{+ 644} \\ 7084 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 77 \\ \underline{\quad 65} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 68 \\ \underline{\quad 19} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 88 \\ \underline{\quad 88} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 98 \\ \underline{\quad 46} \end{array}$$

694. Шарҳ дода ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} \times 2345 \\ \underline{\quad 24} \\ + 9380 \\ \underline{+ 4690} \\ 56280 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 3245 \\ \underline{\quad 12} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 1548 \\ \underline{\quad 46} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 2678 \\ \underline{\quad 15} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 1\ 750 \\ \underline{\quad 20} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 2\ 630 \\ \underline{\quad 30} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 3\ 216 \\ \underline{\quad 20} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 350 \\ \underline{\quad 200} \end{array}$$

695. Барои тайёр кардани оши палав барои 5 нафар 1 кг биринч меандозанд. Барои 100 нафар чанд килограмм биринч меандозанд?

Барои тайёр кардани оши палав ба 5 кг биринч 1 л равған, 1 кг гӯшт меандозанд. Барои 50 кг биринч чанд литр равған ва гӯшт лозим аст?

ТАҚСИМИ АДАДҲОИ БИСЁРРАҚАМА

696. Аз назар гузаронед, ки 492 ба 82 чӣ тавр тақсим карда шудааст.

Шарҳ: Барои он, ки адади ҳосили тақсимро ёфтан осон шавад, 492-ро ба 82 не, балки ба 80 тақсим мекунем. Барои ин 49-ро ба 8 тақсим карда, 6 ҳосил мекунем. Ин адади санчишӣ аст, бинобар он вайро дарҳол ба ҳосили тақсим навиштан лозим нест, чунки мо 492-ро на ба 82, балки ба 80 тақсим кардем. Пас аввал санчидан лозим аст, ки оё мо адади дуруст интихоб кардаем?

$$\begin{array}{r} 492 \overline{)82} \\ \underline{492} \\ 0 \end{array}$$

Месанҷем: 82-ро ба 6 зарб мекунем, 492 ҳосил мешавад. Пас адади 6 дуруст будааст. Акнун онро ба ҳосили тақсим навиштан мумкин аст.

697. Аз рӯйи навишт фаҳмонед, ки 384 ба 96 чӣ тавр тақсим карда шудааст.

$$\begin{array}{r} 384 \overline{)96} \\ \underline{384} \\ 0 \end{array}$$

698. Фаҳмонед, ки амали тақсим аз рӯйи нақша чӣ тавр иҷро карда шудааст:

- тақсимшавандаи нопурраи якумро номбар кунед,
- фаҳмонед, ки адади якуми ҳосили тақсимро чӣ тавр ёфтед,
- тақсимшавандаи нопурраи дуюмро номбар кунед.
- фаҳмонед, ки адади дуёми ҳосили тақсимро чӣ тавр ёфтед.

$$\begin{array}{r}
 828 \overline{)36} \\
 \underline{72} \\
 108 \\
 \underline{108} \\
 0
 \end{array}$$

Санҷед, ки оё ҳосили тақсим дуруст аст?

К.а 699. Ҳосили тақсими ададҳои 273 ва 39 ба чанд баробар аст?

Шарҳ диҳед:

$$\begin{array}{r}
 365 \overline{)73} \\
 \underline{365} \\
 0
 \end{array}
 \qquad
 \begin{array}{r}
 144 \overline{)48} \\
 \underline{144} \\
 0
 \end{array}
 \qquad
 \begin{array}{r}
 432 \overline{)72} \\
 \underline{432} \\
 0
 \end{array}$$

Дар мисоли якум 365 – тақсимшаванда, 73-тақсимкунанда. Барои 365-ро ба 73 тақсим намудан 73-ро яклухт карда, 360-ро ба 70 тақрибан тақсим кунем, 5 ҳосил мешавад. 5-ро ба 73 зарб кунем, 365 ҳосил мешавад. Мо ҳосили тақсими 5-ро дуруст интиҳоб намудаем.

700. Мисолҳоро хаттӣ ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{cccccc}
 525 : 25 & 234 : 78 & 168 : 42 & 848 : 16 & 840 : 12 \\
 600 : 15 & 270 : 45 & 128 : 32 & 768 : 24 & 700 : 20
 \end{array}$$

701. Ҳисоб кунед:

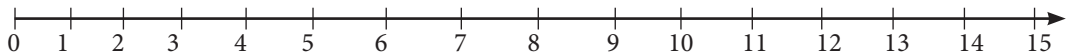
$$324:81 \quad 648:24 \quad 320:64 \quad 680:40 \quad 260:26$$

702. Дар тамошоии театри лӯхтак аз се синфи сеюм ба миқдори баробар 102 нафар ва аз чор синфи чорум ба миқдори баробар 144 нафар хонанда иштирок доштанд. Аз ҳар як синф чанд нафар ва ҳамагӣ чӣ қадар хонандагон намоишро тамошо карданд?

703. Расмро аз назар гузаронед. Асрҳо (садсолаҳо) дар нури ададӣ тасвир ёфтаанд. Порчаеро нишон диҳед, ки 5 аср, 10 асрро нишон медиҳад.

704. 1 аср чанд сол аст? 2 аср-чӣ? 10 аср-чӣ?

705. Аз 100 кг лаблабу 16 кг қанд ҳосил мешавад. Аз 1 тонна-чӣ?

706. 1) Мошини “Зафира” дар 100 км роҳ 9 л бензин сарф мекунад. Ин мошин дар 500 км роҳ чанд литр бензин сарф мекунад?

2). Аз назар гузаронед, ки амали тақсим чӣ тавр иҷро карда шудааст: 738-ро тақсим кардан лозим аст. 738-ро на ба 246, балки ба 200 тақсим мекунем, то ки ёфтани адади ҳосили тақсим осон гардад. Барои ин 7-ро ба 2 тақсим карда, дар ҳосили тақсим 3-ро ҳосил мекунем. Дурустии ин адади санчиширо месанҷем: 246-ро ба 3 зарб карда, 738-ро ҳосил мекунем, яъне адади 3 мувофиқ меояд:

$$\begin{array}{r} 738 \overline{)246} \\ \underline{738} \\ 0 \end{array}$$

$$999 : 333$$

$$566 : 283$$

$$848 : 212$$

$$\begin{array}{r} 856 \overline{)214} \\ \underline{856} \\ 0 \end{array}$$

$$945 : 315$$

$$864 : 432$$

$$858 : 286$$

$$940 : 188$$

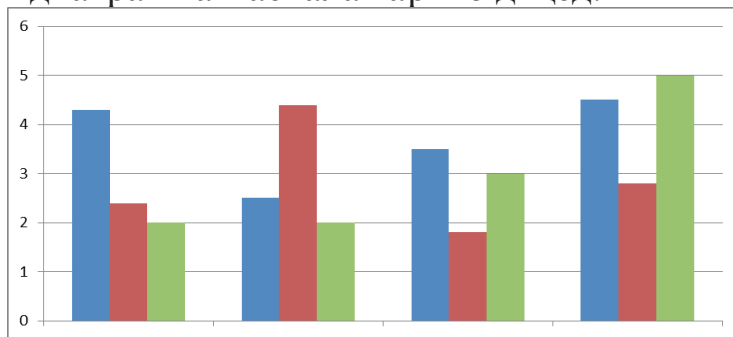
$$896 : 128$$

$$772 : 386$$

707. 1) Тайёра дар 1 соат 900 км, мошини сабукрав 9 маротиба кам масофаро тай мекунад. Мошин дар як соат чанд километр масофаро тай мекунад?

2) Az рӯйи диаграмма масъала тартиб диҳед:

708. Тақсими хаттӣ:

$$27612 : 531$$

$$10626 : 253$$

$$8472 : 353$$

$$22722 : 541$$

709. 1) Тақсимро аз садӣ оғоз кунед

$$\begin{array}{r} 972 \overline{)4} \\ \underline{8} \\ 17 \\ \underline{16} \\ 12 \\ \underline{12} \\ 0 \end{array}$$

$$444:2$$

$$637:7$$

$$366:6$$

$$888:2$$

$$455:5$$

$$927:3$$

$$906:3$$

$$108:9$$

$$840:4$$

2) Агар шифохӣ иҷро кардани амали тақсим душвор бошад, онро хаттӣ иҷро мекунанд.

$$\begin{array}{r} 867 \overline{)3} \\ \underline{6} \\ 26 \\ \underline{24} \\ 27 \\ \underline{27} \\ 0 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 376 \overline{)4} \\ \underline{36} \\ 16 \\ \underline{16} \\ 0 \end{array}$$

$$270 : 2$$

$$984 : 4$$

$$810 : 3$$

$$678 : 3$$

$$656 : 4$$

$$872 : 2$$

$$794 : 2$$

$$378 : 6$$

710. Деҳқон аз майдони обчакории худ дар 3 рӯз 675 кг шалғам чамъ кард. \bar{U} дар ду рӯз чӣ қадар шалғам чамъоварӣ кард?

САНЦИШИ ЗАРБ

711. Шарҳ диҳед:

$$\begin{array}{r} \times 180 \\ 4 \\ \hline 720 \end{array} \qquad \begin{array}{r} 720 \overline{)180} \\ \underline{720} \\ 0 \end{array}$$

Амали зарб бо ду тарз санҷида мешавад:

Агар ҳосили зарбро ба ҳамзарби яқум тақсим кунем, ҳамзарби дуном ҳосил мешавад:

$$720 : 180 = 4$$

Агар ҳосили зарбро ба ҳамзарби дуном тақсим кунем, ҳамзарби яқум ҳосил мешавад:

$$720 : 4 = 180$$

712. Ҳисоб кунед:

$27 \cdot 2$	$125 \cdot 6$	$125 \cdot 2$
$32 \cdot 2$	$18 \cdot 14$	$250 \cdot 3$
$17 \cdot 5$	$22 \cdot 23$	$200 \cdot 2$
$14 \cdot 6$	$45 \cdot 15$	$400 \cdot 2$

713. Дурустии ҳисобро санҷед:

$18 \cdot 12 = 216$	$300 \cdot 2 = 600$
$216 : 18 = 12$	$600 : 2 = 300$
$216 : 12 = 18$	$600 : 300 = 2$

714. Масъалаҳо тартиб диҳед:

Қаламрави Тоҷикистон аз шарқ ба ғарб ба масофаи 700 км ва аз ҷануб ба шимол 500 км тӯл кашида, бо Афғонистон

1 030 км, Ўзбекистон 640 км, Чин 430 км, Қирғизистон 240 км ҳамсарҳад мебошад.

715. Периметри майдони росткунҷашаклро аз рӯйи дарозӣ ва бари он ёбед:

Дарозӣ	10м	15м	15м	20м
Бар	10м	10м	25м	15м
Периметр				

716. Нозанин ҳосили зарби ифодаҳои $284 \cdot 2$, $284 \cdot 3$, $495 \cdot 2$, $333 \cdot 3$ -ро зери ҳам навишта дар 2 дақиқа ва бо ёрии микрокалькулятор дар 1 дақиқа ҳисоб кард. Худатонро санчида бинед, ки шумо ин амалро назар ба Нозанин тезтар ё сусттар иҷро кунед?

717. Ҳисоб кунед ва санҷед.

$$\begin{array}{ccc}
 149 \cdot 5 & 339 \cdot 3 & 163 \cdot 4 \\
 437 \cdot 2 & 111 \cdot 9 & 187 \cdot 5 \\
 287 \cdot 2 & 239 \cdot 4 & 500 \cdot 2
 \end{array}$$

718. Дарозии хирси сафед 3 м буда, массааш 510 кг, дарозии паланг 1 м 90 см, массааш 384 кг аст. Фарқи дарозӣ ва массаи ҳайвонҳоро ёбед.

719. 1) Бо сантиметр ифода кунед: 69 м 9 см; 5 дм 2 см; 12 дм 5 см;
 2) Бо дециметру сантиметр ифода кунед: 16 см ; 208 см; 75 см;
 3) Бо метр ифода кунед: 1 км.

САНЦИШИ ТАҚСИМ

720. Мисолҳои зеринро ҳал кунед ва тарзи ҳалро бо амали зарб санҷед:

$84:3$

$72:2$

$56:4$

$76:2$

721. $18 : 2 = 9$ $32:4 =$ $16:4 =$ $24:4 =$

$9 \cdot 2 = 18$

$18 : 9 = 2$

722. $35 \cdot 2$ $81 : 3$ $38 : 4$ $19 \cdot 3$

$26 \cdot 3$ $96 : 6$ $69 : 3$ $14 \cdot 7$

$18 \cdot 5$ $51 : 3$ $56 : 7$ $13 \cdot 6$

723. Мактаббачагон ба ду тарафи кӯча 78 дарахти арчаро баробар шинонданд. Ба як тарафи кӯча чанд дарахти арча шинонда шудааст?

724. Барои 3 м лента 39 дирам доданд. 5 м метр ҳамин хел лента чанд пул мешавад?

725. Табиатшиносони ҷавон 36 харгӯшро баробар ба 9 катак ҷой карданд. Дар 6 катак чандто харгӯш ҳаст?

726. Ҷадвалро аз назар гузаронед:

b	72	72	72	72
a	2	6	12	36
b : a	36	12	6	2

Агар тақсимшавандаро тағйир надода, тақсимкунандаро якчанд маротиба зиёд ё кам кунем, ҳосили тақсим чӣ гуна тағйир меёбад?

727. Тарзи ҳал ва санҷишро фаҳмонед:

$$\begin{array}{r} 548 \overline{)2} \\ \underline{4} 274 \\ 14 \\ \underline{14} \\ 8 \\ \underline{8} \\ 0 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 274 \\ 2 \\ \hline 548 \end{array}$$

$$164 \overline{)8}$$

$$819 \overline{)9}$$

$$842 \overline{)2}$$

728. $56 : 2$ $64 : 4$ $15 \cdot 3$ $47 \cdot 3$
 $72 : 3$ $92 : 4$ $27 \cdot 3$ $25 \cdot 4$
 $51 : 3$ $80 : 5$ $29 \cdot 3$ $28 \cdot 3$

729. Тарзи ҳалро фаҳмонед ва дурустии онро санҷед:

$$\begin{array}{r} 945 \overline{)3} \\ \underline{9} 315 \\ 4 \\ \underline{3} \\ 15 \\ \underline{15} \\ 0 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 548 \overline{)2} \\ \underline{4} 274 \\ 14 \\ \underline{14} \\ 8 \\ \underline{8} \\ 0 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 348 \overline{)4} \\ \underline{32} 87 \\ 28 \\ \underline{28} \\ 0 \end{array}$$

Санҷиши тақсими хатгӣ ҳам мисли санҷиши тақсими шифоҳӣ бо ду роҳ иҷро карда мешавад:

Ҳосилитақсимроботақсимкунандазарбкунед, тақсимшаванда ҳосил шавад, мисол дуруст аст.

Тақсимшавандаро ба ҳосили тақсим тақсим кунед, тақсимкунанда ҳосил шавад, мисол дуруст аст.

730. Тарзи ҳалро фаҳмонед ва дурустии онро санҷед

$$\begin{array}{r} 492 \overline{)82} \\ \underline{492} \\ 0 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 384 \overline{)96} \\ \underline{384} \\ 0 \end{array}$$

731. Қатора масофаи 320 километро бо суръати якхела дар 8 соат тай кард. Қатора дар як соат чанд километр масофаро тай кардааст?

732. Барои таъмир кардани хонаҳо 24 баста зардеворӣ хариданд, ки ҳар як баста 7 м буд. Аз се як ҳиссаи онро ба девори хонаҳо часпониданд. Чанд метр зардеворӣ боқӣ монд?

САВОЛУ ҶАВОБ

Арзёбии дониш, малака ва маҳорати шифоҳии хонандагон пас аз омӯзиши боби нухум

1. Ададҳои додашуда дар вақти зарб чӣ номида мешаванд?
2. Ададҳоеро, ки ҳангоми зарб ҳосил мешаванд, чӣ меноманд?
3. Зарбро чӣ навъ ва бо кадом амал санҷидан мумкин аст?
4. Ададҳои додашуда дар вақти тақсим чӣ номида мешаванд?
5. Ададҳоеро, ки дар натиҷаи тақсим ҳосил мешавад, чӣ меноманд?
6. Тақсимро чӣ тавр ва бо кадом роҳ месанҷанд?
7. Ҳангоми ададро ба 10, 100, 1000 зарб кардан кадом роҳи осонро истифода мебаред? Ҳангоми тақсим- чӣ?
8. Дар кадом ҳолат амали ҷамъро бо зарб иваз кардан мумкин аст?
9. Адади калонтарини сарақамаро бо адади калонтарини ҷоррақамаро зарб кунед, кадом адад ҳосил мешавад? Роҳи осони ҳисобро шарҳ диҳед.
10. Адади калонтарини ҷоррақамаро ба адади хурдтарини сарақамаро тақсим кунед, кадом адад ҳосил мешавад? Роҳи ҳисобро шарҳ диҳед.
11. Тақсимро иҷро карда, аз кучо медонед, ки адади 920 ба 2 бебақия тақсим мешавад?
12. Кӣ якумин шуда қимати ифодаро меёбад:
 $700 \cdot 100 : 7 \cdot 5$

ХУДАМРО МЕСАНЧАМ!

Дарси чамъбастӣ ва натиҷагирӣ аз боби нухум

1.	$2151 + 1245$	$4187 + 4223$	$4356 + 4485$
	$2352 + 3142$	$3154 + 4052$	$4856 + 1442$
	$2466 + 1335$	$4732 + 2174$	$3125 + 2931$
2.	$3541 - 2136$	$1442 - 1245$	$1752 - 1463$
	$7921 - 2241$	$6829 - 1726$	$4332 - 2312$
	$4371 - 2243$	$6823 - 1275$	$2751 - 2663$
3.	$4900 : 70$	$5600 : 80$	$6300 : 90$
	$5600 : 70$	$6400 : 80$	$7200 : 90$
	$6300 : 70$	$7200 : 80$	$8100 : 90$

4. Рақамҳои партофташударо гузоред:

$$\begin{array}{r} \times 1^* 3 \\ \hline 7 \\ \hline * 2^* \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 2^* * \\ \hline 6 \\ \hline * * 90 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} - 4^* 9 \\ \hline 28^* \\ \hline * 2 5 \end{array}$$

5. Ҳисоб кунед:

$507 \cdot 4$	$2718 \cdot 3$	$6 \cdot 2661$
$214 \cdot 6$	$7083 \cdot 9$	$5 \cdot 4370$
$168 \cdot 3$	$4323 \cdot 8$	$7 \cdot 1480$

6. Амали зарбро иҷро кунед:

$3000 \cdot 3$	$1840 \cdot 6$	$2800 \cdot 8$
$6000 \cdot 2$	$5020 \cdot 5$	$7000 \cdot 2$
$1400 \cdot 7$	$1100 \cdot 4$	$4020 \cdot 4$

7. Ҳисоб кунед:

$437 \cdot 4$	$4914 \cdot 2$	$4500 \cdot 7$
---------------	----------------	----------------

$418 \cdot 8$

$7428 \cdot 3$

$4805 \cdot 2$

$392 \cdot 9$

$1888 \cdot 6$

$5024 \cdot 5$

8. Дар охири сол аз чор як ҳиссаи дафтарҳои дар аввали сол харидаи Маҳина боқӣ монд. Дар давоми сол шумораи дафтарҳои харидаи Маҳина чанд маротиба кам шуд? Ҳисоб кунед, ки агар Маҳина дар аввали соли таҳсил 36 дафтар харида бошад, ҳоло чанд дафтар боқӣ мондааст?

9. 1) Дар мактаб 1880 хонанда таҳсил мекунад. Дар охири соли таҳсил чоряки онҳо аз математика баҳои чору панҷ гирифтаанд. Чанд нафар хонанда соли таҳсилро аз математика бо баҳои хубу аъло хатм кард?

2) Чанд нафар хонандаи мактаби шумо аз математика баҳои чору панҷ гирифтаанд?

3) Чанд нафар хонандаи синфи шумо аз математика бо баҳои қаноатбахш мехонанд?

10. Мухлати нигоҳ доштани қаймоқ, чурғот, шир дар яхдон як ҳафта муқаррар шудааст. Агар қаймоқ, чурғот ва ширро 1-уми июн тайёр карда бошанд, онро то кадом вақт истеъмол кардан мумкин аст?

11. Мухлати нигоҳдории торт 48 соат муқаррар шудааст. Агар тортро 1-уми июн тайёр карда бошанд, онро то кадом вақт истеъмол кардан мумкин аст?

12. Дар шаҳри Душанбе рӯзе 112-то автобус, 75-то троллейбус, 1500-то такси кор мекунад. Дар як рӯз чандто нақлиёт ба аҳолии шаҳр хизмат мерасонад?

БОБИ Ҳ ДАРСҶОИ МУСТАҶКАМКУНӢ ВА ТАКРОР

733. Ҳисоб кунед. Аввал амалҳои зарб, тақсим ва баъд амалҳои ҷамъ ва тарҳро иҷро кунед:

$12 \cdot 13 + 20457$

$124 \cdot 7 + 394$

$888 : 8 - 18$

$12 \cdot 47 - 500$

$124 \cdot 20 - 848$

$927 : 9 + 2549$

$13 \cdot 14 + 6432$

$183 \cdot 9 + 1300$

$168 : 8 - 7$

$13 \cdot 45 - 495$

$183 \cdot 60 - 1298$

$954 : 9 - 36$

734. Дар ҳар як адади додашуда чанд даҳӣ ҳаст?

1000; 2000; 3000; 4000; 5000; 6000; 7000; 8000; 9000.

735. Ададҳои додашударо 200-тоӣ зиёд кунед:

2100; 2200; 2300; 2400; 2500; 2600.

736. Ададҳои додашударо 100-тоӣ кам кунед:

3900; 3700; 3500; 3800; 3600; 3400; 3300; 3200.

737. Ҳангоми ҷамъи кадом ҳазориҳои яклухт адади 7000 ҳосил мешавад? Ҳамаи ҳолатҳои имконпазирро нависед:

738. Ҳангоми тарҳи кадом ҳазориҳои яклухт адади 4000 ҳосил мешавад? Панҷ ҳолати имконпазирро нависед:

739.

$8 + 9$

$99 + 2$

$995 + 77$

$2997 + 4$

$465 + 107$

$8 + 8$

$9 + 6$

$7 + 77$

$318 + 55$

$219 + 99$

$25 + 9$

$55 + 9$

$68 + 77$

$686 + 88$

$999 + 555$

740. Тарҳи ададҳо аз даҳӣ гузашта:

$$\begin{array}{cccccc} 13 - 4 & 112 - 8 & 218 - 9 & 624 - 88 & 536 - 97 \\ 82 - 7 & 194 - 9 & 353 - 60 & 468 - 99 & 991 - 85 \end{array}$$

741. Чамъ ва тарҳи ададҳои яклуфт:

$$\begin{array}{cccc} 30 + 40 & 5200 + 500 & 600 - 400 & 10000 - 2000 \\ 240 + 50 & 620 + 6000 & 750 - 50 & 8700 - 700 \end{array}$$

742. Ҳатгӣ ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{cccc} 112 + 895 & 3056 + 4481 & 53725 + 1778 & 4671 + 8754 \\ 2342 + 2570 & 14485 + 3996 & 47612 + 1489 & 18599 + 24879 \end{array}$$

743.

$$\begin{array}{cccc} 4355 - 1490 & 78700 - 2138 & 96800 - 5678 & 11000 - 3814 \\ 8580 - 5918 & 6490 - 4790 & 85100 - 6442 & 8800 - 3938 \end{array}$$

744.

$$\begin{array}{cccc} 912460 - 1490 & 22350 - 9750 & 6875 - 1095 & 12348 + 6999 \\ 54875 - 7161 & 9550 + 6787 & 10341 + 9297 & 16804 + 11750 \end{array}$$

745.

$$\begin{array}{cccccc} 115 \cdot 16 & 118 \cdot 9 & 60 \cdot 50 & 185 \cdot 150 & 816 \cdot 22 \\ 189 \cdot 9 & 200 \cdot 90 & 202 \cdot 60 & 417 \cdot 182 & 900 \cdot 100 \end{array}$$

746.

$$\begin{array}{cccc} 700 : 10 & 1080 : 10 & 8900 : 100 & 1500 : 100 \\ 8500 : 10 & 6700 : 100 & 7190 : 10 & 2250 : 10 \end{array}$$

747.

$$\begin{array}{l} 585 : 5 \\ 450 : 15 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 900 : 6 \\ 558 : 62 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 100 : 4 \\ 427 : 7 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 200 : 20 \\ 244 : 4 \end{array}$$

748.

$$\begin{array}{l} 969 : 17 \\ 544 : 8 \\ 704 : 16 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 1368 : 57 \\ 690 : 69 \\ 1206 : 67 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 1240 : 20 \\ 949 : 13 \\ 893 : 19 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 1121 : 19 \\ 945 : 75 \\ 1020 : 20 \end{array}$$

749.

$$\begin{array}{l} (1441 + 1263) - (845 - 699) \\ 210 + 845 - 389 + 147 \\ 18\,349 + 612 + 48 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 21000 - (274 + 469) \\ 9800 - 145 + 385 \\ (500 + 621 + 249) - 700 \end{array}$$

750.

$$\begin{array}{l} 83 \cdot 11 - 79 \cdot 9 \\ 124 \cdot 2 + 75 \cdot 5 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 9900 - 86 \cdot 10 \\ 41000 - 525 : 25 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 2242 + 91 \cdot 11 \\ 651 : 93 + 445 : 89 \end{array}$$

751.

$$\begin{array}{l} 10000 - 18 \cdot 18 + 145 : 5 \\ 3247 + 19 \cdot 17 - 549 : 61 \\ 492 : 12 + 160 \cdot 19 - 149 \\ 97800 - 976 + 1247 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 58 \cdot 92 - 100 \\ 900 : (760, 759) \cdot 45 \\ 858 : 11 \cdot 150 \\ 16 \cdot 5 + 10 \cdot 80 \end{array}$$

752.

$$\begin{array}{l} 70 \cdot 10 : 7 \cdot 5 \\ 25 \cdot 25 \cdot 2 - 1000 \\ (500 - 71 \cdot 6) \cdot 2 \\ 1422 - 5 \cdot 6 + 4000 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 920 : 2 \cdot 5 - 800 \\ 693 : 9 \cdot 10 + 1428 \\ (612 - 500) : 4 + 857 \\ 4600 - (12 \cdot 5 + 14 \cdot 4) \end{array}$$

753.

$1 \text{ км} = \square$

$1 \text{ м} = \square \text{ дм}$

$1 \text{ м} = \square \text{ см}$

$1 \text{ дм} = \square \text{ см}$

$1 \text{ см} = \square \text{ мм}$

$1 \text{ дм} = \square \text{ мм}$

$3 \text{ км } 200 \text{ м} = \square \text{ м}$

$7 \text{ км } 100 \text{ м} = \square \text{ м}$

$15 \text{ км} = \square \text{ м}$

$3 \text{ дм } 3 \text{ см} = \square \text{ см}$

754.

$1 \text{ соат} = 60 \text{ дақиқа}$

$1 \text{ дақиқа} = 60 \text{ сония}$

$2 \text{ соат } 5 \text{ дақиқа} = \square \text{ дақиқа}$

$1 \text{ соат } 15 \text{ дақиқа } 3 \text{ сония} = \square \text{ сония}$

$120 \text{ дақиқа} = \square \text{ соат}$

$180 \text{ дақиқа} = \square \text{ соат}$

$10 \text{ соат} = \square \text{ дақиқа}$

$200 \text{ дақиқа} = \square \text{ соат } \square \text{ дақиқа}$

755.

$7500 \text{ м} = \square \text{ км } \square \text{ м}$

$810 \text{ см} = \square \text{ м } \square \text{ см}$

$9150 \text{ г} = \square \text{ кг } \square \text{ г}$

$105 \text{ см} = \square \text{ дм } \square \text{ см}$

756.

$8900 \text{ м} = \square \text{ км } \square \text{ м}$

$4000 \text{ г} = \square \text{ кг}$

$7000 \text{ м} = \square \text{ км } \square \text{ м}$

$120 \text{ дақиқа} \square = \text{соат}$

$8 \text{ км} = \square \text{ м}$

$70 \text{ дм} = \square \text{ м}$

757.

$x + 275 = 899$

$x - 23 = 4606$

$x \cdot 12 = 588$

$x - 215 = 8297$

$900 : x = 100$

$676 : x = 97$

$5 \cdot x = 1254$

$628 + x = 100000$

$5 \cdot x = 260$

$x : 25 = 88$

$8615 - x = 4283$

$1388 + x = 50088$

$9812 - x = 5757$

$x - 300 = 28755$

$754 : x = 1$

$x : 8 = 128$

$6488 + x = 90000$

$355 \cdot x = 5$

?! 758. Хочагии деҳқонӣ барои говҳо 44 604 с силосро аз ҳисоби як гов 54 с ва 10 176 с силосро аз ҳисоби барои як гӯсола 32 с тайёр кард. Дар хочагии деҳқонӣ ҳамагӣ чанд сар гову гӯсола ҳаст?

?! 759. Аз 15 гармхонаи якхела соли гузашта 450 т бодиринг гирифтанд. Имсол боз 5-то ҳамин хел гармхона сохтанд. Агар аз ҳар як гармхона ба мисли соли гузашта ҳосил гиранд, имсол чӣ қадар бодиринг мегиранд?

?! 760. Даври гардиши Замин дар гирди Офтоб ба 365 шабонарӯз баробар аст, вале гардиши Миррих дар гирди Офтоб нисбат ба даври гардиши Офтоб 322 шабонарӯз зиёд аст. Даври гардиши Миррих дар гирди Офтобро муайян кунед.

?! 761. Набзи инсон дар ҳар дақиқа 70 бор мезанад. Дар вақти ҳар як задан дил ҳамчун косае 100 г хунро мегузаронад. Дар муддати 1 дақиқа дили инсон чанд грамм хунро мегузаронад! Дар як соат-чӣ? (бо килограмм ифода кунед, 1000 г=1кг ҳисоб кунед).

?! 762. Олуи аз боғ ҷамъовардашударо 7-килограммӣ дар 15 сабад ҷой карданд. Агар аз ҳар дарахт 5 -килограммӣ олу ҷамъ оварда бошанд, ин миқдор олу ро аз чанд дарахт ҷамъ овардаанд?

?! 763. Дар як хонаи бачагон барои хӯроки 72-рӯзаи 168 нафар

ва дар дигар хонаи бачагон барои хӯроки 144-рӯзаи 84 нафар карам захира карданд. Дар кадом хонаи бачагон карамро зиёдтар захира карданд ва чанд маротиба зиёд?

764. Аз 1 кг шири хом 160 г саршир (қаймоқ) ва аз шири боқимондаи қаймоқаш гирифташуда чакка чудо карданд, ки вазнаш назар ба вазни шири боқимонда 10 маротиба кам буд. Чанд грамм чакка гирифта шудааст?

765. Дар мағозаи Шифо 250 кг шафтолу ҳаст, вале гелос назар ба шафтолу 58 кг зиёдтар. Миқдори себу нок 375 кг буда, банан, кивӣ, мандарин, афлесун ва бодирингу помидор бошад 1439 кг аст. Дар мағозаи Шифо ҳамагӣ чанд килограмм мева ҳаст?

766. Соли таҳсил 2015-2016 дар Хатлон 33 266 дар Суғд 32 380 дар шаҳри Душанбе 6500, нафар дар ВМКБ 6150. омӯзгор фаъолият мебурд. Аз далелҳои овардашуда масъалаҳо тартиб диҳед.

767. Дар бидонҳо 320 л шир буд. Ба 90 нафар 2-литрӣ фурӯхтанд. Чанд литр шир монд?

768. Таътили тобистона 10-уми июн оғоз ёфта, 1-уми сентябр ба охир мерасад. Таътили тобистона чанд рӯз давом мекунад?

769. 1) Азиза рӯзе 15 саҳифа китоби афсона мехонад. Ҷ дар давоми таътили тобистона, яъне аз 10-уми июн то 1-уми сентябр чанд саҳифа китоб хонда метавонад?

2) Китоб 100 саҳифа дорад. Баъд аз он ки якчанд саҳифа хонда шуд, 24 саҳифа боқӣ монд. Чанд саҳифа китоб хонда шудааст?

770. Аз як майдон 270 с чормағз, 227 с бодом ва аз майдони дуюм 40 850 кг зардолу чамъ оварданд. Аз ду майдон чанд килограмм ҳосил гирифтанд?

771. Соҳибхоназан барои зимистонгузаронӣ аз 10 кг зардолу, 10 кг анҷир, 5 кг биҳӣ мураббои гуногун пухт, ки ба ҳар як килограмм мева 1 кг шакар сарф шуд. Барои пухтани мураббо чанд килограмм шакар сарф шуд?

772. Баъд аз он ки дар дукони мевафурӯшӣ 80 қуттӣ ангурро фурӯхтанд, дар дукон 60 қуттӣ ангур боқӣ монд. Дар дукон ҳамагӣ чанд қуттӣ ангур буд?

773. Ба бозори мевафурӯшӣ якчанд килограмм лимӯ оварданд. Баъди фурӯхтани 260 кг лимӯ дар бозор назар ба лимӯи фурӯхташуда 190 кг зиёдтар лимӯ боқӣ монд. Ба бозор чанд килограмм лимӯ оварда буданд?

774. Дар рама як миқдор гӯсфанд буд. Баъди он ки ба рама боз

270 гӯсфанд ҳамроҳ карданд, 750 сар гӯсфанд шуд. Дар рама чанд сар гӯсфанд буд?

775. Уштур 100 кг равған ва гӯсфанди ҳисорӣ 50 кг камтар равған дорад. Гӯсфанди ҳисорӣ чанд килограмм равған дорад?

776. Хонандагони синфи сеюм 40 кг, хонандагони синфи дуум 23 кг ва хонандагони синфи якум 16 кг гиёҳҳои шифобахш чамъ карданд. Доир ба муқоисаи фарқи ададҳо ифода тартиб дода ҳал кунед.

777. Дар мусобиқаи мисолтартибдихӣ Рухшона 25 мисол, Раъно 27 мисол ва Зайнаб назар ба Рухшонаю Раъно якҷоя 30 мисол камтар тартиб дод. Зайнаб чанд мисол тартиб додааст?

778. Порчае кашед, ки 12 см бошад. Ин чанд детсиметр ва сантиметр мешавад?

779. Дарозӣ ва бари китоби математикаи худро бо хаткашак чен намуда, бо детсиметр ва сантиметр ифода кунед ва периметри онро ёбед?

780. Дарозии ваҷаби худро бо хаткашак чен кунед ва дар дафтарадон порчае кашед, ки дарозиаш ба дарозии ваҷабатон баробар бошад. Бо ёрии ин порча квадрат тартиб дода, периметри онро ҳисоб кунед.

781. Секунҷаҳои баробартараф ва гуногунтараф тасвир карда, периметри онҳоро ҳисоб кунед. Ченакҳои дарозӣ, масса, вақтро нависед.

782. Аз 120 метр атлас 60 куртаи духтарона дӯхтанд. Барои якто курта чанд метр атлас сарф шуд?

Ҷавобҳо

14. 15м, 28м; **20.** 53 китоб; **35.** 1) 81; 2) 14; **91.** 200 нафар; **105.** 4 нафар зиёд; **115.** 599; 449; 575; 222; 166; 206; 450; 450; 320; **120.** 556 нафар; духтарон 18 нафар кам; **127.** 27 нафар; 4 нафар зиёд; **132.** 210 нафар писарон; **139.** 1) 75 саҳифа; 2) 300 нафар; 3) 7 китоб; 4) 11 китоб; **144.** 882; 714; 405; 337; 879; 999. **155.** 420 қадам 1) 820; 2) 700. **166.** 20; 20; 0. **168.** 300кг сабзӣ **185.** 14 банка шакаробу 16 банка шарбати ангур. **187.** 3. англисӣ 2 маротиба зиёд аз русӣ, 2 маротиба кам, 6 нафар зиёд, 6 нафар кам. **188.** 15, 16, 17, 17, 15, 14, 13. **191.** 20-то миз. **194.** 48 оиларо. **201.** 784 сомонӣ. **203.** 336 дона гул. **211.** 240 сомонӣ. **219.** 896 сомонӣ. **221.** 888 кг себ. **226.** 700 маротиба. **234.** 25 пешдоман. **239.** 627; 528; 392; 900. **259.** 4 (б. 46); 6 (б. 26); 14 (б. 45); 9 (б. 3). **328.** 5м боло; 6м боло. **329.** 1) 3дм; 2) 2дм; 3) 5 дм. **334.** Тартиби иҷрои амалҳоро мефаҳмонад. **335.** 27172; 46628; 7225; 3000. **341.** 536; 250; 253; 592; 257; 592. **342.** 200м. **344.** 224 саҳифа. **347.** 46066; 42758; 10; 2. **389.** 9 см. **409.** 4 см. **426.** 50075; 36805; 35788. **435.** 150; 250; 300. **438.** 30 халта. **463.** 56 кг. **468.** 1) 500 г; 2) 1 кг 700 г; 3) 2-3; 50-60; 25-30; 300-1500; 4) 850 кг. **473.** 1) 50 кг; 80 кг; 40 кг; 70 кг; 90 кг. 2) 1 т 7 с ? 7 т 3 с; 12т 11с ? 11т 12с. 3) 1500 т = 15 000с; 5 т = 50 с. **484.** 60 м. **485.** 1) 25 аср; 2) Падар - 33 сола; 3) Модар - 30-сола; 4) Акбар – 3-сола; 5) Аҳмад - 5-сола; 6) Нигина - 8 сола;

7) Нозанин -10-сола; 8) Назокат –11 сола. **513.** 70 сомонӣ. **514.** 4 сомонӣ. **517.** 90л ё 45л ё 30л зарф. **518.** дар 1 соат 1 л; дар як шабонарӯз 24 л; 2) 1800 л; 3) 18 нафар. **520.** 4333; 3063; 5331. **525.** 1) 27; 243; 300; 3 (бақия) 2) 16. (бақия 1); 405; 500; 20. **537.** 1234; 3530; 3316; 5347. **548.** 360; 1260; 300. **551.** $x - 27 = 75$; 102 - то чормағз. **557.** 5519; 1402; 4172; 1977. **656.** 312; 243; 212; 111. **658.** 810 оила. **664.** 780 сомонӣ **668.** 60000; 60000; 16000; 20000. **670.** 1000; 21330; 1200; 27048; 14300; 1000. **684.** 272 сомонӣ

МУНДАРИҶА

БОБИ I. МУСТАҲКАМКУНИИ МАВОДИ СИНФИ 2

Хондан ва навиштани ададҳо дар доираи 100	3
Ҷамъ ва тарҳ дар доираи 100	5
Зарб ва тақсим дар доираи 100.....	8
Зиёд ва кам кардани ададҳо	9
Саволу ҷавоб. Худамро месанҷам! (Дарси ҷамъбасти ва натиҷагирӣ).....	11-12

БОБИ II. ҲАЗОРӢ. НУМЕРАТСИЯ

Хондан ва навиштани ададҳо дар доираи 1 000.....	13
Хондан ва навиштани ададҳо бо разрядҳо.....	16
Ба суммаи ҷамъшавандаҳои разрядӣ навиштани ададҳо.....	18
Баробарӣ ва нобаробарӣҳои ададӣ.....	21
Ҷамъи ададҳои сарақамаи яклуфт.....	22
Тарҳи ададҳои сарақамаи яклуфт.....	23
Ҷамъ ва тарҳи ададҳои сарақама аз даҳӣ нагузашта.....	25
Ҷамъ ва тарҳи ададҳои сарақама аз даҳӣ гузашта.....	28
Ҷамъ ва тарҳи хаттии ададҳои сарақама аз даҳӣ нагузашта	31
Ҳосил кардани ададҳои сарақамаи яклуфт.....	34
Ҷамъ ва тарҳи хаттии ададҳои сарақама аз даҳӣ гузашта.....	37
Санҷиши ҷамъ ва тарҳ.....	40
Саволу ҷавоб. Худамро месанҷам! (Дарси ҷамъбасти ва натиҷагирӣ).....	42-42

БОБИ III. ЗАРБ ВА ТАҚСИМИ ҒАЙРИҶАДВАЛӢ

Зарби шифоҳии ададҳои яклуфт.....	44
Тақсими шифоҳии ададҳои яклуфт.....	46
Зарби шифоҳии ададҳои дурақама ба адади якрақама.....	48
Тақсими шифоҳии адади дурақама ба адади якрақама.....	49
Зарби хаттии адади дурақама ба адади якрақама.....	51
Тақсими хаттии адади дурақама ба адади якрақама.....	54

Зарби адади дурақама ба адади дурақама.....	57
Таксими адади дурақама ба адади дурақама.....	60
Таксими бақиядор.....	62
Саволу ҷавоб. Худамро месанҷам! (Дарси ҷамъбасти ва натиҷагирӣ)	67-68

БОБИ IV. АДАДҲОИ БИСЁРРАҚАМА

Нумератсияи ададҳо аз 1 000 то 10 000.....	69
Хондан ва навиштани ададҳо дар доираи 10 000.....	71
Разряди даҳхазориҳо.....	72
Ҷадвали синфҳо ва разряди садхазориҳо.....	74
Саволу ҷавоб. Худамро месанҷам! (Дарси ҷамъбасти ва натиҷагирӣ).....	76-77

БОБИ V. ҶАМЪ ВА ТАРҲИ АДАДҲОИ БИСЁРРАҚАМА

Ҷамъ ва тарҳи шифоҳӣ дар доираи 10 000.....	79
Ҷамъ дар доираи 100 000.....	80
Тарҳ дар доираи 100 000.....	83
Тартиби иҷрои амалҳо дар ифодаҳои беқавс.....	85
Тартиби иҷрои амалҳо дар ифодаҳои қавсдор.....	88
Саволу ҷавоб. Худамро месанҷам! (Дарси ҷамъбасти ва натиҷагирӣ).....	91-92

БОБИ VI. МАВОДИ ГЕОМЕТРӢ

Кунҷ. Намудҳои кунҷ. Ҷен кардан ва муқоисаи кунҷҳо.....	93
Бисёркунҷа.....	95
Секунҷа. Намудҳои секунҷа. Секунҷаи росткунҷа.....	98
Секунҷаи гуногунтараф, баробартараф ва баробарпахлӯ.....	100
Периметри секунҷа.....	102
Росткунҷа. Квадрат. Хосиятҳои росткунҷа ва квадрат.....	105
Периметри росткунҷа.....	107
Периметри квадрат.....	109
Периметри бисёркунҷа.....	111

Давра ва доира	113
Радиус. Диаметр	114
Тасвири ададҳо дар нури ададӣ.....	116
Тасвири ададҳо бо ёрии диаграммаҳо.....	118
Саволу ҷавоб. Худамро месанҷам! (Дарси ҷамъбасти ва натиҷагирӣ).....	121-122

БОБИ VII. БУЗУРГИҶО. ВОҲИДИ ЧЕНАКИ ДАРОЗӢ.

Воҳидҳои ченакҳои дарозӣ. Метр, десиметр, сантиметр, миллиметр. Муқоисаи десиметр.	123
Километр. Ҷадвали ченакҳои дарозӣ.....	125
Ченаки масса. Килограмм. Грамм.....	128
Килограмм ва тонна.	131
Сентнер ва тонна.....	132
Ченаки вақт. Сол, моҳ ва ҳафта.....	133
Соат. Дақиқа. Сония.....	136
Речаи рӯз ва тақвим.....	137
Асҷори милли. Сомонӣ. Дирам.....	139
Ғунҷоиш. Воҳиди ченаки ғунҷоиш.....	141
Саволу ҷавоб. Худамро месанҷам! (Дарси ҷамъбасти ва натиҷагирӣ).....	142-143

БОБИ VIII. МУОДИЛА

Ифодаҳои ҳарфӣ.....	144
Ёфтани ҷамъшавандаи номаълум.....	146
Ёфтани тарҳшавандаи номаълум.....	149
Ёфтани тарҳкунандаи номаълум.....	150
Ёфтани ҳамзарби номаълум.....	152
Ёфтани тақсимшавандаи номаълум.....	154
Ёфтани тақсимкунандаи номаълум.....	155
Масъалаҳои баръакс.....	158
Ёфтани ҳиссаи адад.....	159
Ёфтани адад аз рӯи ҳисса	161

Саволу ҷавоб. Худамро месанчам! (Дарси ҷамъбасти ва натиҷагирӣ).....	164
---	-----

БОБИ IX. ЗАРБ ВА ТАҚСИМИ АДАДҲОИ БИСЁРРАҚАМА

Зарби ададҳои бо сифр тамомшаванда бо адади якрақам.....	165
Тақсими ададҳои бо сифр тамомшаванда ба адади якрақам.....	167
Зарби адади серақам ба адади якрақам.....	169
Тақсими ададҳои серақам ба якрақам.....	172
Зарби сумма ба адад	175
Қонуни ҷойивазкунии зарбшавандаҳо	176
Гурӯҳбандии ҳамзарбҳо.....	177
Тақсими сумма ба адад.....	179
Зарби ададҳои бисёррақам.....	180
Тақсими ададҳои бисёррақам.....	183
Санчиши зарб.....	187
Санчиши тақсим.....	189
Саволу ҷавоб. Худамро месанчам! (Дарси ҷамъбасти ва натиҷагирӣ).....	191-192

БОБИ X

Дарсҳои мустақамкунӣ ва такрор.....	194
Ҷавобҳо.....	202
Мундариҷа.....	203

Шуайбова Очачон, Ҳамидова Аҳсанбону, Одилова Марҳабо,
Рабиев Сатторбердӣ, Худойдодова Мухаррам,
Ҷонмирзоев Эрач, Ҳочибоева Ҷуғулой

МАТЕМАТИКА

Китоби дарсӣ барои синфи 3-юми
муассисаҳои таҳсилоти умумӣ

Мухаррир	Додохон Ҷалолов
Мусахҳаҳ	Меҳрӣ Саидова
Мухаррири техникӣ	Наҷмиддин Салоҳиддинзода
Тарроҳ	Зафар Саъдуллоев

Ба ҷоп 22.06.2018 иҷозат дода шуд. Коғазӣ офсет.
Ҷопи офсет. Андоза 70x90 1/16. Ҷузъи ҷопӣ 13.
Адади нашр 200000 нусха.
Супориши № 58/2018

Муассисаи нашриявии «Маориф»-и
Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон.
734024, шаҳри Душанбе, кӯчаи Аҳмади Дониш, 50.
Тел: 222-14-66,
E-mail: najmiddin64@mail.ru

Дар матбааи ҶДММ “Мега-принт” ба таъб расидааст.
Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳри Душанбе, хиёбони Борбад, 36.
Тел: 44-620-01-80